

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE FİNANSMAN SORUNLARI
VE ÇÖZÜM YOLLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

İŞLETME YÖNETİMİ
YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

SEMA GENÇAY

21070

TEZ DANIŞMANI : DOÇ.DR. SALİH DÜRER

İstanbul - 1992

İ Ç İ N D E K İ L E R

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME OLGUSU

	<u>Sayfa No</u>
1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı	1
1.1.1. Nitel (Kalitatif) Kriterler	2
1.1.2. Nicel (Kantitatif) Kriterler	4
1.1.3. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımlanması	5
1.1.3.1. Ticaret ve Sanayi Odalarının Tanımı..	8
1.1.3.2. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Tanımı	8
1.1.3.3. Halkbank'ın Tanımı	9
1.1.3.4. Sanayi Yatırım ve Kredi Bankası'nın Tanımı	10
1.1.3.5. KÜSGET ve KOSGEB'in Tanımları	10
1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi	13
1.2.1. Dünyada Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi	13
1.2.2. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi	15
1.3. Kalkınma Planlarında Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler	18
1.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	18
1.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	19
1.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	19
1.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	20
1.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	21
1.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	23
1.4. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomi İçindeki Payı	25
1.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantajları	34

1.5.1. Tüketici Tercihlerine Karşı Esnek Davranabilme	34
1.5.2. Yenilik Kaynağı Olmaları	34
1.5.3. Yönetimde Bürokrasi Azlığı ve Esneklik	35
1.5.4. Çalışanlarla Yakın İlişki	36
1.5.5. Ferdi Tasarrufların Teşvik Edilmesi ..	36
1.5.6. Rekabetin Teşvik Edilmesi	37
1.5.7. Büyük Firmaları Tamamlama	38
1.5.8. Bölgelerarası Dengeli Büyümeye Katkısı	38
1.5.9. İstihdama Katkısı	38

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN SORUNLARI

2.1. Tedarik Sorunu	40
2.2. Üretim ve Teknoloji Sorunu	40
2.3. Pazarlama Sorunu	41
2.4. İşgücü ve Personelin Eğitim Sorunu	44
2.5. Finansman Sorunu	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE FİNANSMAN SORUNLARI

I. Genel Açıklamalar	48
3.1. İşletme Sermayesi Yetersizliği	52
3.2. Kredi Sorunları	56
3.2.1. Kredi Maliyetinin Yüksek Olması	56
3.2.2. Miktar ve Vade Sorunu	58
3.2.3. Türkiye'de Uygulanan Faiz Politikalarının Kredilendirmeye Etkisi	60

3.2.4. Teminat Sorunu	64
3.2.5. Kredilendirmede Bürokrasi Sorunu	65
3.3. Özsermaye Yetersizliği	65
3.4. Sermaye Piyasalarına Girememe	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE FİNANSMAN SAĞLAYAN KAYNAKLAR

I. Genel Açıklamalar	77
4.1. Dış Kaynaklar	77
4.1.1. Dünya Bankası	77
4.1.1.1. Dünya Bankası II.Küçük ve Orta Ölçek- li Sanayi Projesi Kredisi (3067-TU)	78
4.1.1.1.1. Kredinin Kapsamı	78
4.1.1.1.2. Kredinin Türleri	79
4.1.1.1.2.1. Yatırım Kredisi	79
4.1.1.1.2.2. İşletme Kredisi	79
4.1.1.1.3. Kredinin Koşulları	79
4.1.1.2. Dünya Bankası Tarımsal Sanayi Proje- si (3077-TU)	81
4.1.1.2.1. Krediden Yararlanabilecek Firmalar	81
4.1.1.2.2. Kredi Kullanılabilecek Yatırım- lar	81
4.1.1.2.3. Kredi Türleri	82
4.1.1.2.3.1. Yatırım Kredisi	82
4.1.1.2.3.2. İşletme Kredisi	82
4.1.1.2.4. Kredinin Koşulları	82
4.1.2. KFW Kaynaklı Krediler	84
4.1.2.1. Fonun Kapsamı	84
4.1.2.2. Kredinin Kullanıldığı Yöreler ...	85
4.1.2.3. Kredilendirme Koşulları	85

4.1.3. KSF-1 Özel Kredi Fonu	86
4.1.3.1. Fonun Kapsamı	86
4.1.3.2. Kredinin Koşulları	86
4.1.4. Sanayileşme Fonu Kredisi	87
4.1.4.1. Fonun Kapsamı	88
4.1.4.2. Kredinin Koşulları	88
4.2. Yurtiçi Kaynaklar	89
4.2.1. Türkiye Halk Bankası	90
4.2.1.1. Kooperatif Kredileri	92
4.2.1.2. Sanayi Kredileri	93
4.2.1.3. Ticari Krediler	93
4.2.1.4. Taşıyıcı Kredisi	94
4.2.1.5. Fon Kredileri	94
4.3. Finansman Kaynakları Konusundaki Yeni Ge- lişmeler	95
4.3.1. Türkiye Halk Bankası ve KOSGEB İşbirliği	95
4.3.2. Türkiye Halk Bankası "Mavi Kart" Uygula- ması	96
4.3.3. İşyeri Açma ve İşyeri Edindirme Kredisi	96

BEŞİNCİ BÖLÜM

1992 YILI TEŞVİK SİSTEMİ

I. Genel Açıklamalar	102
5.1. Teşvik Belgeli Yatırımlarla İlgili Teşvik- ler	102
5.1.1. Teşvik Belgeli Yatırımların Finansmanı	103
5.1.2. Gümrük Muafiyeti	104
5.1.3. Yatırım İndirimi	104
5.1.4. Finansman Fonu	105
5.1.4.1. Finansman Fonunun Şartları	106
5.1.5. Bina İnşaat Harcı İstisnası	106

5.1.6.	Orta ve Uzun Vadeli Yatırım Kredilerinde Vergi, Resim ve Harç İstisnası	107
5.1.7.	Teşvik Primi	107
5.1.8.	SSK Primi, Zorunlu Tasarruf, Konut Edindirme Fonu ve Enerji Teşviki	108
5.1.9.	Arsa-Arazi Tahsisi	108
5.1.10.	Katma Değer Vergisi Ertelemesi	109
5.1.11.	Finansal Kiralamada Yatırım İndirimi Uygulaması	109
5.1.12.	Teşvik Kredileri	110
5.2.	Teşvik Belgesiz Yatırımlar	110

ALTINCI BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN FİNANSMAN SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

6.1.	Yeni Finansal Araçlar	115
6.1.1.	Leasing	115
6.1.2.	Factoring	118
6.1.2.1.	Factoring'in Sağladığı Faydalar	121
6.1.2.1.1.	Alacakların Takibi ve Muhasebe Kayıtlarının Tutulması	121
6.1.2.1.2.	Factoring'in Sağladığı Finansman ...	121
6.1.2.1.3.	Rücu Hakkı Olmayan (non recourse) Factoring ve Satıcının Bilançosu....	122
6.1.2.2.	Factoring Türleri	123
6.1.2.2.1.	Tam Hizmet (Full Service)	123
6.1.2.2.2.	Rücu Etme Esasına Dayanan Factoring (Recoursef)	123
6.1.2.2.3.	Fatura İskontosu veya Sırdış Factoring	123
6.1.2.2.4.	Vade Factoring'i (Maturity Factoring)	123
6.1.2.2.5.	Toptan Factoring	124

	<u>Sayfa No</u>
6.1.2.3. Uluslararası Factoring	124
6.1.2.3.1. Uluslararası Factoring'in İşleyişi..	125
6.1.2.3.2. Uluslararası Factoring'in Sağladığı Faydalar	126
6.1.2.3.3. Factoring'in Maliyeti	127
6.1.2.4. Factoring'in Geleceği ve Türkiye'de Durum	128
6.1. Çözüm Önerileri	130
S O N U Ç	139
YARARLANILAN KAYNAKLAR	144

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
TABLO- 1 : DİE İşletme Ölçekleri	9
TABLO- 2 : Sanayi ve Ticaret Odalarının Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sınıflandırması	12
TABLO- 3 : Sektörlere Göre Küçük İşletme Sayısı (1980)	26
TABLO- 4 : Sektöre Göre Küçük İşletmelerde Çalışan Sayısı	27
TABLO- 5 : İmalat Sanayinde İşletme Sayısının Ölçek Büyüklüğüne Göre Dağılımı	28
TABLO- 6 : İmalat Sanayinde İşletme Sayısındaki Gelişmeler	29
TABLO- 7 : İşletme ve Çalışan Sayısının Ölçek Büyüklüklerine Göre Dağılımı (1985 Yılı)	30
TABLO- 8 : Sanayi İşletmelerinin Devlet ve Özel Sektör İşletmeleri Olarak Dağılımı..	31
TABLO- 9 : 1985 Yılı İmalat Sanayinde Küçük, Orta ve Büyük İşyeri Dağılımı	32
TABLO-10 : Firmaların Finansman Konusunda Darboğazı (1991)	50
TABLO-11 : Finansman Konusundaki Darboğazın Kaynakları (1991)	50
TABLO-12 : Küçük ve Orta Büyüklükteki İmalat Sanayi İşyerlerinde Durum (1990-1991/3)	51
TABLO-13 : Sektörler İtibariyle Küçük İmalat Sanayinde Kapasite Kullanımı (1988-1990 Yılları)	55
TABLO-14 : Kullanılan Sermayenin Kaynağı	66
TABLO-15 : Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin 1985 ve 1986 Özsermaye Değerleri	67
TABLO-16 : 1989 Yılında Öz Sermaye Değeri	68
TABLO-17 : 1990'da Öz Sermaye Değeri	68
TABLO-18 : Öz Sermayenin Kaynağı (1986)	69
TABLO-19 : Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Hukuki Yapıları	72
TABLO-20 : Şahıs Firması Olanlardan Yapılarını Değiştirmeyi Düşünenler (1986)	72

TABLO-21 : Aile Şirketi Olan ve Olmayan Fir- malar (1986)	73
TABLO-22 : İşletmelerin Hukuki Yapısı (1991)	74
TABLO-23 : Şahıs Şirketi İşletmeler Arasında İlerde Başka Hukuki Yapıya Geçmek İsteyenlerin Dağılımı (1991 Yılı)	75
TABLO-24 : T.Halk Bankası Kredileri	98
TABLO-25 : T.Halk Bankası Kooperatif Kredi- leri (Meslek Gruplarına Göre) (1987 Yılı)	99
TABLO-26 : T.Halk Bankası Sanayi Kredileri .	100
TABLO-27 : T.Halk Bankası Fon Kredileri	100
TABLO-28 : T.Halk Bankası Kredilerinin Top- lam Kredi Hacmi İçindeki Yeri ...	101

G İ R İ Ş

Sanayi devriminden itibaren dünyada yaşanan sanayileşme hareketiyle birlikte büyük firmalar ve ölçek ekonomisi egemen olmuştur. Ancak 1970'li yıllarda görülen ekonomik krizle birlikte büyük işletmelerin her zaman sorunlara çözüm olmadığı ortaya çıkmış, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki yeri ve önemi anlaşılmaya başlanmıştır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler geniş istihdam kapasiteleri ile işsizlik sorununun çözümlenmesine katkıda bulunurken, ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenen, talepteki ve teknolojideki değişikliklere daha kolay uyum gösterebilen esnek yapılarıyla ve yan sanayi olarak büyük işletmelerle işbirliği içinde olma, bölgelerarası dengeli gelişme ve mülkiyetin tabana yayılması gibi birçok özellikleriyle ekonomilerin bel kemiğini oluşturmaktadırlar.

Günümüzde dünyada ve Türkiye'de gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde ekonominin sayıca ve istihdam, katma değer yönlerinden önemli payına sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonomik, sosyal ve politik açıdan önemli rol oynamaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonominin kamburu, geri teknolojileri kullanan, küçük kalmaya mahkum, devamlı teşvikler ve yardımlarla ayakta durabilen bir kesim değil, kendi kendine yeten, aktif, dinamik ve ekonominin temel taşı olma yoluna girmişlerdir.

Ülkemizde imalat sanayi işletmelerinin %98.6'sını ve istihdamın da %45.6'sını oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi dünyadaki gelişmelere paralel olarak anlaşılmaya ve artmaya başlamıştır. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomimiz içinde istenen düzeye geldikleri söylenemez. Gerek kendi yapılarından, gerek ekonomik konjonktürden ve devletten kaynaklanan tedarik, üretim, pazarlama, yönetim, bürokrasi gibi birçok yapısal sorunun yanı sıra en önemli sorun olarak görülen finansman sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Sorun, salt finansman sorunuyla sınırlı kalmayıp işletmelerin yapıları içinde ve makro ekonomik yapı içinde birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bir sistem ve sorunlar yumağı halindedir.

Çalışmanın amacı ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel durumunu ve finansman sorunlarını ortaya koyarak çözüm yolları aramaya çalışmaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde küçük ve orta ölçekli işletme olgusu incelenerek küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımı, tarihsel gelişimi, ekonomideki payı ve avantajları ortaya konmuştur.

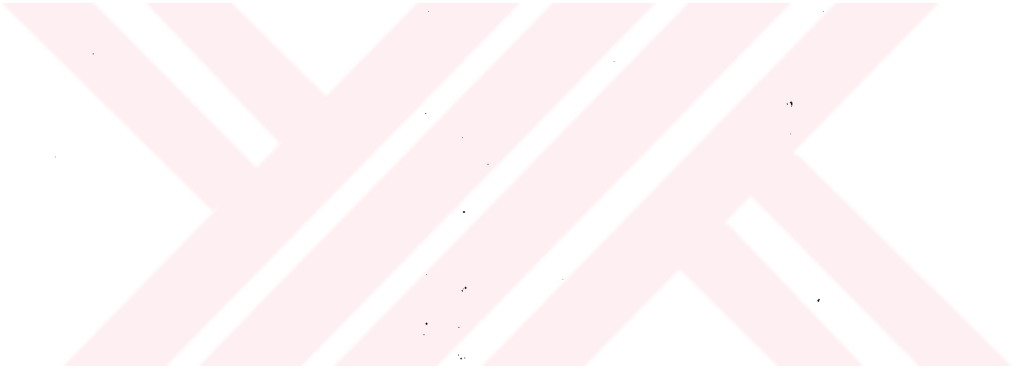
İkinci bölümde genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman dışındaki yapısal sorunlarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde finansman sorunları ortaya konmuş bu amaçla İSO ve İTO'nun çeşitli yıllarda konu üzerine yaptığı anket ve araştırmalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ülkemizde finansman sağlayan kaynaklar ve T.Halk Bankası üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde teşvik sistemi incelenmiştir.

Son bölümde ise finansman sorunları ve çözüm yolları araştırılarak factoring, leasing gibi yeni finansman olanakları incelenmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME OLGUSU

1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı

Küçük ve orta ölçekli işletme kavramı kültürden kültüre, ülkeden ülkeye, yöreden yöreye ve işletmenin türüne göre değişmektedir (1). Küçük ve orta ölçekli işletmeleri tanımlamak ve bir tanım üzerinde görüş birliğine varmak son derece güç olmaktadır (2). Bir bakkal dükkanını veya küçük bir imalat atölyesini küçük bir işletme olarak, bir fabrikayı da büyük bir işletme olarak düşünmek kolaydır. Ancak bu iki uç arasında uyulan ölçülere göre büyük veya küçük olarak nitelenebilecek pek çok işletme vardır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler el sanatları atölyelerinden fabrikalara ve ticarethanelere kadar geniş bir çerçevede içinde bulunmaları nedeniyle heterojen bir yapıya sahiptirler. Tanımlama ve ayırmda ortaya çıkan bir diğer sorun da küçük işletme sayılan bir işletmenin bağımsız mı yoksa bir holding ya da çokuluslu bir şirketin yan kuruluşu mu olduğudur.

İşletme tanımını makro ve mikro boyutta başlıca şu faktörler etkilemektedir: (3)

- Zaman
- Ekonomik düzey
- Sanayileşme düzeyi

-
- (1) Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, İTO Yayını No: 1986/13, İstanbul, 1986, s.1.
 - (2) Asuman Yalçın, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatında Güney Kore Modeli ve Türkiye İçin Öneriler", XI. Ulusal Yöneylem Araştırması Kongresi Bildiri Kitabı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1988, s.IX-61.
 - (3) Ali Ceylan, Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Bursa, 1982, s.1.

- Kullanılan teknoloji
- Pazarın büyüklüğü
- Faaliyette bulunulan iş kolu
- Kullanılan üretim tekniği
- Üretilen malın özellikleri
- Araştırmalar, kişi ve kuruluşlar.

Gerçekten de zaman faktörü ele alındığında, 1930'lerde kullanılan bir tanım, hızlı ekonomik değişim sonucu bugünkü şartlara uymamaktadır. Bunun yanı sıra ileri sanayi ve teknoloji düzeyine erişmiş bir ülkedeki küçük ve orta boy kabul edilen bir işletme, daha az sanayileşmiş yada gelişmekte olan ülkelere büyük işletme olarak kabul edilebilmektedir. Türkiye'de D.İ.E. nin tanımına göre 9 ve daha az işçi çalıştıran bir işletme küçük kabul edilirken Türkiye'de büyük olarak kabul edilebilecek 250 işçi çalıştıran bir işletme A.B.D.'de de küçük işletme sayılmaktadır. Tanımlar ülkeden ülkeye değiştiği gibi ülke içinde bölgeler arasında ve sektörler arasında değişiklik göstermektedir. (4).

İşletme büyüklüklerini belirlemede nicel veya nitel olmak üzere birçok kriter kullanılmaktadır. Ülkeler arası ya da ülkelerin kendi içlerinde çeşitli kurum ve kuruluşlar arasında genel bir küçük ve orta ölçekli tanımlı olmadığı gibi tanımlamada kullanılan ölçütlerde de bir görüş birliğine varılmamıştır. Tanımlamada kullanılan kriterler ülkelerin gelişmişlik seviyesine ve tanımın amacına göre değişebilmektedir.

1.1.1. Nitel (Kalitatif) Kriterler

Küçük ve orta ölçekli işletmeler şu nitel kriterlere göre tanımlanabilir: (5)

-
- (4) Sehavet Altıkardeş, Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, M.P.M., Ankara, 1973, s.8.
 - (5) DPT, Küçük Sanayi VI, Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ö.İ.K. Raporu, Ankara, 1989, s.53-54.

- İşletme sahibinin bilfiil çalışması
- Bağımsız mülkiyet
- Bağımsız yönetim
- Müteşebbis, mülkiyet ve yönetimin bütünleşmesi (tek elde birleşmesi)
 - Pazar payının küçük olması
 - Pazardaki etkinliğin düşük olması
 - Sermaye ve para piyasalarına katılinamaması
 - Yönetim biçiminin bireysel nitelikte olması
 - Üst yönetimde iş bölümü ve uzmanlaşmaya gidi-lememesi
- İşletme sahibinin teknik yeterliliği ve mesleğine saygısı
 - Aile bireylerinin ya fiilen çalışması, ya da potansiyel katkılarının düşünülmesi
 - Finansmanın bireysel veya küçük sermaye grupları tarafından sağlanması
 - Sermaye gücü ve kurumsal sınırlılık, finansman varlığının yetersizliği
 - Gerek alım gerekse satım işlemlerinde işletme pazarlık gücünün zayıflığı
 - İşveren ve işçi arasında yakın bir ilişkinin bulunması
 - İşletme sahibinin işletmeyle özdeşleşmesi, tüm riski üstlenmesi

Bu kriterler daha basit hale getirilirse ABD Ekonomik Kalkınma Komitesi (Committee for Economic Development CED) tarafından önerilen şu dört kriter ortaya çıkar:

- 1) Bağımsız yönetim (genellikle yöneticiler aynı zamanda işletme sahipleridir.)
- 2) Sermaye işletme sahipleri tarafından sağlanmıştır.

3) İşletme genellikle yerel bölgelerde faaliyet gösterir.

4) İşletmenin bulunduğu sanayide işletmenin ölçeği göreceli olarak küçüktür.

CED'ye göre bir işletme bu kriterlerden iki veya daha fazlasına sahipse küçük olarak kabul edilir. (6) Ancak nitel kriterlerle büyüklük sınırlarını kesin olarak ayırmak mümkün değildir. Bunun için nicel kriterlere ihtiyaç vardır (7).

1.1.2. Nicel (Kantitatif) Kriterler

Küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik birtakım politikaların saptanması ve teşvik tedbirlerinin alınması amacıyla ve objektif davranılmasının gereği nedeniyle nicel büyüklük ölçütlerine ihtiyaç vardır. Zira ancak nicel ölçütlerle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kesin çizgilerle sınırlandırılması mümkündür. Bu şekilde, hangi işletmelerin politika kapsamına alınacağı hangilerinin ise kapsam dışı bırakılacağı objektif biçimde belirlenmiş olur (8).

Nicel tanımlama açısından kullanılabilecek başlıca kriterler şunlardır:

- İstihdam edilen işgücü sayısı
- Kapasite büyüklüğü
- Mal varlığı, sabit sermaye yatırımları (arazi ve bina hariç)

(6) Olcay Baykal, Orhan Pazarcık, İlyas Gülmez, Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM Yayınları No:328, Ankara, 1985, s.15.

(7) Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1989, s.105.

(8) Müftüoğlu, a.g.e., s.77.

- Aktif toplamı
- Yatırılan sermaye
- Kâr hacmi
- Makina parkı
- Ödenen toplam ücret ve aylıklar
- Kullanılan toplam enerji miktarı
- İhracat/Satış oranı
- Toplam çevirici güç
- Katma değer
- Sektör içindeki pazar payı
- Gayrisafi gelir (satış hasılatı) (9)

Bu belli başlı kriterleri daha da arttırmak mümkündür. Ancak her nicel kriter işletme büyüklüğünün ancak bir boyutunu temsil edebilmektedir. İşletmenin tümünü kavrayabilmek için çok sayıda nicel kriterin birlikte alındığı endeks büyüklük ölçüsü denilen kombine bir büyüklük ölçüsü ortaya çıkmaktadır (10). Bir kritere göre ele alınan bir işletme küçük kabul edilirken başka kritere göre değerlendirildiğinde büyük çıkabilmektedir. Fakat çok boyutlu yaklaşım da uygulanabilirlikten uzaktır. Zira ölçütler birbirine karşıt veya paralel ilişkiler içindedirler. Uygulamada işletme büyüklüğünü en iyi temsil edecek asgari seviyede kriter daha geçerlidir. Küçük işletmelerin ölçeklerini saptamada en çok kullanılan kriterler çalışanlar sayısı ve satış hacmi olmaktadır.

1.1.3. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımlanması

Bütün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de küçük ve orta ölçekli işletmelerin

(9) DPT, a.g.e., s.54.

(10) Şan Öz-Alp, Küçük İşletmeler, Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi, Ankara, 1971, s.39.

resmi ve görüş birliğine varılmış kesin bir tanımı yoktur. DPT, Halkbank, DİE, KOSGEB gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarca çeşitli tarihlerde ve çeşitli amaçlarla tanımlar geliştirilmiştir. Bu tanımların her biri diğerinden farklıdır (11).

Ülkemizde küçük sanayi ile büyük sanayi ayırımı ilk kez 1909'da yapılmış, 1964 yılında listeler haline getirilmiştir. 1915, 1927, 1950, 1963, 1970, 1980 ve 1985 yıllarında sanayi sayımları yapılmıştır (12). İlk yaklaşımlar 1923 İktisat Kongresiyle başlamış, bu kongrede ekonomik kalkınma alanında alınan kararların uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla 1927 yılında çıkarılan Teşviki Sanayi Kanunu'nda bu konuda ilk kez bir tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamada 5 işçiden az ve en çok 9 beygirlik muharrik güç çalıştıran işyeri küçük, bunun üstündekiler, büyük işletme olarak kabul edilmiştir. 1936 yılında çıkarılan İş Kanununda hangi işletmelerin bu kanuna tabi olacağını ayırtetmek amacıyla 10 işçiden az işçi çalıştıran işyerleri küçük sanayi olarak kabul edilmiştir.

1950 yılından sonra küçük ve orta ölçekli işletme tanımını ilgilendiren başlıca kanunlar şunlardır:

- 1950 yılında kabul edilen 5590 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu

- 1957 yılında kabul edilen 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanunu

- 1961 yılında kabul edilen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu

- 1964 yılında kabul edilen 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu

(11) Suat Yalkın, "Türkiye'de Esnaf-Sanat Küçük İşletmeler," ASO Dergisi, Yıl:16, Sayı:115, s.28.

(12) Ege Bölgesi Sanayi Odası, Türkiye ve Bölge İmalat Sanayiinde Küçük İşyerlerinin Ekonomik Değerlendirmesi, Araştırma ve Dış Ekonomik İlişkiler, İstanbul Mart 1992

Bu kanunlarda küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik doğrudan bir tanım yoktur. Esnaf ve Küçük Sanatkar ile Tacir ve Sanayici Belirleme Koordinasyon Kurulunun öncülüğünde Bakanlar Kurulu, 25 Ocak 1986 tarih ve 66/10313 sayılı kararı ile Esnaf ve Küçük Sanatkar ile tacir ve Sanayici sayılacakları belirlemiş fakat küçük sanayici tanımına yer verilmemiştir (13). Bakanlar Kurulu Kararının Ek "1987 Yılı Programı'nda" teşvik edici devlet politikalarının uygulanması açısından çalışan sayısı ve sermaye büyüklüğüne göre belirlenmiş, küçük orta ve büyük sanayi işletmelerinin tanımının yapılmasının gereği belirtilmiş ve çeşitli kuruluşlarca yapılmış tanımlardaki farklılıkların giderilmesine önem verilmesi üzerinde durulmuştur (14).

Bugün Türkiye'de esnaf, sanatkar, küçük, orta ve büyük işletmeler mevcuttur. Gerek devlet, gerekse ilgili kamu kuruluşları çalışmalarında kesimi küçük, orta ve büyük olarak sınıflandırmaları dolayısıyla esnaf ve sanatkarlar da küçük işletmeler içine girmektedir. Ancak birçok kanun maddesi esnaf ve sanatkarın aleyhine çalışmaktadır. Esnaf ve sanatkarlar iflas hükümlerine tabi olmaları nedeniyle konkordatoya gidemezler. Ayrıca İş Kanununa tabi olmadıklarından işçilerin alacakları ile belli ölçüde hacizden korunamamaktadırlar. TTK'na göre esnaf ve sanatkarlara ait işyerleri ticari işletme sayıldığından haksız rekabet, ithalat, ihracat belgesi, ünvanın korunması, markanın tescili gibi haklardan yararlanamamaktadırlar. (15). Dolayısıyla esnaf sanatkar kesimi için bu durum hem bir sorun olmakta hem de küçük sanayi içinde yer alıp almadığını belirsiz hale getirmektedir.

(13) İlhan Uludağ, Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO Yayın No:1991-25, İstanbul, 1991, s.26.

(14) Müftüoğlu, a.g.e., s.129.

(15) Güler Yalım, Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayınları No:358, Ankara, 1987, s.37.

Çeşitli kurum ve kuruluşlar değişik tarihlerde, değişik amaçlarla küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik tanımlar getirmişlerdir:

1.1.3.1. Ticaret ve Sanayi Odalarının Tanımı

İstanbul Ticaret Odası tanımında nicel ölçüt olarak personel sayısı ve nitel ölçüt olarak da mülkiyetin bağımsız olması kriterleri alınmıştır. 25'ten çok işçi istihdam eden işletmeler büyük, 25'ten az işçi çalıştıran işletmeler de küçük işletme olmak üzere ikili bir sınıflandırma yapılmıştır. Personel sayısı ve sermayenin de ölçüt olarak alınabileceği belirtilmektedir.

Ege Bölgesi Sanayi Odası ise küçük (5-49 çalışan), orta ölçekli işletme (50-199 çalışan) ve büyük işletme (200'den çok çalışan) şeklinde üçlü bir sınıflandırmaya gitmiştir.

Ülkemizdeki çeşitli Ticaret ve Sanayi Odalarının tanımları bir tablo halinde görülebilir. (TABLO-2)

1.1.3.2. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Tanımı

DİE 1927 yılından itibaren çeşitli yıllarda genel sanayi ve işyerleri sayımı yaparak küçük ve orta boy işletmeleri ikili sınıflandırmaya tabi tutmuştur (16). İstihdam ve enerji kriterlerinden hareketle yapılan bu çalışmalarda işletmeler, küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 1980 yılında uygulanan sanayi sayımında 10'un altında işçi çalıştıran işletmeler küçük, 10 veya daha çok işçi çalıştıranlar büyük işletme olarak kabul edilmiştir.

(16) Literatürde "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler" kavramı yerine "Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ)" kavramı sıklıkla kullanılmakta olduğundan çalışmamızda da bu terim yer yer kullanılmıştır.

1983 yılı sanayi sayımında ise DİE değişik bir sınıflandırmaya gitmiştir. Buna göre sanayi işletmeleri küçük orta ve büyük olmak üzere üçlü sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. (TABLO-1)

TABLO-1 DİE işletme Ölçekleri

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ	ÇALIŞAN İŞÇİ SAYISI
- Küçük işletme	1 - 9
- Orta ölçekli işletme	10 - 24
- Büyük işletme	25 ve daha çok

KAYNAK: Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Adenauer Vakfı, Vakfı, Ankara, 1989, s.138.

1.1.3.3. T.Halk Bankası'nın (Halkbank) Tanımı

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanını sağlamak üzere kurulan Banka, 1980'li yıllarda çalışan sayısı ve makina parkını ölçüt almış fakat yüksek enflasyon nedeniyle parasal değerler kısa sürede yetersiz kalarak sık sık değiştirilmiştir. 1988 yılında küçük ve büyük şeklinde iki sınıflandırma yerine küçük orta ve büyük sanayi sınıflandırmasına gidilmiştir.

Halkbank'ın 1992 yılında geçerli olan tanımı şu şekildedir: 1-19 arasında personel istihdam eden ve sahip olduğu makina ve ekipmanın toplam değeri 250 milyon TL'den az olan işletmeler küçük işletme, 50 ila 250 arasında kişiyi istihdam eden ve sahip olduğu makina ve ekipmanın toplam değeri 2.5 milyar TL'dan az olan işletmeler orta ölçekli, 250 den fazla çalışanı olan ve makina, ekipmanın toplam değeri 2.5 milyar TL'dan fazla olan işletmeler

büyük işletmedir (17).

1.1.3.4. Sanayi Yatırım ve Kredi Bankası'nın Tanımı

Bu banka tanımında personel ya da işçi sayısını bir nicel ölçüt olarak gözönüne almamakta onun yerine makina parkı değeri ve işçi başına düşen sermaye miktarını kullanmaktadır. Parasal değerler de TL yerine dolar üzerinden ifade edilmektedir. "Emek Yoğun Yatırım Projeleri" konulu 1981 tarihli kredi anlaşmasında maksimum 350 bin dolar değerinde makina parkına sahip işletmeler küçük sanayi olarak kabul edilmiş, tevsî yatırımlarında bu sınırın 500 bin dolara kadar çıkabileceği belirtilmiştir. Bir diğer ölçüt de işletmede işçi başına düşen sermaye miktarıdır. Buna göre işçi başına 15 bin doların altında sermaye miktarı düşen işletmeler küçük işletme sayılmıştır.

1.1.3.5. KÜSGET ve KOSGEB'in Tanımları

Küçük sanayi işletmelerine yönelik yatırım, üretim, yönetim konularında danışmanlık; enformasyon, teknoloji, kalite, pazarlama alanlarında destekleme çalışmaları yapan ve daha sonra KOSGEB'e dönüşen Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) çalışan sayısını esas alarak 1-9 personel çalıştıran işletmeleri küçük, 10-49 personel çalıştıran işletmeleri orta ve 50'nin üzerinde çalışanı bulunan işletmeleri de büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlamıştır (18).

1990 yılında yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Nisan 1990 tarih ve 3624 sayılı kuruluş yasasında küçük ve orta ölçekli sanayi tanımına yer vererek bu alanda en son ve en önemli

(17) Ermukan Şengezer, "Türk Kos'u İçin Uygun Büyüklük Tanımı" ASO Dergisi, Yıl:16, Sayı: 115, s.15.

(18) Tamer Müftüoğlu, a.g.e., s.142.

tanımlamayı getirmiştir. Bu tanımlamaya göre 1 ila 50 arasında işçi çalıştıran işletmeler küçük, 51-150 işçi istihdam eden sanayi işletmeleri ise orta ölçekli sanayidir (19).

Görüldüğü gibi ülkemizde, küçük ve orta boy işletme tanımlarında kurumlar arası çok farklı yaklaşımlar vardır. Küçük işletme denince akla ilk gelen "küçük sanayi işletmeleri" olmaktadır. Bunda küçük sanayi işletmelerinin küçük işletmeler içinde gerek sayı, gerekse ekonomiye değişik şekillerdeki katkısı bakımından büyük bir öneme sahip olmasının rolü vardır. Ayrıca sanayi işletmeler yatırımların üretime dönüşmesi ve ekonomik kalkınmaya katkıları nedeniyle devlet politikalarının temel hedefi olmaktadır.

(19) Ermukan Şengezer, a.g.m., s.16.

TABLO-2 Sanayi ve Ticaret Odalarının Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sınıflandırması

	Tanıma Esas Alınan Ölçütler					
	Çalışan Sayısı (Adet)		Makine Parkı Değeri (Milyon TL.)		Diğerleri	
	Küçük İşlet.	Orta İşletme	Küçük İşlet.	Orta İşletme	Küçük İşlet.	Orta İşletme
1) İst. Tic. Od.	$x > 25$	—	—	—	—	—
2) Ege Bölgesi Sanayi Od.	$5 < x < 50$	$50 < x < 199$	—	—	—	—
3) Ankara Sanayi Od.	$10 < x < 30$	$30 < x < 299$	—	—	—	—
4) Adana San. Odası ve Adana Tic. Odası (İkisinde de aynı)	Belirgin bir tanım verilmiyor. Genel düşüncelerle yetiniliyor.					
5) Elazığ Tic. ve San. Od.	Ölçütlerin bölgesel özelliklere göre farklılaştırılması ve kalkınmada öncelikli yörelere öncelikler tanınması gereği vurgulanıyor.					
6) Turhal Tic. ve San. Od.	$1 < x < 3$	$3 < x < 10$	—	—	—	—
7) Sivas Tic. ve San. Od.	$5 < x < 10$	$10 < x < 49$	$20 < x < 50$	$20 < x < 50$	—	—
8) Tarsus Tic. ve San. Od.	$3 < x < 9$	$10 < x < 49$	$1 < x < 10$	$1 < x < 10$	Döner Sermaye (Mil. TL.) $1 < x < 8$ $9 < x < 50$ Yıllık Üretim (Milyon TL.) $10 < x < 5x$ $50 < x < 250$	
9) Konya San. Odası	$1 < x < 50$	$50 < x < 200$	$x < 150$	$150 < x < 500$	—	—

10) Gaziantep Tic. ve San. Odası	$1 < x < 9$	$10 < x < 100$	$x < 50$	$50 < x < 750$	İşletme Serm. (Milyon TL.) $x < 30$ $30 < x < 500$	
11) Kayseri Tic. Odası	$5 < x < 15$	$15 < x < 50$	—	—	—	
12) Bursa Tic. ve San. Od.	$5 < x < 50$	—	—	—	—	
13) Aydın Tic. Odası	—	—	—	—	Sermaye (Milyon TL.) $x < 20$ $20 < x < 100$	
14) Kırşehir Tic. ve San. Od.	$x < 50$	$50 < x < 100$	$x < 300$	$300 < x < 750$	Sabit Sermaye (Milyon TL.) $x < 250$ $250 < x < 500$	
15) Ağrı Tic. ve San. Odası	Gelişmiş yörelerle geri kalmış yöreler arasında farklılaştırma gereği vurgulanıyor.					
16) Lüleburgaz Tic. ve San Odası	$x < 3$	$3 < x < 10$	—	—	—	
17) Karadeniz Ereğlisi Ticaret ve San. Odası	$5 < x < 20$	$20 < x < 100$	$x < 50$	$50 < x < 200$	Sabit Sermaye (Milyon TL.) $x < 50$ $50 < x < 500$	
18) Kaman Ticaret ve San. Od.	$x < 10$	$10 < x < 20$	$x < 50$	$50 < x < 150$	Sabit Sermaye (Milyon TL.) $x < 100$ $100 < x < 250$	
19) Ceyhan Ticaret ve San. Od.	$x < 50$	—	$x < 120$	$x < 120$	Nitel ölçütler : a) Bizzat işbaşında bulunma b) Sahip Yönetici	
20) Kahraman Maraş Tic. ve San. Odası	İplik sektörü için şu ölçütler veriliyor : En çok 25000 ig, 100-110 çalışan, 2 adet servis otobüsü 1 adet minibüs ve 1 adet taksi makine parkı olarak kıfayet etmektedir denmektedir					

KAYNAK: Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara, 1989, s.132-133.

1.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi

1.2.1. Dünyada Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler'in Tarihsel Gelişimi

Dünyamız teknolojik, ekonomik ve sosyal alanda hızlı bir değişim geçirmektedir. Buna bağlı olarak küçük ve orta boy işletmelere bakış açısı da hızla değişmektedir.

Dünyada uzun süre hüküm süren klasik iktisat doktrininin ortaya koyduğu tam rekabet teorisine göre çok sayıda küçük firmanın faaliyet gösterdiği bir piyasada üretim düzeyi en düşük ortalama maliyetle gerçekleşmekteydi. Tekelci ve büyük ölçekli firmalar fiyatı belirleme gücüne sahip olmalarından yararlanarak tüketicinin istismarı ve piyasa mekanizmasının bozulmasına yol açmaktaydılar. Bu nedenle bu dönemde küçük firmalara verilen önem yerini iki Dünya Savaşı arası büyük ölçekli işletmelere bırakmıştır. Gerek kapitalist ve gerekse sosyalist ülkeler olmak üzere bütün dünyada sanayi devriminden bu yana bir büyüklük tutkusu ve ölçek ekonomileri kavramı egemen olmuştur. Bu kavrama göre en düşük maliyetli üretimi gerçekleştirebilmek için büyük kapasite ve büyük ölçeklerde işletme kurulması gerekmektedir, böylelikle içsel ve dışsal tasarruflar artacak ve kârlılık yükselecektir. Daha düşük maliyetle üretimi sağlayan ileri teknolojiler de daha büyük ölçeklerde çalışmayı gerekli kılmaktadır (20). Batı ülkelerinde bu arada ortaya çıkan, tam istihdam ve kitle üretimi üzerine kurulan Sosyal Refah devleti de ölçek ekonomilerini kamçılamıştır.

(20) T.Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Adenauer Vakfı, 1989, s.30

Bunun sonucunda 1950-65 döneminde küçük ve orta boy işletmelerin önemi zayıflamaya başlamış, büyük işletmelere yarı ürün sağlayan, satış sonrası küçük bakım onarım işlerini yapan birimler haline gelmişlerdir. Büyük işletmeler, satış ve diğer hizmetler de dahil olmak üzere üretimden başlayarak her türlü alanda onları adeta buralardan sürmüşlerdir. (21)

1960'larda gelişmiş ülkeler hızlı ve devamlı ekonomik büyüme göstermişlerdir. Uluslararası ticaret en yüksek seviyesine ulaşmış ve çok uluslu şirketler gelişmiştir.

1960'ların sonlarında Sosyal Refah devleti anlayışının yıldızı sönmeye başlayacaktır. Diğer yandan artık bireylerin yaşam düzeylerinin yükselmesiyle birlikte standart ve ucuz mal tüketme eğilimleri azalacaktır. Fakat bu dönemde de kitle üretimi ve tüketimine dayalı ölçek ekonomileri yine hakim durumdadır.

1970'li yılların başında dünyada hammadde krizi ve petrol fiyatlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Enerji fiyatları ve buna bağlı olarak üretimde girdi maliyetlerinin hızla yükselmesi ve talep daralması sonucu büyük ölçekli firmalar dünya konjonktürüne ve talepte meydana gelen değişikliklere adapte olmakta güçlük çekmişlerdir. 1973 krizi atlatılırken ikinci petrol şoku 1978'den itibaren kendini göstererek büyük işletmeleri silkelemiştir. Bu kriz döneminde küçük ve orta boy işletmelerin daha esnek davranarak ortama uydukları ve dayanabildikleri görülmüştür. Bu durum büyük ölçekli işletmelerin egemenliği ve vazgeçilmezliği hakkında kuşku yaratmış, küçük ve orta boy işletmeler lehine gelişmelerin meydana gelmesine sebep olmuştur.

(21) A. Esin, Küçük ve Orta Boy İşletmeler, AT Örneği, İKV Yayınları No:97, Ocak 1991, s.5-6.

1980'li yılların başlarında "küçük güzeldir" yaklaşımı (Schumacher) ile birlikte küçük işletme ideolojisi ortaya çıkmıştır. Günümüzde farklı politik sistemlerdeki gerek gelişmiş ve gerek gelişmekte olan ülkelerde küçük ve orta boy işletmeler desteklenmektedir. Ayrıca pek çok büyük firma büyüklük içinde küçüklük sloganıyla küçük birimler halinde örgütlenmektedir. Bu uygulamaya göre işletmelerde bölümler belirli bir büyüklüğe ulaştığında küçük, kolay yönetilebilir parçalara bölünmektedir. ABD'de Emerson Electric, Texas Instruments ve Johnson and Johnson buna örnektir (22).

Günümüzde küçük ve orta boy işletmeler sahip oldukları ve ileride bahsedeceğimiz birtakım avantajlar nedeniyle, ayrıca ekonomide yapısal değişimlerin sonucunda istikrarlı bir büyümeye önemli ölçüde katkıları-
nın olduğu kabul edilmektedir.

1.2.2. Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde esnaf-sanatkar, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi incelendiğinde çok köklü bir geçmişe sahip oldukları görülür.

Esnaf ve sanatkar kesimin Anadolu'da Türkler arasında yaygın bir meslek kolu olarak doğması Türklerin Anadolu'ya girişleri ile başlar. 12. ve 13. yüzyıllarda Türk boyları Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılarak her gittikleri yerde bir meslek kolu olan ahilik teşkilatını tesis etmişlerdir (23).

(22) A.Bağrıaçık, Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar, Dünya Yayınları, No.44, İstanbul, 1989, s.10.

(23) Türkiye İktisat Gazetesi, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Kaynak Yaratmak Zorundayız", 10.12.1990, Sayı: 1879, s.1.

Osmanlı Türk toplumun orta tabakasını oluşturan esnaf kesiminin yaşam ve çalışma biçimini düzenleyen ve bir çatı altında toplayan ahilik sisteminin ana ilkeleri Şeyh Mahmut Nasreddin Ahi Evran tarafından geliştirilmiş ve zamanın örnek kurumlarından biri olmuştur. Ahilik, esnaf ve sanatkar arasında bir yandan manevi bir bağ oluştururken diğer yandan da mesleki eğitim, sosyal güvenlik, askeri eğitim gibi alanlarda düzenlemeler getiren, mesleki ve ahlaki kurallara dayanan bir örgüt sistemi olarak toplumda etkin bir rol oynamıştır (24).

Ahi geleneğinin yönetim biçimi, kuralları, mesleğe başlama, mesleki eğitim, işyeri açma, yükselme usulleri şekil ve nitelik olarak zamanla oluşturulan iş ve hukuk kurallarına örnek olmuştur. Ahilik, felsefe olarak, Selçuklu ve Osmanlı imparatorlukları döneminde ideal bir insan tipini geliştirmek, sağlam ve düzenli bir toplum yapısı kurmak amacıyla esnaf ve sanatkarlardan oluşan Ahi Birlikleri kurarak gerekli düzenlemeleri oluşturan bir düşünce sistemi oluşturmıştır (25). Ahilikte mesleki ahlak, disiplin, dayanışma, karşılıklı saygı, topluma karşı saygı ve sorumluluk temel değerler olmuştur.

Temelinde ahilik düzeni bulunan esnaf teşkilatı zamanla ekonomik yapının değişmesiyle üretim ve tüketimin sınırlandırılmasını getiren loncalık sistemine dönüşmüştür. Hammadde darlığı ve tarımsal alanda fazla değer yaratılamaması nedeniyle getirilen bu sınırlandırmaya göre, fiyatların serbest olarak belirlenmesinin önlenmesi, kalitenin sabit bir ölçüye göre tesbiti ve işgücü sayısının sınırlandırılması gibi düzenlemelerle mamul madde arzı sınırlandırılmıştır. Sistemin en önemli kurumu da "Narh Uygulaması" olmuştur.

(24) Murat Akan, a.g.e., s.82.

(25) Atilla Hazar, "Ahilik Felsefesi ve Günümüz Türk İşletmeciliğine Yansıması", Ahilik Sisteminin Günümüz Türk İşletmeciliği Açısından Değerlendirilmesi Semineri, Türkiye Esnaf Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü (TES-AR) Yayınları No:2, Ankara, 1992, s.68.

XVIII. yüzyılda Avrupa'da Sanayi devriminin gerçekleşmesinden sonra buna ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğu'nda loncalık sistemi de çökmeye başlamıştır. Tarımsal alanda vergilerin yüksek olması köyden kente göçe neden olmuş başıboş işgücü de loncalık sistemi içinde sorun yaratmıştır. Yabancı menşeli mallara karşı İmparatorluk'un açık bir pazar haline gelmesi esnaf sanatkar kesimini zor duruma sokmuş, batı ürünleriyle rekabet edemez hale gelmişlerdir.

1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte Lonca sistemi ve narh uygulaması kaldırılmıştır. Birinci Meşrutiyeti takiben İstanbul Ticaret Odasının kurulması ile esnaf-sanatkar küçük atölye sahiplerinin örgütlenmesi amaçlanmıştır. Ancak genel ekonomik yapının kötüye gitmesiyle birlikte esnaf sanatkar kesiminin desteklenmesi ve milli sanayi kurulması faaliyetleri başarısız kalmıştır (26).

Cumhuriyet'in ilanından sonra esnaf-sanatkar ve küçük sanayiciye yönelik çalışmalar önem kazanmış dağınık bir yapıda olan ve önemli sorunlara sahip olan bu kesimi bir örgüt altında toplamayı amaçlayan Ticaret ve Sanayi Odaları yasası 1924 yılında yürürlüğe konmuştur. Bu kesimin finans sorununu çözmek amacıyla Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. 1943 yılında Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Yasası yürürlüğe girmiştir. 1949 yılında Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri yasası ile ticaret ve sanayi odalarının esnaf odalarından ayrılıp esnaf kesiminin bağımsız olarak örgütlenmesi amaçlanmıştır. Ancak dernekler, fonksiyonunun belirlenmemesi nedeniyle faaliyetlerinde başarısız kalmışlardır.

(26) Murat Akan, a.g.e., s.83-84.

1964 yılında çıkarılan 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Yasası esnaf ve sanatkarın tanımını yaparken teşkilatlanmasını da belirlemiştir. Esnaf ve sanatkarın derneklere kayıtlı olması ve derneklerin birliklere, birliklerin federasyona bağlı olması iş kollarına göre oluşan federasyonların da Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonuna bağlanması zorunlu kılınmıştır (27).

Bu yasa da ülkenin gelişen şartları ve küçük sanayinin gelişimi karşısında yetersiz kalmıştır. Esnaf ve sanatkarın aynı dernekte toplanması, küçük sanayicinin konumunun belirlenmemiş olması da sorun yaratmaktadır.

1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları uygulamaya konularak esnaf-sanatkar ve küçük üreticinin gelişimine yönelik programlar hazırlanmıştır.

1.3. Kalkınma Planlarında Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

1.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu planda "küçük sanayi ve el sanatları mamullerinin nitelik ve fiyat bakımından büyük sanayi ve ithal malları ile karşılaştırılabilir tarzda üretimde bulunması" amacıyla birtakım önlemlerin alınması gereği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, esnaf sanatkar ve küçük sanayicinin finans, kredi gereksinmesinin giderilmesi için örgütlenmeye gidilmesi, kooperatif kurulması, hammadde, malzeme, pazar bulma ve kalite kontrolüne ilişkin sorunlarla ilgilenecek bir merkezi örgütün kurulması ve bu örgütün belirlenen konularda araştırma yapması, standart tespiti için düzenlemeler yapılması, Halk Bankası'nın düşük faizli kredi vermesi, dağınık bir şekilde çalışan küçük sanayi işletmelerinin bir merkezde "Sanayi Bölgeleri"nde

(27) Olcay Baykal ve diğerleri, a.g.e., s.25.

toplanmasının gereği üzerinde durulmuştur (28).

1.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Bu planda küçük sanayinin geliştirilmesi ve ekonomik yapıdaki değişmelere adapte olabilmesi için düzenlemeler yapılması hedeflenmiştir. Bu amaçla, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında hedeflenen ancak gerçekleştirilemeyen Küçük Sanayi Geliştirme Merkezinin (KÜSGEM) faaliyete geçmesi kararlaştırılmış ve teşkilat, Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın işbirliği ile 1970 yılında kurulmuştur. Gaziantep'te de bir pilot proje uygulaması çerçevesinde bu civardaki küçük ölçekli işletmelerin modern hale getirilmesi ve küçük sanayi sitesi kurulması amaçlanmıştır.

Kalkınma planının öngördüğü diğer faaliyetler ise şu şekildedir: Küçük sanayi kredisinin esnaf ve sanatkarlar kredilerinden ayrı olarak ele alınması, küçük sanayiye teknoloji seçiminde yardımcı olunması, el sanatları dalında eğitim sağlanması, el sanatlarının dış pazar araştırmalarının yapılması (29). Bu dönemin özelliği küçük sanayi ve el sanatları için ayrı ayrı tedbirlerin ele alınmasıdır.

1.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Bu planda iki planda kararlaştırılan tedbirlere rağmen küçük sanayinin sorunlarının devam ettiği belirtilerek önceki planlarda saptanan politikalar paralelinde tedbirler öngörülmüştür. Bu doğrultuda küçük sanayi ve el sanatları üretiminin geliştirilmesi, dış pazarlara

(28) D.P.T., I.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1962, s.363.

(29) D.P.D., II.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1967, s.541.

sipariş yolu ile iş yapılması, dış talebin karşılanması için gerekli organizasyonların kurulması, küçük sanayi kooperatiflerinin kurulmasının özendirilmesi, küçük sanayi ile büyük sanayi arasında yan sanayinin kurulması, KÜSGEM'in yurt çapında örgütlenmesi ve tedarik, üretim planlaması, pazarlama, mühendislik gibi çeşitli alanlarda hizmet götürmesi konuları saptanmıştır (30).

1.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Önceki kalkınma planlarından farklı olarak bu planda ilk defa esnaf-sanatkar ve küçük sanayici tanımlanarak ayırım yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre "esnaf", ticaret ve hizmet dallarında çalışanlar; "sanatkar" ise imalat alanında el emeğine dayalı ara teknoloji ile işletmelerde çalışan iş sahipleridir. "Küçük sanayici" ise bir dereceye kadar makinalaşmış veya modern alet ve makinalara sahip küçük imalathaneler olarak tanımlanmıştır.

Planda organize sanayi sitelerine de yer verilmiş, dağınık ve elverişsiz koşullarda faaliyet gösteren küçük sanayinin daha uygun çalışma ortamında çalışması için organize sanayi bölgelerinin yapılması ve tamamlanmasına önem verilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra küçük sanayide kooperatifleşme ve şirketleşmenin özendirilmesi, eğitim araştırma konularında işbirliğinin sağlanması, esnaf-sanatkar ve küçük sanayi işletmelerinin bir meslek örgütü yoluyla fiyat ve kalite açısından denetlenmesi üzerinde durulmuştur (31).

Bu dönemde organize sanayi sitelerinin kurulması amacıyla yapılan çalışmalar için verilen ile 18300 işyerini kapsayan 70 site plan dönemi sonunda bitmiştir.

(30) D.P.T., Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1972, s.563.

(31) D.P.T., Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1978, s.277.

22127 işyerini kapsayan 62 sitenin inşaatı devam etmiş, 25 proje de ihaleye hazır duruma getirilmiştir.

Diğer bir önemli gelişme de, KÜSGEM'in Gaziantep pilot projesinden yola çıkılarak ülke genelinde küçük sanayiye teknolojik, idari, mali danışmanlık ve eğitim hizmetleri vermeyi amaçlayan Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) kurulması ve 1983 yılında faaliyete geçmesidir.

1.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

V. Beş Yıllık Plan da geçmiş planlardaki tedbir ve kararlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Planda esnaf, sanatkar ve küçük sanayici ile ilgili şu politikalar saptanmıştır:

- Esnaf ve sanatkarın ekonomik ve sosyal açıdan önemi vurgulanarak bu kesimin toplumun istikrarının teminatı olmaya devam etmesini sağlayıcı tedbirlerinin alınacağı belirtilmiştir.

Ayrıca şu kararlar alınmıştır.

- Esnaf, sanatkar ve küçük sanayici ile bunların yanlarında çalışanların toplam istihdam içerisindeki payını arttırıcı tedbirler alınacaktır.

- Esnaf, sanatkar ve küçük sanayi kesiminin üretim gücünün arttırılmasına iç ve dış piyasada pazarlanmasına yardımcı olacak mali ve teknik destek sağlanmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasına öncelik verilecektir. Özellikle organize olmamış küçük işletmelerin piyasayla irtibat kurmaları amacıyla teknik danışmanlık hizmetleri sağlanacak ve ihracat için özel teşvik sistemi getirilecektir.

- Küçük sanayi geliştirme çalışmaları için öncelikle ele alınacak iş kolları tesbit edilecektir.

- Bütün esnaf ve sanatkarların ülke genelinde Esnaf ve Sanatkar Sicili kapsamına dahil edilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

- Küçük sanayinin, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerini görmesi için gerekli teşvik politikaları uygulanacaktır.

- Küçük sanayide kalite kontrolünün yapılması için gerekli organizasyon kuralacaktır.

- Küçük sanayi sitelerinin yaygın bir şekilde inşasına ağırlık verilecektir.

- Küçük sanayi sitelerinde yaygın teknik eğitim ile işbaşı eğitiminin bir arada yürütüleceği bir eğitim sistemi oluşturulacaktır.

- Küçük işletmelerin birlikler halinde teşkilatlanarak üretim güçlerinin arttırılması sağlanacaktır.

- Küçük işletmelerde ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünün eğitimine ve teknik yaygın hizmetlerine önem verilecektir.

- El sanatları bir eğitim ve üretim planlaması çerçevesinde pazarlama imkanı gerçekleştirilecektir.

- Esnaf, sanatkar, küçük sanayi kesimini ilgilendiren kamu politikalarının saptanmasında gerek duyulan istatistiki bilgilerin zamanında ve sağlıklı olarak sağlanması için D.İ.E.'den her yıl sanayi ve işyeri sayımı istenecektir.

- Bu kesime devlet desteği ile sağlanan ucuz tesis ve işletme kredisi imkanları arttırılacaktır.

Sonuç olarak bu plan döneminde de diğer planlarda olduğu gibi esnaf, sanatkar ve küçük sanayici söz konusu kesimler arasında bir ayırım yapılması gereği belirtilmekle birlikte alınan tedbirlerde bir arada düşünölmüştür.

Yan sanayi ve teşvikler konusunda da şu ilkeler benimsenmiştir:

- Az gelişmiş bölgelerde yer alacak imalat sanayi birimlerine işletme kredisi sağlanması, bu kredilere vergi resim harç istisnası getirilerek maliyetlerinin düşürölmesi.

- Kalkınmada öncelikli yöreler başta olmak üzere gelişmekte olan bölgelerde yer alan şehirlerde, yan sanayisi fazla olan imalat sanayilerinin kurulmasının desteklenmesi.

- Organize sanayi bölgesi bulunan yerlerde tamamlayıcı faaliyetlerin yer aldığı küçük sanayi sitelerinin de kurulmasının teşvik edilmesi (32).

1.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Planda şu ilkeler benimsenmiştir:

- Ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayan küçük teşebbüsler olarak, esnaf sanatkar ve küçük sanayinin desteklenmesine ilişkin politikalar geliştirilecektir.

(32) D.P.T., Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1984, s.155-165.

- Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta düzenlemeler yapılarak, küçük sanayi mamullerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili çalışmalar tamamlanacaktır.

- Küçük sanayi sitelerinin yapımı, küçük sanayi potansiyeli bulunan yerleşim merkezlerinde yoğunlaştırılacak, bunun yanında küçük sanayinin orta ve büyük sanayiye entegre olması ve yan sanayi sistemi içinde gelişmesi için teşvikler sağlanacaktır. Yeniden değerlendirme yaygınlaştırılacaktır.

- Küçük sanayide kalitenin yükseltilmesi ve kontrolü ile ilgili düzenleme çalışmaları, AT'ye giriş süreci de dikkate alınarak uluslararası standartlarda ve rekabet düzeyi yüksek mal ve hizmet üretimini sağlayacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.

- Küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin kapasite kullanım imkanlarıyla iç ve dış pazarlama potansiyelinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar öncelikli olarak yapılacak, bu amaçla işletmelerin birlikler halinde teşkilatlandırılmaları desteklenecektir.

- Küçük işletmeler için başta finans yönetimi olmak üzere müteşebbislik eğitimi programları uygulanacaktır.

- Küçük sanayi sitelerinde bir yandan çıraklık ve işbaşı eğitimi imkanları geliştirilirken, diğer yandan ihtiyaç duyulan vasıflı insangücünün eğitilmesine önem verilecektir.

- Üniversite, araştırma kurumları ve küçük sanayi işbirliği geliştirilerek desteklenecek, teknoloji yoğun küçük işletmelerin teknoparklar çerçevesinde teşviki sağlanacaktır.

- Küçük sanayinin gelişmesine yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık verilecektir.

- Küçük işletmelere verilmekte olan ucuz krediler, imkanlar ölçüsünde arttırılacak, proje bazındaki kredi taleplerinin ipotek karşılığı olmadan değerlendirilmesini sağlayacak bir sistemin geliştirilmesine çalışılacaktır. (33).

Bu planda önceki planlara benzer ilkeler bulunmakla birlikte A.T.'a uyum için birtakım politikaların geliştirildiği görülmekte ayrıca girişimci yönetimi ve finans yönetimi gibi faaliyetlerle işletmecilik kavram ve bilgilerine önem verilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

1.4. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomi İçindeki Payı

Günümüzde küçük ve orta ölçekli işletmelerin gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeler ekonomisinde önemli payları vardır. Bu pay teşebbüs sayısı, üretim ve istihdam kriterleri açısından kendini göstermektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler tüm işyeri sayısının, A.B.D.'de %97.2 sini, Kanada'da %98'ini, Japonya'da %99.4'ünü ve Almanya'da %99.8'ini oluşturmaktadır. Tayland, Sri Lanka ve Şili gibi gelişmekte olan ülkelerde ise sırasıyla %89, %90 ve %99.4'ünü oluşturmaktadır. Toplam istihdam içinde KOBİ'lerin payı ise A.B.D.'de %50.4, Kanada'da %42, Japonya'da %81, Almanya'da %64, Şili'de %51.6, Sri Lanka'da %75, Tayland'da %40'dır (34).

Ülkemizde de sanayinin önemli bir kesimini küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Devlet

(33) D.P.D., Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1989, s.307-308.

(34) Güler Yalım, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomimizdeki Yeri ve Önemi ve Tanımlanması", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM, No:358 Ankara, 1987, s.26.

İstatistik Enstitüsü'nün çeşitli yıllar itibariyle yaptığı genel sanayi ve işyerleri sayımları bu sonucu ortaya koymaktadır. Bu sayımlarda genellikle 0-9 arası kişi çalıştıranlar küçük, 10 ve daha fazla kişi çalıştıranlar büyük işletmeler olarak kabul edilmektedir.

DİE'nin 1980 genel sanayi ve işyerleri sayımı sonuçlarına göre küçük işyerlerinin toplam sayısı 1 milyon 71 bin olup bunun 213 binini (%20'si) küçük sanayi işletmeleri, 858 binini (%80'i) küçük hizmet işletmeleri oluşturmaktadır. 1980'de tüm işyerlerinin %93'ünü küçük işletmeler, %7'sini büyük işletmeler oluşturmaktadır. TABLO-3'de bu değerler görülebilir.

TABLO-3 Sektörlere Göre Küçük İşletme Sayısı (1980)

SEKTÖRLER	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM (BİN ADET)
A. İmalat Sanayii	177	36	213
B. Hizmetler	731	127	858
a. Ticaret, Otel, Lokanta ve Kah- vehanecilik	313	81	394
b. Ulaştırma	361	32	393
c. Diğer Hizmetler	57	14	71
T O P L A M	908	163	1.071

KAYNAK : DİE, 1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

Kentlerde bulunan küçük sanayi işletmelerinin toplam içindeki payı %83, kırsal sanayi işletmelerinin toplam içindeki oranı ise %17, hizmet işletmelerininki kentlerde %85, kırsal kesimde ise %15'dir.

İstihdam durumu ise TABLO-4 de görülebilir.

TABLO- 4 Sektöre Göre Küçük İşletmelerde Çalışan Sayısı (1980 Yılı)

S E K T Ö R	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM (BİN ADET)	YÜZDE
A. İmalat Sanayi	620	90	710	29.7
B. Hizmetler	1.416	264	1.680	70.3
a. Ticaret, Otel, Lokanta ve Kahvecilik	940	204	1.144	47.9
b. Ulaştırma	361	32	393	16.4
c. Diğer Hizmetler	115	28	143	6.0
T O P L A M	2.036	354	2.390	100.0

KAYNAK: DİE, 1980 Yıllı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

TABLO-5 İmalat Sanayiinde İşletme Sayısının Ölçek Büyüklüğüne Göre Dağılımı
(1980 Yılı)

GRUBU	İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ	İŞLETME SAYISI	TOPLAM İŞLETME SAYISI İÇİNDEKİ ORANI %	KÜMÜLATİF ORANI %
İşyeri	1	60.661	32.47	32.47
Çok Küçük	2	51.596	27.62	60.09
İşletme	3-4	44.947	24.06	84.15
	5-6	13.753	7.36	91.51
	7-9	6.077	3.25	94.76
TOPLAM		116.373	2.37	94.76
Küçük	10-19	4.433	2.37	97.13
İşletme	20-49	3.207	1.72	98.35
TOPLAM		184.674		98.85
Orta	50-99	1.073	0.57	99.42
Ölçekli	100-199	562	0.30	00.72
İşletme				
TOPLAM		186.309		99.72
	200-499	471	0.25	99.97

KAYNAK: DİE Verilerinden derleyen Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul, 1989, s.160.

TABLO-6 İmalat Sanayiinde İşletme Sayısındaki Gelişmeler

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (Çalışan Sayısı)	İŞLETME SAYISI			TOPLAM İÇİNDEKİ ORANI %			DEĞİŞME ORANI %		
	1970	1980	1985	1970	1980	1985	1970-80	1980-85	
1-9	170.123	177.034	183.572	97.1	96.2	94.5	4.1		3.7
10-49	3.391	4.950	7.989	1.9	2.7	4.1	45.9		61.4
50	1.785	2.134	2.658	1.0	1.1	1.4	19.6		24.6
TOPLAM	175.299	184.118	194.214	100.0	100.0	100.0	5.0		5.5

KAYNAK: DİE verilerinden derleyen Tamer Müftüoğlu, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul, 1989, s.161

TABLO-7 İşletme ve Çalışan Sayısının Ölçek Büyüklüklerine Göre Dağılımı (1985 Yılı)

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (Çalışan Sayısı)	İŞLETME SAYISI		ÇALIŞAN SAYISI		İŞLETME BAŞINA DÜŞEN ORTALAMA ÇALIŞAN SAYISI
	MUTLAK	%	MUTLAK	%	
1 - 9	183.572	94.5	917	49.2	5.00
10 - 24	5.777	2.9	98.209	5.2	17.00
25	4.870	2.6	846.174	45.4	173.75
TOPLAM	194.219	100.0	1.862.243	99.8	9.59

KAYNAK : DİE 1985

TABLO- 8 Sanayi İşletmelerinin Devlet ve Özel Sektör İşletmeleri Olarak Dağılımı
(1985 Yılı)

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ (Çalışan Sayısı)	İ Ş L E T M E S A Y I S I				T O P L A M
	D E V L E T		Ö Z E L		
	MUTLAK	%	MUTLAK	%	
10 - 19	21	0.5	4.413	99.5	4.433
20 - 49	62	1.9	3.145	98.1	3.207
50 - 99	50	4.7	1.023	95.3	1.073
100 - 199	51	9.1	511	90.9	562
200 - 499	117	24.8	354	75.2	471
500	147	48.3	157	51.7	304
TOPLAM	448	100.0	9.602	100.0	10.050

KAYNAK : DİE 1985

1980 yılında küçük işletmelerde çalışanların toplam sayısı 2 milyon 390 bindir.

Çalışan sayısına göre daha detaylandırılmış işletme büyüklüklerine göre dağılım TABLO-5'de gösterilmiştir. Tek kişi istihdam eden işyerlerinden 500 kişi çalıştıran büyük işletmelere kadar yapılan bir sınıflama görülmektedir. 1-9 personel çalıştıran işletmeler (DiE'nin tanımına göre küçük sanayi) toplam işletmelerin %94.76'sını, 1-49 personel çalıştıran işletmeler (Halkbank tanımı) toplam işletmelerin %98.85'ini oluşturmaktadır.

TABLO-6'da ise üç farklı yıldaki oranlar karşılaştırılmaktadır. 1970 yılından 1985'e, 1-9 personel çalıştıran işletmelerin oranında düşüş olmuştur. Buna karşılık aynı yıllarda 10-49 personel çalıştıran işletmeler %1.9, %2.7 ve %4.1 oranlarında olmak üzere sürekli artış göstermiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam işletmeler içindeki payı ise her zaman yüksek olmuştur. (TABLO-5, TABLO-6, TABLO-7, TABLO-8)

TABLO-9 1985 Yılı İmalat Sanayinde Küçük Orta ve Büyük İşyeri Dağılımı

	KÜÇÜK İŞYERL. (0-20) kişi	ORTA İŞYERL. (20-100) kişi	BÜYÜK İŞYERL. (100+) kişi	TOPLAM İMALAT SAN.
İşyeri Sayısı	%96.87	2.23	0.90	100.000
Çalışanların Ortalaması	%40.63	12.20	47.17	100.000
Ücretle Çalışanların Ort.	%26.99	14.58	58.42	100.000
Üretim Değeri	%14.90	11.38	73.72	100.000
Katma Değer	% 15.71	9.13	75.16	100.000

KAYNAK: DiE, 1985

TABLO-9'un verilerine göre 1985 yılında küçük ve orta boy işyerleri (0-100 kişi çalıştıranlar) toplam imalat sanayi işyerlerinin %99.1'ini meydana getirirken bu kesimde çalışanların oranı %52.83 dür. Özellikle küçük işyerlerinde çalışanların büyük bir kısmı Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına kayıtlı olmadıklarından işletmede çalışmıyor görünürler. Bu durum da hesaba katıldığında küçük işyerlerinde çalışanların sayısı daha yüksek olur. Üretim ve katma değerde KOBİ'lerin payı %25'i aşmıştır.

İstanbul Sanayi Odasına (İSO) kayıtlı işletmeler arasında 50'den az işçi çalıştıran işletme sayısı 6566 civarındadır. Çalışan sayısı 50-99 arasında değişen üye işletmelerin sayısı ise 729'dur. Çalışan işçi sayısının 100'ün altında olduğu işletmeler küçük ve orta ölçekli olarak kabul edilirse İSO üyesi toplam 7372 sanayi işletmesinin 6566'sının küçük ve orta ölçekli olduğu ortaya çıkar. (35).

Görülmektedir ki İstanbul gibi büyük sanayi kuruluşlarını bünyesinde toplayan bir şehirde İSO'ya kayıtlı işletmelerin hemen hemen %90'ını küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır.

Yukarıda değinilen 1985 yılı DİE sayımında ülkemizde saptanan toplam 194.219 sanayi işletmesinden 191.608 işyerinin 1-49 işçi çalıştıran küçük ve orta ölçekli işletme olduğu ve bu işletmelerde çalışan 1.408.000 kişiden 641.702 kişinin KOBİ'lerde istihdam edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak ülkemizde imalat sanayi işyerlerinden %98.7 si, istihdamın da %45.6'sı küçük ve orta ölçekli işletmelere aittir.

(35) Memduh Hacıoğlu, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları, Uluslararası Sempozyum, İSO, İstanbul, 17 Mayıs 1991, s.1.

1.5. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantajları

Küçük ve Orta boy işletmeler sahip oldukları birtakım avantajlar sayesinde büyük işletmelere karşı ekonomi içinde önemli bir yere sahiptirler. Bu avantajları şu şekilde sıralayabiliriz:

1.5.1. Tüketici Tercihlerine Karşı Esnek Davranabilme

Günümüzde tüketici tercihleri sürekli olarak değişmekte ve çeşitlenmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler her düzeyde tüketiciye yakın olarak çalışmalarını nedeniyle onların istek ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişiklikleri hemen algılayıp üretim sürecinde gerekli değişiklikleri hızla yaparak ortama uyum sağlayabilirler (36). Büyük işletmeler daha çok kitle üretim tarzı ile ve piyasaya yönelik olarak çalışırken küçük işletmelerde daha küçük miktarlarda ve sipariş üzerine üretim yaygındır. Bu yüzden büyük işletmelerin üretim sürecinde hızlı değişiklik yapması zaman almakta ve maliyet artışına neden olmaktadır.

1.5.2. Yenilik Kaynağı Olmaları

Büyük firmalarla kıyaslandığında küçük ve orta boy işletmelerin tüketicilere daha yakın olmaları sorunlarına cevap verecek hemen pazarlanabilir teknik yeniliklerde bulunmalarına yol açar. Pek çok araştırma, teknik yeniliklerin daha çok küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Çoğunlukla merkezi yönetimi benimseyen büyük firmalar piyasaya anında uymakta güçlük çekmektedir.

Büyük firmalar daha çok mevcut ürünlerin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapmaktadırlar. Devrim

(36) Süleyman Karataş, a.g.e., s.39.

yaratacak fikirler ise genellikle büyük firmaların dışından çıkmaktadır. Amerika'daki patent kayıtları üzerinde yapılan araştırmalar bazı önemli buluşların kişisel olduğu veya küçük işletmelerden çıktığını göstermektedir. Ekonomide birçok küçük ve orta ölçekli işletmenin olması yenilik kaynağı olarak ekonomik gelişmeyi desteklemektedir (37).

Şirketler için fiyat ve maliyet 1990'ların rekabet stratejilerinin bileşimleri durumundadır. Yeni organizasyon biçimleri geliştirme kapasitesi, yeni piyasalara girmek, yeni ürünler ve yeni prosesler icad etme rekabetin fiyat dışı faktörlerini oluştururlar. Bunlar arasında yeniliğin önemli bir yeri vardır. Geleneksel sektörlerin canlandırılması ve yüksek performanslı endüstrilere dönüştürülmesinde önemli rol oynar.

Teknolojik gelişmelerde verimlilik de küçük ve orta ölçekli işletmeler yönündedir. Bu tür işletmeler aynı parasal harcama ile büyük firmalara oranla daha çok personelle, sonucu önceden belli olmayan araştırma projeleri yürütürken küçük ve orta ölçekli işletmeler daha az personelle kısa vadede ve pazarda hemen değerlendirme imkanı olan değişiklikler yaratmaktadırlar. Ayrıca büyük firma, küçük firma ilişkisi içinde küçük işletmelerin ilk defa ortaya koydukları yenilikleri ve uygulamaları büyük firmalar ele alarak geliştirmektedirler.

1.5.3. Yönetimde Bürokrasi Azlığı ve Esneklik

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde yapı itibarıyla merkezi bir yönetim vardır. Bu yönetim yapısı işletmenin esnekliğini artırır (38). Ast üst ilişkileri

(37) H.N.Broom ve J.G.Longenecker, Small Business Managament, South Western Publishing Company, Ohio, 1966, s.13.

(38) Müftüoğlu, a.g.e., s.52.

daha çok doğrudan ve kişisel olarak gerçekleştiği için yönetim kademelerinde aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı bilgi akışı büyük işletmelerdeki bürokrasi ve kırtasiyenin aksine daha hızlı ve etkin bir biçimde gerçekleşir. Bu sayede, ortaya çıkan sorunlara anında müdahale imkanı yaratılmış olunur.

1.5.4. Çalışanlarla Yakın İlişki

Büyük işletmelerde ast üst ilişkileri kurumsallaştırılmış yetki ve sorumluluklar belirlenmiştir. Yönetim ve çalışanlar arasındaki ilişkiler doğrudan ve kişisel olmayıp hiyerarşik ve formal bir yapıdadır.

Merkezi yönetim yapısı dolayısıyla küçük ve orta boy işletmelerde ast üst ilişkileri daha samimi ve informal yapıdadır. İlişkiler genellikle karşılıklı güven ve anlayış ortamı içinde yürütüldüğünden çalışanların işe bağlılıkları ve sorumlulukları artmakta, bu olumlu güdülenme sonucu kalite ve verimlilik de yükselmektedir.

1.5.5. Ferdi Tasarrufların Teşvik Edilmesi

Kaynak temini söz konusu olduğunda küçük ve orta boy işletmeler büyük işletmelere oranla yabancı kaynak yerine daha çok özsermayeye başvururlar. Yeni yatırımlar da özkaynakların arttırılmasıyla mümkün olabilir, bu da elde edilen net kârların tüketim yerine yatırım harcamalarına yönlendirilmesiyle sağlanmaktadır. Ulusal boyutta ele alındığında bu durum tasarruf ve yatırımların yükselmesi üretim ve istihdam seviyesinin artması sonucu ekonomiye olumlu etki yapmaktadır (39).

(39) A. Bağrıaçık, a.g.e., s.17.

1.5.6. Rekabetin Teşvik Edilmesi

Adam Smith'den başlayarak günümüze kadar birçok ekonomist rekabetin anlamını yorumlamışlardır. Yaygın bir görüşe göre rekabet ortamında bireyler kendi menfaatlerini karşılamak için çalışırken bir yandan da toplumun istediği biçimde davranmaya yönlendirilmiş olmaktadır. Rekabet bencil davranışların toplumsal hizmet haline dönüştürülmesini sağlayıcı rol oynamaktadır.

Birkaç firma, pazarın büyük bölümünü elinde bulundurarak piyasaya hakim durumda ise, yani piyasada oligopol veya monopol durum mevcut ise müşteriler onların insafına kalmış demektir. Fiyatı kendi istedikleri şekilde yüksek tespit edebilirler, yeni teknolojileri ellerinde tutar, başkalarının kullanmasına izin vermezler. Özel hizmetler, satış geliştirme ve reklamlarla bu düşmanca rekabeti kuvvetlendirirler, patent, mamul farklılaştırması ve maliyetleri piyasaya giriş engeli olarak kullanırlar. Bu engeller de yeni rakipleri piyasaya sokmayacak şekilde fiyatların piyasa düzeyinin üzerinde tespit edilmesine yol açarlar. Kısacası piyasaya hakim durum fiyat tespitini ve sınırlayıcı uygulamaları muhtemel ve etkili hale getirir (40). Oysa piyasada birçok küçük alıcı ve satıcı bulunduğu zaman bunların faaliyetleri fiyatları ve piyasada bulunanların hareket kabiliyetini engellemez.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi ve ekonomide daha fazla faaliyet göstermelerinin sağlanması ile mal ve hizmet piyasalarında bir veya birkaç işletmenin pazara egemen olması, egemen durumun kötüye kullanılması engellenir. Böylece piyasa ekonomisinin gereği gibi işlemesine katkıda bulunulur.

(40) William N. Leonard, Business Size, Market Power, and Public Policy, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1969, s.53.

1.5.7. Büyük Firmaları Tamamlama

Bazı fonksiyonları küçük firmaların daha iyi yerine getirmesi büyük firmaların başarısına katkıda bulunmaktadır. Eğer küçük firmalar birdenbire sahneden çekilseler büyük firmalar kendilerini ancak yetersiz bir şekilde yerine getirecekleri binlerce faaliyeti omuzlarına yüklenmiş olarak bulacaklardır.

Günümüz ekonomilerinde artık küçük büyük bütün firmalar arasında karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Tedarik ve dağıtım fonksiyonlarını çoğu zaman küçük işletmeler büyüklerden daha iyi yerine getirmektedirler. Örneğin ABD'de General Motors firması 30.000 den fazla küçük firmadan mal ve hizmet satın almaktadır (41). Birçok firma da toptancı ve perakendeci olarak küçük firmaları dağıtımda kullanmaktadırlar. Bunun yanı sıra çoğu ülkede birçok küçük ve orta boy işletme büyük firmaların yan sanayisi yada tedarikçi durumundadırlar.

1.5.8. Bölgelerarası Dengeli Büyümeye Katkısı

Büyük işletmeler genellikle büyük şehirlerde ve büyük sanayi ve ticaret merkezlerinde yoğunlaşmışlardır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler ise büyük, küçük her şehirde ve her bölgede faaliyet gösterirler, bölgenin ihtiyacını ve girdilerini dikkate alarak modern teknolojiler yerine ara teknolojileri kullanarak bölgenin kalkınmasına katkıda bulunurlar (42). Sanayi merkezleri ile aradaki gelişmişlik farkını dengelerler.

1.5.9. İstihdama Katkısı

Günümüz ekonomilerinde sürekli artan nüfusa iş

(41) Longenecker ve Moore, a.g.e., s.41-42.

(42) Salih Özpideciler, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Erbabının Sorunları, Dünya Gazetesi, 10 Temmuz 1990.

yaratılması ve artan işsizlik oranının aşağı çekilmesi önemli bir sorun haline gelmiştir. Küçük teşebbüsler özellikle kalkınmakta olan ülkelerde geniş ölçekli potansiyele sahip olan ve istihdam imkanı sunan sektörlerden biridir. Ortalama olarak küçük ve orta boy işletmelerde bir kişi istihdam etmek için gerekli yatırım harcaması büyük firmalara oranla 1/3 kadar azdır. Dünya Bankasının raporuna göre önümüzdeki otuz yıl içinde Güney Afrika ülkelerinde küçük teşebbüslerin modern sektörün iki katı iş yaratması beklenmektedir.

ABD'de küçük ve orta boy işletmeler 1980 ve 1986 yıllarında istihdam yaratmada lider durumunda olmuşlardır. Ortalama yirmi işgöreni bulunan firmalar 500'den fazla işgöreni bulunanlara nazaran daha fazla istihdam imkânı sağlamışlardır. Altı yıl boyunca 500 işgörenden daha az kapasiteli küçük ve orta boy işletmeler yaratılan istihdamın 2/3'sini karşılamışlardır. (43).

(43) G.Longenecker, C.W.Moore, Small Business Management, South Western Publishing Company, Ohio, 1991, s.42.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN SORUNLARI

2.1. Tedarik Sorunu

Küçük ve Orta ölçekli işletmeler, sanayinin girdisi olan hammadde ve ara malların tedarikinde miktar, nitelik, zaman ve maliyet konularında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Üretim miktarının düşük olması nedeniyle hammadde ve malzeme sipariş hacmi de büyük işletmelere göre daha düşük seviyede kalmaktadır. Bunun sonucunda büyük miktarlarda alımlarda sağlanan iskontodan küçük işletmeler yararlanamamaktadır. Büyük hacimli sipariş verip iskontodan yararlandıkları takdirde ise stok maliyetleri artmaktadır. Ayrıca tedarik amacıyla yüksek faizli borçlanmaya gidilmektedir. Hammadde temininin büyük bölümü KİT'lerden yapılmaktadır. Sürekli yapılan KİT zamları dolayısıyla maliyetler artmakta işletmeler aynı alım hacmini sağlamak için ek fona ihtiyaç duymakta ya da alım miktarlarını kısımlamaktadırlar. Tedarik maliyet artışları mamul fiyatına da yansımakta piyasada rekabet imkânını zedelemektedir. Maliyeti fiyata yansıtamayanların ise ciro ve kârlılıkları azalmaktadır (44).

Düşük kaliteli hammadde mamulün de düşük kaliteli olmasına neden olacak bu da rekabeti engelleyecektir.

Tedarik ile ilgili sorunlar işletmede üretim ve pazarlama faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

2.2. Üretim ve Teknoloji Sorunu

İleri teknoloji günümüzde üretimin her alanında kendini gösterirken küçük ve orta ölçekli işletmelerde

(44) Bağrıaçık, a.g.e., s. 123.

yeterli modern makina ve techizat kullanılamaması kalite ve üretimin düşmesine sebep olmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler gerek finansal sorunları gerekse yeni teknik gelişmelere ve piyasa koşullarına duyarlık göstermemeleri nedeniyle yeni teknolojileri izleyememekte, bunun yanı sıra araştırma ve geliştirme faaliyetlerine katılamamaktadırlar (45).

Küçük ve orta ölçekli işletmeler geleneksel yapıları nedeniyle emek yoğun üretim tekniklerine dayalı üretim yapmakta, büyük işletmelerin ise mekanizasyon ve otomasyon derecesi daha yüksek olmaktadır. İleri teknolojiye dayalı üretim, mamul maliyetinin düşük olmasını, standart ve yüksek kalitede mal üretilmesini sağlamaktadır. Bu niteliklere sahip olmayan küçük işletmelerin mamulleri ise pazarda rekabet edememektedir.

2.3. Pazarlama Sorunu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde pazarlama sorunu işletmelerin kendi yapılarından ve dış etkenlerden kaynaklanan iki boyutlu bir özellik göstermektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle üretimle daha fazla ilgilenmekte, üretilen malın nasıl satılıp, pazarlanacağına önem vermemektedirler. Oysaki işletmelerin yaşaması ve kâr edebilmesi üretilen malların satılması ve devamlı bir üretim-pazarlama döngüsünün olması ile mümkün olabilmektedir. Çoğu küçük işletmeler ürettikleri malları satamamakta ve bu nedenle atıl kapasiteyle çalışmaktadırlar (46).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde modern anlamda pazarlama kavramı yerleşmemiştir ve modern pazarlama

(45) Atilla Bağrıaçık, "Küçük İşletmelerin Başarısı Büyük Firmaları da Olumlu Etkiler", İSO Dergisi, 15 Şubat 1987, s.14.

(46) Olcay Baykal, Orhan Pazarçık, İlyas Gülmez, Küçük Sanayinin Yeri, Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM, No:358, Ankara, 1988, s.87-88.

tekniklerini uygulamamaktadırlar. İşletme yöneticisinin bu eksikliğinin yanısıra KOBİ'lerde pazarlama konusunda uzman kişilerin istihdam edildiği ayrı bir pazarlama bölümü yoktur.

Modern pazarlama kavramı tüketici istek ve ihtiyaçlarını ön plana almakta ve işletmenin tüm faaliyetlerinin bu amaca yönelik olarak örgütlenmesini gerekli kılmaktadır. Tedarik, üretim, organizasyon, kalite kontrol ve hatta muhasebe gibi bütün firma faaliyetlerinde temel yönlendirici unsur müşteri istek ve ihtiyaçlarıdır (47).

Pazarlama araçlarından (reklam, satış sonrası hizmetler, tutundurma, vs.) yararlanılmaması pazarlama anlayışının eksikliğinin yanısıra bu araçları kullanmanın maliyetinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle genellikle büyük pazarlara hitap eden işletmeler, modern pazarlama araçlarının kullanılmasında daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır.

Pazarlamada yönetim şu konularda faaliyetlerde yetersiz kalmaktadır:

- Pazarın büyüklüğü ve potansiyeli
- Hedef pazarların neye gereksinim duyduğu ve bunların nasıl karşılanabileceği
- Pazara hitap edecek malın geliştirilmesi
- Söz konusu malın, müşterinin istediği zaman ve koşullarda sağlanması

(47) Atilla Bağrıaçık, Diş Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar, Dünya Yayınları, İstanbul, 1989, s.151.

- Pazar ve araçılara ürünle ilgili bilgilerin zamanında ulaştırılması

- Satış sonrası hizmetlerin yerine getirilmesi

Pazarlama faaliyetlerinin en önemli araçlarından biri olan pazar araştırmaları küçük işletmeler tarafından gereksiz görülmekte veya ilk etapta bir maliyet oluşturduğundan gelecekte kazandıracakları dikkate alınmamaktadır. Rekabeti etkileyen ambalaj, satış sonrası hizmetler, malın kalitesi, fiyat faktörleriyle birlikte bunları tamamlayıcı bir unsur olan satış arttırıcı faaliyetlere önem verilmemesi işletmelerin pazardaki konumlarını etkilemektedir. (48).

Yurtiçi pazarlama faaliyetlerindeki bu yetersizlikler nedeniyle KOBİ'ler ihracat faaliyetlerinde de başarılı olamamaktadırlar.

KOBİ'lerin kendi yapılarından kaynaklanan bu sorunların yanısıra genel ekonomik politikalar da sorunu etkilemektedir.

Talebi kontrol altına alan, ekonomik ve mali politikalar özellikle KOBİ'lere yönelen talebin azalmasına yol açmaktadır. Rekabet piyasalarında üretilen mallara yönelen talebin düşmesine bağlı olarak fiyatların düşme eğilimi içine girmesi küçük işletmeleri büyük işletmeler karşısında dezavantajlı duruma koymaktadır.

Devlet birçok malın toptan alıcısı durumundadır. Ancak bu büyük talepten KOBİ'ler yararlandırılmamaktadır. İhaleler KOBİ'lere duyurulmamakta ya da küçük işletmelerin karşılayabileceği gibi parçalara bölünmemektedir.

(48) Murat Akan, Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler, İKV, İstanbul, 1988, s.112.

ihale alınmış olsa bile istenen teminatlar KOBİ'lerin ödeme gücünü aşmaktadır.

İhracat söz konusu olduğunda da devlet, KOBİ'leri aralarında ortak dış pazarlama şirketi kurmaları için desteklememektedir. KOBİ'ler ihracatlarını dış ticaret serameye şirketleri üzerinden yapmakta, teşvikler ise ihracatçı yerine dış ticaret sermaye şirketlerine gitmektedir (49).

2.4. İşgücü ve Personelin Eğitim Sorunu

Genelde tüm işletmelerin bir sorunu olmasına karşın özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler ve bunlar içinde de sanayi kesiminin önemli bir sorunu da vasıflı eleman ihtiyacıdır (50). Sanayide vasıflı eleman açığı cırak, kalfa, usta seviyelerinden başlamakta, yüksek okul mezunu ihtisas sahibi elemanların açığına kadar uzanmaktadır.

Endüstride en çok gerekli eleman teknik eleman olduğu halde ülkemizde yeterli sayıda teknik eleman yetiştirmek, yetişmiş olanları da bu alanda tutmak mümkün olmamaktadır (51). Teknik insan gücü ihtiyacındaki açıkların çok az bir bölümü örgün teknik eğitimle karşılanmakta, kalkınma hızına paralel bir artış gösterememektedir (52). Bu nedenle de teknik eleman arzı teknik eleman talebini karşılayamamaktadır. Küçük sanayici teknik eleman ihtiyacını bu alandaki eğitim kurumlarının yetiştirdiği elemanlar arasından yeterince karşılayamayınca elemanı kendisi yetiştirmek yoluna gitmektedir. Bu açıdan küçük ve orta ölçekli işletmeler bir vasıflı eleman eğitim ve yetiştirme görevi de üstlenmektedirler. Küçük ölçekli işletmelerde çalışanların çoğunluğu mesleklerini

(49) Bağrıaçık, a.g.e., s.122-138.

(50) Müftüoğlu, a.g.e., s.256.

(51) Baykal/Pazarcık/Gülmez, a.g.e., s.49-50.

(52) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, I.Sanayi Şurası Küçük Sanayi Yönlendirme Raporu, Ankara, 1987, s.58.

çıraklıktan başlayarak öğrenmekte ve hatta yükselerek işletme sahibi olmaktadırlar.

Sanayileşmenin ana unsuru olan yüksek kalite ve verimi gerçekleştirecek olan kalifiye işgücüdür. Bu nedenle işgücünün kalitesinin arttırılması ve eğitimine herşeyden çok önem verilmesi gerekmektedir (53).

Bütün gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinde çıraklık eğitim sistemine yer verilmektedir. Ülkemizde de çıraklık eğitim sistemine gereksinme duyulmuştur. 1977 yılında 2098 sayılı Çırak, Kalfa, ve Ustalık Kanunu kabul edilmiş böylece en eski eğitim sistemlerinden biri olan çıraklık eğitim sistemi ülkemizde de başlamış olmaktadır. Dünyada sanayi sektörüne vasıflı işgücü sağlamak üzere uygulanan eğitim sistemi şu şekildedir:

- Teknik okul sistemi
- Çıraklık eğitim sistemi
- Hem teknik okul ve hem de çıraklık eğitim sistemi.

Türkiye'de de sistem bu doğrultuda gelişmektedir.

Kalkınma planlarında da çıraklık, mesleki ve teknik eğitimle ilgili önemli hedefler yer almıştır. Fakat uygulamada istenilen sonuçlar elde edilememiştir. 1986 yılına gelinceye kadar 1.000.000'a yakın çalışan genç olmasına rağmen sadece 10.000'e yakını çırak, öğrenci özelliğine kavuşmuştur. Bunun yanı sıra sigorta primlerinin işverenlerce ödenmesi ve teşvik edici birtakım unsurları içermemesi, işverenleri çırak çalıştırmada olumsuz etkilemiştir. 1986 yılında yürürlüğe giren 3308 sayılı "Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu" eski kanunun

(53) Zeki Özkan, Küçük Sanayide Eğitim, Küçük Sanayicinin Sorunları Semineri, İTO, 1988/34, Ankara, 1988, s.50.

eksikliklerini tamamlamaya yönelik olumlu bir gelişme olarak ortaya çıkmış, çıraklık eğitim faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Ayrıca kanun gereğince "Mesleki ve Teknik Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Merkezi" kurulmuştur (54).

Teknik eleman konusunda meslek liselerinin sayı ve nitelik bakımından küçük ve orta ölçekli işletmelere istihdam sağlamada eksikliklerigüncelliğini korumaktadır.

1990 yılında kurulan KOSGEB, küçük ve orta ölçekli sanayi kesimine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu kesimin geliştirilmesi ve desteklenmesi yönünde uygun kalite ve standartlarda üretimin modern teknolojiler uygulanarak, gelişmiş üretim metodlarıyla sağlanması için merkez ve enstitüler şeklinde teşkilatlanma ve danışmanlık, yönlendirme, rehberlik, eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi faaliyetlerini yürütmeyi amaçlamaktadır. Bu kuruluşun da eğitim faaliyetlerine daha fazla oranda katılmasıyla küçük sanayinin vasıflı eleman ihtiyacı bir ölçüde çözümlenecektir.

Diğer bir sorun da nitelikli işgücünün büyük bir bölümünün kendilerine daha iyi çalışma olanakları ve ücret sağlayan büyük işletmeleri tercih etmeleridir. Yetenekli genç elemanlar pratikten yetişmiş ustanın yanında çalışmak istemeyip atölye ve çalışma düzeninin iyi olması gibi nedenlerle büyük işletmelerde daha düşük gelişme olanakları ile çalışmaya razı olmaktadır (55).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işgücünün yanısıra işletme sahip ve yöneticilerinin de eğitilmesi önem taşımaktadır. Küçük sanayici çevreden veya eskiden gelenbilgi ve tecrübe birikimiyle çalışmakta, gelişen

(54) Murat Akan, a.g.e., s.116-117.

(55) Sibel Tanberk, "Küçük İşletmelerin Yönetimi ve Problemleri", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak 1975, s.26.

teknoloji karşısında bilgisi, işletmede kullanılan makina araç gereç ve kullanılan yöntemler demode kalmaktadır. KOSGEB bu alanda da sanayicilere yönelik teknik danışmanlık, seminer ve eğitim hizmetleri vermektedir. Ancak bu faaliyetler küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından yeterince tanınmamakta veya hizmetler bütün işletmelere yaygın halde götürülememektedir.

2.5. Finansman Sorunu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunu çalışmamızın ana konusunu oluşturduğundan bu konuya ileriki bölümlerde yer verilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE FİNANSMAN SORUNLARI

I. Genel Açıklamalar

Finansman, büyük, küçük bütün işletmelerin önemli sorunlarından biridir. Bir sanayi işletmesi ele alındığında bunun beş temel fonksiyonu vardır:

- Yatırım fonksiyonu
- Tedarik fonksiyonu
- Üretim fonksiyonu
- Pazarlama fonksiyonu
- Finansman fonksiyonu

Bunlar arasında finansman fonksiyonunun etkili bir şekilde yürütülememesi halinde, işletmenin diğer faaliyetleri de başarılı bir şekilde yürütülemez (56).

Tedarik, üretim, pazarlama, muhasebe, personel yönetimi faaliyetleri yeterli derecede fon kaynağı sağlanamadığı takdirde bundan etkilenecektir. Hammadde temininden üretim ve pazarlamaya, yenileme ve teknoloji yatırımlarından reklam harcamalarına kadar her türlü faaliyet harcama gerektirmekte, dolayısıyla fon kaynağına ihtiyaç göstermektedir. Böylece finansman kendi başına bir sorun olmaktan çıkıp üretimin finansmanı, yatırımın finansmanı, eğitimin finansmanı, pazarlamanın finansmanı ve ihracatın finansmanı gibi çok boyutlu hale gelmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde faaliyet hacmi, alanı ve işletmenin türüne göre (imalat, hizmet, ticaret)

(56) Davut Bozkurt, "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları," Yan Sanayi Semineri, MPM, Ankara, 1981, s.255.

yukarıda sayılan faaliyetlerden hepsi gerçekleşmese de her faaliyet finansmanla yakın ilişki içinde olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin mali ve yapısal sorunlarının içinde en önemli sorunu günümüzde finansman sorunudur. Bu sorun diğer sorunların da dolaylı ya da dolaysız sebebi durumunda bulunmaktadır. Finansman sorunları gerek işletmelerin kendi yapılarından, gerek ülkedeki ekonomik konjonktürden ve gerekse küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik tedbirlerin yeterince alınmamasından kaynaklanmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları şu şekilde sıralanabilir: (57)

a) Kısa Vadeli Finansman Sorunları

- Yetersiz işletme sermayesi
- İşletme kredisi temininde güçlükler
- Banka kredilerinin pahalı olması
- Piyasadan tahsilatta karşılaşılan güçlükler
- Resmi kuruluşlardan tahsilatta karşılaşılan güçlükler
- İşletme sahiplerinin finansal yönetim açısından bilgi noksanlığı

b) Uzun Vadeli Finansman Sorunları

- Yetersiz özsermaye
- Yatırım kredisi almadaki güçlükler ve yasal prosedürlerin bilinmemesi
- İyi çalışan bir sermaye piyasasının yokluğu ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye piyasalarına girememeleri

(57) Mahmut Esat Yalçın, "Küçük İşletmeler, Sorunları ve Ekonomiye Katkıları", Dünya Gazetesi, 5 Eylül 1990, s.4.

Ülkemizde çeşitli kurum ve kuruluşlar KOBİ'lerin içinde bulundukları durumu ve sorunlarını inceleyen anket ve araştırma faaliyetlerinde bulunmaktadır.

İstanbul Ticaret Odası odaya kayıtlı 1000 küçük ve orta ölçekli işletme üzerinde 1991 yılında bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre 814 firmadan 447 sinin(%54.9) finansman konusunda bir darboğazı vardır. (TABLO-10)

TABLO-10 Firmaların Finansman Konusunda Darboğazı)1991)

Firmanızın Finansman Konusunda Bir Darboğazı var mı

	FİRMA ADEDİ	(%)
1) Evet	447	54.9
2) Hayır	367	45.1

KAYNAK : Uludağ ve Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO 1991/25, İstanbul, 1991, s.76

Finansman darboğazının nedenleri araştırıldığında ilk sırayı özkaynak yaratamamak(%41.8), ikinci sırayı kredi bulunamayışı ve pahalı oluşu, üçüncü sırayı yatırımlardaki artışlar, son sırayı da işletme sermayesi artışları almaktadır. (TABLO-11)

TABLO-11 Finansman Konusundaki Darboğazın Kaynakları(1991

	FİRMA ADEDİ	(%)
1) Kredi bulamıyoruz	141	31.5
2) Krediler pahalı	141	31.5
3) İşletme sermayesi artışları	93	20.8
4) Yatırımlardaki artışlar	128	28.6
5) Özkaynak yaratamamak	187	41.8
	690	154.2

KAYNAK: İ.Uludağ ve V.Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO 1991/25, İstanbul, 1991, s.25.

Ekonomik konjonktür küçük ve orta ölçekli işletmeleri büyük işletmelerden çok daha fazla etkilemektedir. Özellikle 1990 yılının ikinci yarısında yaşanan Körfez Krizi dolayısıyla imalat sanayinin üretim ve büyüme hızında büyük bir yavaşlama meydana gelmiş, imalat sanayinin büyük bir bölümünü oluşturan KOBİ'ler de bundan fazlasıyla etkilenmişlerdir. İhracat ve satışların önemli ölçüde gerilemesiyle 1980 yılından bu yana görülmemiş bir darboğaz yaşanmıştır (58).

İstanbul Sanayi Odası 1991 yılı başında, Odaya kayıtlı 700'ü aşkın KOBİ üzerinde araştırma yapmıştır. Bu işletmelerin 275 tanesi küçük, 456'ya yakını orta boy işyeridir. Kriter olarak 0-20 arasında işçi çalıştıran işyerleri küçük, 21-100 işçi çalıştıranlar ise orta boy işyeri olarak alınmıştır. Anketin cevapları özet olarak aşağıdaki tablodadır.

TABLO-12 Küçük ve Orta Büyüklükteki İmalat Sanayi İşyerlerinde Durum (1990-1991/3)

	KÜÇÜK İŞYERLERİ (%)			ORTA BOY İŞYERLERİ (%)		
	Arttı	Azaldı	Değişmedi	Arttı	Azaldı	Değişmedi
Üretim	13.3	59.2	27.4	28.2	44.2	27.5
Satışlar	12.6	66.9	20.4	30.4	50.5	19.0
İhracat	15.4	61.5	23.1	35.1	38.2	26.7
Kapasite Kul. Oranı	-	20.9	-	-	10.7	-
Mamul Mad.Stok	30.5	27.7	41.7	32.3	26.4	41.2
Yeni Siparişl.	13.5	68.3	18.1	26.7	52.6	20.6
İşçi İhtiyacı	13.0	41.1	45.7	17.8	34.8	41.1

KAYNAK: Panorama, 5 Mayıs 1991, s.20.

(58) Panorama Dergisi, "Küçük Sanayici 80 Öncesine Dönüyor", 5 Mayıs 1991, s.20.

Görüldüğü üzere araştırma kapsamındaki küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bölümü üretim, satışlar, ihracat, kapasite kullanım oranı, mamul madde stoğu, yeni siparişler ve işçi ihtiyacı gibi belli başlı ekonomik göstergelerinde düşüşler olduğunu bildirmişlerdir.

3.1. İşletme Sermayesi Yetersizliği

Bir işletmenin veya tesisin faaliyetinin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, hammadde ve yardımcı madde satın alınması veya bunlar için avans verilmesi, işçi çalıştırılması, enerji, yakıt ve su sağlanması, yönetim, satış ve birtakım genel masrafların yapılması, yeteri kadar stok bulundurulması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar da bir kısım varlıkların para mal, alacak şeklinde bulundurulmasını gerektirmektedir. Döner varlıkları oluşturan bu kalemler aynı zamanda işletme sermayesi unsurlarıdır.

KOSGEB adına 1989-90 yılları arasında küçük sanayi işletmelerinin mevcut durumunu incelemek amacıyla 3562 küçük sanayi kuruluşu arasında yapılan araştırma, küçük sanayi kuruluşlarında giderleri karşılama oranının düşük, hasılatın maliyeti karşılama oranının yetersiz, sabit değerler dönüş hızının yeni yatırımlar yapmaya elvermeyecek düzeyde, ortalama tahsilat döneminin çok uzun ve işletme sermayesi ihtiyacının yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

İşletme sermayesi (çalışma sermayesi) bir işletmenin döner varlıklarına, kasa, banka, pazarlanabilir, taşınır kıymetler, alacaklar, stoklar gibi kısa süreli, normal olarak bir hesap dönemindeki varlıklarına bağlanan para ve bunlara yapılan yatırımı ifade eder (59).

(59) Atilla Gönenli, İşletmelerde Finansal Yönetim, 5. Baskı, İ.Ü. Yayın No: 3338, Venüs Ofset, İstanbul, 1985, s.399.

Genel bir ifadeyle işletme sermayesi, işletmenin günlük, olağan faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli nakit miktarıdır.

İşletme sermayesi terimiyle birlikte net/brüt ayırımı yapıldığından kavram kargaşasına yol açmamak amacıyla bunu da kısaca açıklamakta yarar vardır. İşletme sermayesi dendiğinde genellikle yukarıdaki belirtilen brüt (gayrisafi) işletme sermayesi, diğer bir deyişle dönen varlıklar toplamı ifade edilmektedir. Net işletme sermayesi ise işletmenin döner varlıkları ile kısa süreli borçları arasındaki fark, diğer bir deyişle döner varlıkların uzun süreli kaynaklarla finanse edilmiş bölümü ifade edilmektedir (60).

İşletme sermayesi, büyük küçük her işletme için çok önemli bir unsurdur. İşletmenin tam kapasite ile çalışabilmesi, yükümlülüklerini karşılayamama (likidite) riskini azaltması, kredi değerliliğini artırması, olağanüstü durumlarda mali yönden zor durumlara düşmesini önlemesi, faaliyetini kârlı ve verimli bir şekilde yürütebilmesi açılarından büyük önem taşımaktadır.

Özkaynakları sınırlı olan KOBİ'lerin enflasyon oranının hızla artış göstermesiyle işletme girdi fiyatları yükselmekte, işletme sermayeleri erozyona uğramakta çoğu kez beklenin üzerinde işletme sermayesi gereksinimi doğmaktadır.

Enflasyonun işletme sermayesi üzerindeki etkisi aşağıdaki örnekle daha net biçimde görülebilir.

Üretip sattığı A malından 1000 ton üreten bir

(60) Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, 5.Baskı, İ.Ü.İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No:56, Avcıol Matbaası, İstanbul, 1989, s.190.

işletme X yılında A'nın birim fiyatı olan 300 TL/kg üzerinden 300 milyon TL satış yapmakta ve bu satış hacmi ile 100 milyon TL çalışma sermayesine ihtiyaç duymaktadır. Bu işletme satışları üzerinden %10 kâr oranı ile 30 milyon TL kâr elde edecektir. Ertesi yıl %50 enflasyon olunca, satışlar, üretim ve satışların sabit kaldığı varsayımıyla 450 milyon TL'ye yükselmekte ve işletmenin çalışma sermayesi gereksinimi de aynı oranda artarak 140 milyon TL'ye çıkmaktadır. İşletme 450 milyon TL'lik satış üzerinden 45 milyon TL kâr edince, kâr, çalışma sermayesi gereksinimini bile karşılayamamaktadır. Kâr üzerinden vergi ve varsa ortakların kâr payı da çıkarılınca, kalan miktar çok düşük olmakta bu sebeple işletmeler enflasyon dönemlerinde ek fon ihtiyacı duymaktadırlar (61).

Üretimleri için gerekli girdileri yeterli miktarda satın alamıyan KOBİ'ler düşük kapasite ile üretim yapmakta ve atıl kapasite ile çalışmaktadırlar. (TABLO-13) Yıllar ve sektörler itibariyle kapasite kullanım oranlarını göstermektedir. Görüldüğü gibi birkaç sektörün dışında, sektörlerin büyük bölümünün üretim kapasitelerinde 1988'den bu yana düşüş vardır. 1980'li yıllarda küçük sanayi kuruluşlarının kapasite kullanım oranları 1987'ye kadar olumlu bir gelişme gösterirken 1987'de %62.87 olan ortalama kapasite kullanım oranı 1988'de %57.8'e düşmüştür. Küçük imalat sanayinde tam kapasite ile çalışamama nedenlerinin başında da finansman güçlüğü ve talep sorunu gelmektedir.

(61) Gönenli, a.g.e., s.407.

TABLO-13 Sektörler İtibariyle Küçük İmalat Sanayiinde Kapasite Kullanımı (1988-1990 Yılları)

SEKTÖRLER	1 9 8 8		1 9 8 9		1 9 9 0	
	Tartılı Ort. %	Nispi Ort. %	Tartılı Ort. %	Nispi Ort. %	Tartılı Ort. %	Nispi Ort. %
Gıda Sanayi	51.0	49.5	60.2	68.3	45.0	40.4
İplik, Dokuma, örme Sanayi	89.9	79.7	72.4	92.5	83.4	79.5
Konfeksiyon San.	50.8	56.9	85.7	109.7	134.5	111.7
Döküm Sanayi	26.6	28.3	34.6	31.8	26.4	26.2
Metal Eşya San.	74.4	86.6	83.8	100.7	81.0	72.9
Elektrik Malz.ve Cihaz Sanayi	53.4	85.1	70.0	75.4	59.9	76.6
Ağaç Eşya Sanayi	37.8	41.3	89.8	77.3	34.2	33.3
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	-	-	-	-	-	-
Cam Eşya Sanayi	68.1	67.2	67.3	58.2	49.3	46.5
Kağıt ve Baskı İşleri Sanayi	58.3	127.7	68.7	68.4	65.4	70.9
Kimya Sanayi	60.2	59.4	62.4	74.5	47.2	52.9
Plastik ve Kauçuk Eşya Sanayi	49.5	50.1	33.3	37.8	87.2	79.0
Deri Sanayi	73.9	71.4	80.5	92.0	72.0	72.3
Ortalama	57.8	66.9	67.4	73.9	82.2	76.3

KAYNAK : İTO, Aylık Ekonomik Veriler, İTO Etüd ve Araştırma Şubesi, İstanbul, Ocak 1992 s.31.

3.2. Kredi Sorunları

KOBİ'ler gerek kuruluş aşamasında, gerekse ileriki dönemlerde olağan faaliyetlerini sürdürmek ya da büyümek, gelişmek ve yeni teknolojilere ayak uydurmak, yatırımlar yapmak amacıyla kısa ve uzun vadeli fonlara ihtiyaç duyarlar.

Türkiye'de mali piyasaların gelişmemiş olması nedeniyle tasarruf hacmi ve bu yolla işletmelere aktarılabilir kaynaklar yetersiz kalmakta hem de işletmelere kredi veya kaynak maliyeti taşınamayacak oranda yüksek olmaktadır. Mali piyasaların yetersiz olması sonucu Türkiye'de finansman konusunda başlıca kuruluş bankalardır. En yaygın finansal araçlar da bankaların kullandığı araçlar olan, tasarrufçular için mevduat, parayı işletenler için ise kredilerdir (62). Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelere bankaların verdikleri kredilerin Türkiye toplam kredi hacmi içindeki payı oldukça düşüktür. 1990 yılı itibariyle 50 trilyon dolayında olan toplam kredi stoku içinde küçük işletmelere yönelik kredi hacmi 4 trilyon TL dir (63).

3.2.1. Kredi Maliyetlerinin Yüksek Olması

Türkiye'de banka kredi faizlerinin gelişmiş ülkelere nazaran yüksek ölçülerde oluşu, enflasyonun etkisiyle faiz oranlarının devamlı olarak yükselmesi, sanayicileri ve özellikle büyüme ve modernleşme çabasında olan küçük sanayi işletmelerini kredi sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır (64). Kredi maliyet artışlarının

(62) Rahmi Önen, "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Kredi ve Finansman Sorunları", Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM, Ankara, 1973, s.81.

(63) İsmail Bulmuş, Erhan Oktay ve Mete Törüner, Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar İle Çözüm Yolları, MPM, Ankara, 1990, s.136

(64) Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, "Sanayi Sektörünün Finansman Sorunu" (Açık Oturum), Ocak 1987, s.10-11.

büyük ölçekli işletmelerde olduğu gibi fiyatlara yansıtılıp satış hasılatının artırılması küçük işletmeler için mümkün olmamaktadır.

Türkiye'de tasarruf mevduatına bankaların uyguladığı faiz oranı %60-65 yani, enflasyon dolaylarında veya biraz altında iken mevduattan sağlanan kaynaklarla işletmelere kredi olarak döndüğünde oran yaklaşık olarak iki katına %130 lara çıkmaktadır. Böylece tasarruf mevduatına uygulanan faiz ve kredi faizi arasında uçurum oluşmaktadır. Yüksek kredi faizi bankacılık sisteminin tekelci yapısından, bankaların personel ve sabit maliyetlerinin yüksekliğinden, devletin faizlerden aldığı vergi ve fonlardan, mevduat munzam karşılık ve disponibilite oranlarından etkilenmektedir (65).

Kredi faiz oranlarının yüksek olmasında bankaların aşırı kâr elde etme istekleri olduğu, ileri sürülen bir sebep olmasına karşılık bankaların savundukları bir durum da devletin mevduat faizi üzerinden aldığı vergi ve kesintiler sonucu maliyetin kabardığıdır.

Nitekim banka, müşterisine %87 ile kredi kullandırdığında gerçekte bu kredinin müşteriye yıllık maliyeti (vergisiyle ve bileşik faiz hesabıyla) %139'dur.

Kredinin müteşebbis açısından maliyeti incelendiğinde (66): %87 Kredi faizi Bankanın ilan ettiği rakamdır. Buna %5 Banka ve Sigorta Muameleleri vergisi ve %6 Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi olarak toplam %10.5 ilave edildiğinde %97.5, ilk anda kredinin maliyeti gibi görünür. Fakat bu, üçer aylık dönemlerde hesaplanıp katlanır. %139, Bileşik faiz esasına göre müşterinin kullandığı kredinin gerçek yıllık fiatıdır.

(65) T.Ünal, S. Uzunoğlu ve K. Alkin, Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri, İTO, 1990, s.135

(66) "Kredi fiyatı olarak ödenen para nereye gidiyor" Dünya Gazetesi, 16 Temmuz 1992, s.2,

Olay Banka açısından değerlendirildiğinde :

- 63 Lira yıllık %70 faiz ile toplanan mevduat kay-
nağının karşılığında mevduat sahibine faiz ola-
rak gider.
- 31.9 Lira çeşitli kesintilerin toplamı olarak devlete
ödenir:
- 7 Lira Gelir Vergisi stopajı
- 4.4 Lira %87 Faizin Banka ve Sigorta Muameleleri
vergisi
- 6.6 Lira T.C. Merkez Bankası'na %7,5 munzam kar-
şılığı
- 1.8 Lira T.C. Merkez Bankası'na %2 serbest hesap
- 5.3 Lira Faizin KKD Primi
- 6.8 Lira Disponibilitenin %30'u
- 2.6 Lira da bankanın kasasında tuttuğu paranın ma-
liyeti
- 97.5 Lira Kredinin Maliyetidir.

Bu rakama Bankanın personel, işletme masrafı, risk payı ve kâr payı eklenmemiştir. Banka, müşteri-
sinin %139 maliyet ile kullandığı krediyi ancak başa
baş kapatabilir. Görünüşte ise banka %70 ile topladığı
parayı %139'a kredi olarak kullandırarak yaklaşık %100
kâr ediyormuş gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

3.2.2. Miktar ve Vade Sorunu

Kredi faiz oranlarının yüksek olmasının yanısıra
kredi temininde miktar ve vade de sorun olmaktadır. Ban-
kalar küçük çapta kredi isteyen çok sayıda müşteri ye-
rine, büyük miktarda kredi kullanan az sayıda müşteriyi
tercih etmektedirler (67).

(67) İSO Dergisi, "Küçük ve Orta Boy İşletmeler Banka
Kredilerinden Yararlanamıyor", 15 Mart 1987, s.2.

Büyük hacimde kredi talep eden büyük işletmelerin kredilendirme maliyeti de bunda rol oynamaktadır. Bir mala ilişkin sipariş hacmi büyüdükçe birim mala düşen sipariş maliyetinin azalması gibi, kredilendirme maliyetinin bir kısmı sabit maliyet olduğundan, talep edilen kredi hacmi arttıkça birim TL'ye düşen kredilendirme maliyeti azalmaktadır. Ayrıca talep edilen kredi miktarı arttıkça kredinin fiyatı olan faizde bankalar indirim yapabilmektedirler. Bu durumda büyük miktarda kredi talep eden büyük işletmeler avantajlı olmaktadır (68).

Kredilerin vadesi bir yıl veya daha az olmakta, bu şekliyle küçük sanayicinin işini genişletmesine ve yeni teknolojilere ayak uydurmasına imkân vermemektedir. Oysa bu kesimin uzun vadeli krediye ihtiyacı vardır (69).

Kredinin geri ödenebilirliği bankaların büyük işletmeleri tercih etmelerinde rol oynamaktadır. Küçük, tanınmayan bir işletme yerine piyasada itibarlı, tanınan büyük bir işletme tercih edilmektedir. Yüksek kredi maliyetleri ve uygun olmayan kredi şartları ile karşı karşıya kalan küçük ve orta ölçekli işletmeler borçlanmadan çekinmekte, zaten kısıtlı olan özkaynaklarıyla faaliyetlerini sürdürmeyi hedeflemektedirler. Bu durum da işletmelerin büyümesine engel olmaktadır. Kredi şartlarının uygun olmaması nedeniyle gerekli krediler, aracılar, tefeciler, gayri resmi piyasalar veya başkaca tüccarlardan sağlanmaya çalışılmaktadır (70).

(68) Müftüoğlu, a.g.e., s.59.

(69) DPT, Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1989, s.154.

(70) Şan Öz Alp, Küçük İşletmeler, Eskişehir İ.T.İ.A. Yayını, 1971, s.113.

Gelişmiş Batı ülkelerinde kısa süreli kredilerle uzun süreli kredilerin sağlanma olanağı arasında büyük fark bulunmayabilir. Oysa ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere, firmaların kısa süreli kredi bulma olanakları çok daha fazla olup, bazen bu iki kredi arasında seçim hakları da bulunmayabilir. Gelişmekte olan ülkelere ticaret bankalarının kısa süreli krediler vermeyi yeğlemeleri, ticaret bankaları dışında orta ve uzun süreli yabancı kaynak bulunması için başvurulacak sermaye piyasasının ilkel aşamada olması firmaları ister istemez kısa süreli kredi kullanmaya itmektedir. Zaten küçük ve orta ölçekli firmalar için bankalardan ve sermaye piyasalarından uzun süreli fon sağlanması, fiilen olanaksız bulunmaktadır (71). Uzun vadeli yatırımlar kısa ve orta vadeli kredilerle karşılanmaya çalışılınca da yatırım üretime geçme aşamasına gelip kendi kendini öder hale gelmeden kredinin geri ödenmesi ve faiz yükü küçük ve orta ölçekli işletmeleri darboğaza sokmaktadır.

3.2.3. Türkiye'de Uygulanan Faiz Politikalarının Kredi- lendirmeye Etkisi

Türkiye'de planlı dönemin başlangıcından 1980 yılına kadar devletçe güdümlü bir faiz politikası izlenmiştir. Bu politika faiz hadlerine üst tavan belirlemek şeklinde kendisini göstermiştir. Fakat belirlenen üst tavanlar enflasyon oranlarının gerisinde kalmıştır. Bu durumdan tasarruf sahipleri zarar görürken bankalardan kredi alanlar aşırı rantlar sağlamışlardır. Büyük tasarruf sahipleri negatif faizle bankalara tasarruflarını yatırmak yerine getirisi yüksek altın, gayrimenkul gibi bankacılık sistemi dışında ekonomik gelişmeye katkısı bulunmayan spekülâtif alanlara yatırım yapmışlardır. Küçük tasarruf sahipleri ise, tasarruflarını

(71) Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, 5.Baskı, İ.Ü.İşletme Fakültesi Yayın No:56, İstanbul, Avcıol Matbaası, 1989, s.205.

bankalara veya tüketime yöneltmek zorunda kalmış, artan tüketim ise enflasyon oranının yükselmesine neden olurken iç tasarruf oranı düşük düzeyde kalmıştır.

Kredi faizlerinin enflasyon oranının altında, reel anlamda negatif olması sonucu firmalar özsermayelerini güçlendirmek yerine aşırı kredi kullanarak finansal kaldıraç etkisiyle kârlarını arttırmışlardır (72). Fakat küçük ve orta ölçekli işletmeler fon gereksinimlerini tefeci bankerlerden sağlamak zorunda kalarak yüksek kârlar elde edememişlerdir. Zira faiz oranları bankalar ve bankalardan kredi alabilen grupların lehine belirlenmekteydi. Bu uygulama sonucu gerek ekonominin genelinde, gerekse finans piyasasında tekelcilik artmıştır. Diğer yandan örgütlü, faiz oranlarının devlet tarafından belirlendiği para-kredi piyasasının yanısıra faiz oranlarının rekabet ve piyasa koşullarına göre belirlendiği, yüksek faiz uygulanan örgütlenmemiş ikili bir yapı ortaya çıkmıştır.

1970'i izleyen yıllarda kronik bir yapı kazanarak sürekli artan enflasyon, 1973 petrol şoku ve petrol fiyatlarının yükselmesi ile daha da artmıştır. KİT açıklarının büyümesi ve kamu harcamalarının artışı devleti finansal kaynakları kullanmaya yöneltmiş, yaratılan fonları çeşitli finansal varlıklar ve Merkez Bankası aracılığı ile kendisine çekmiştir.

Özel kesim finans sorununu çözmek için bankacılık sistemine yönelerek sermayelerinin büyük bir kısmına sahip oldukları bankalar kurmuşlardır. Ya da bazı ticaret bankaları topladıkları mevduatı kendi kurdukları veya hisse senedine sahip oldukları işletmelere kullandırarak kârlılıklarını arttırmak yoluna gitmişlerdir. Böylece

(72) T.Ünal, S.Uzunoğlu, K.Alkin, a.g.e., s.51.

Holding Bankacılığı gelişmiştir.

Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler ve banka ile organik ilişkisi bulunmayan büyük işletmeler ya bankadan daha yüksek oranda kredi faizi ile para kullanmak ya da bankerlerden kaynak temin etmek durumunda kalmışlardır.

24 Ocak 1980 stabilizasyon kararları ile serbest piyasa ekonomisini hedefleyen yeni bir döneme girilmiştir ve ithal ikameci ekonomik politika yerine ihracata yönelik sanayileşme öngörülmüştür. Bu politikaya göre faiz oranları yükseltilecek daha sonra da serbest bırakılacaktır. Ardından gelen Temmuz 1980 kararları tasarruf fazlası olan bireylerin pozitif faiz ile fon arzlarını artırmayı hedeflemiş, fon ihtiyacı olan bireylerin de yüksek faiz nedeniyle fon talebini kısıtlamıştır.

Serbest faiz politikası bankaların aralarında centilmenlik anlaşması ile uygulamadan uzaklaşmıştır. Devletin uyguladığı selektif faiz (sektörel ve bölgesel) de serbest faiz politikasına ters düşmüştür. Ayrıca para hacmini kontrol için sıklıkla başvurulanan mekanizmalardan biri olarak mevduat munzam karşılıkları yükseltilmiş, bu da bankaların ödünç verilebilir fonlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

1980 den itibaren faizlerin serbest bırakılması veya yükseltilmesi olumlu bir sonucun alınmasını sağlamıştır. Belirli dönemlerde faiz kısmen serbest bırakılmış fakat daha sonra gerek bankalar gerekse devlet tarafından serbestlik bozulmuştur.

1984 yılından itibaren enflasyondaki düşüş beklentileri faiz oranlarının da kademeli olarak düşürülmesi

sonucunu doğurmuştur. 1987 sonu ve 1988 yılı başlarında Para Piyasasında yaşanan istikrarsızlık sonucu Türk lirasından kaçışı önlemek, likidite şişkinliğini gidermek, vadeli mevduatı teşvik etmek amacıyla 4 Şubat 1988 kararları yürürlüğe girmiştir. 4 Şubat kararlarıyla 1987 yılında yürürlüğe giren serbest faiz girişiminden vazgeçilmiş mevduat faiz oranlarına tavanlar belirlenmiştir. Bu tavanlar altında bankaların uygulayacakları faiz oranları ise serbest bırakılmıştır. 1988 yılında enflasyonun gerilediği gerekçesiyle faiz oranları düşürülmüş fakat yıllık planlanan %35'lik enflasyonun daha da artması yeni önlemler alınması gereğini ortaya koymuştur. 1980 den bu yana faiz oranları üçüncü kez serbest bırakılmıştır. Bir yıllık mevduat faizi %85'e ulaşmıştır. 1989 yılının ilk ayından itibaren bankalar topladıkları mevduatı plase edemez hale gelmeleri nedeniyle kademeli olarak faiz oranlarını düşürmeye başlamışlardır.

1990'larda Türkiye'nin önemli sorunlarından biri olan enflasyon ciddiyetini korumaktadır. Faizlerin serbest bırakılması gibi yalnızca para politikası aletlerinin kullanılması enflasyon hızının düşürülmesinde yetersiz kalmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi için gerekli olan koşullar sağlanmadan serbest bırakılan faizlerin sürekli yüksek seviyelerde kalması işletmeleri yüksek kredi faizleriyle karşı karşıya bırakmakta ve enflasyon hızını arttırmaktadır.

Enflasyonun temel nedenlerinden birinin artan kamu harcamaları ve bütçe açıkları olduğu kabul edilmektedir. Yatırım/tasarruf dengesinin kurulamaması nedeniyle 1980'den sonra bütçe açıkları artan bir biçimde iç borçlanma ve menkul kıymet ihracı ile karşılanmıştır. Bu şekilde bütçe açıkları daha da artmıştır. Bankalara akabilecek birikimler devlet tahvili ve hazine bonolarına yönlendirilmektedir. Vergi açısından da avantajlı olan bu borçlanma

araçları ile hazine, fon pazarında bankalarla haksız olarak nitelendirilebilecek rekabete girmektedir (73). Kamu kesimi borçlanmanın faizlerini karşılamak için Merkez Bankasına başvurarak parasal genişlemeye de neden olmaktadır. Kamu menkul kıymetlerinin %80-90'ı bankalarca ağırlıklı olarak zorunlu olarak elde tutulmakta bu durumda sanayi kesimine aktarılabilir fon miktarı azalmakta, kredi maliyetlerinde de artışa sebep olmaktadır.

3.2.4. Teminat Sorunu

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştıkları en önemli finansman sorunlarından biri de teminatıdır. Ticaret bankaları yeterli teminatı alamadıklarında kredi açmamaktadır. Bankalar tarafından en geçerli teminat olarak gayrimenkul ipoteği kabul edilmekte, işletmelerdeki mevcut makineler, tezgah, araç ve gereçler ise ipotek olarak kabul edilmemektedir. Küçük sanayici kendisini gayrimenkullerle garanti altına almak zorunda kalmakta, üretken yatırımlar ve teknoloji düzeyini arttıracak varlıklar yerine gayrimenkule yatırım yapmaya yönlendirilmektedir (74). Talep edilen gayrimenkul ipoteğinin değeri de verilecek kredinin birbuçuk, iki hatta üç dört katını bulabilmektedir (75).

Arsa, bina ve fabrika gibi gayrimenkuller, ekonomik değeri ve paraya çevrilme kabiliyeti nedeniyle en çok talep edilen teminatlardır. Bankaların gayrimenkul ipoteğinden sonra kabul ettikleri teminatlar şunlardır:

- Kefalet
- Banka teminat makbuzu
- Altın, döviz, mevduat gibi likit değerler rehni
- Devlet tahvili, hazine bonusu ve kamu ihalelerinde teminat olarak kabul edilen kıymetler rehni.

(73) Öztin Akgüç, Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1987, s.252.

(74) Tamer Müftüoğlu, a.g.e., s.264.

(75) İTO, Küçük Sanayicinin Sorunları Semineri, İTO Yayın No:1988/34, İstanbul, 1988, s.16.

Bankalar, verilen kredilere karşılık, kendilerini garanti altına alırken olayın makro ekonomik boyutlarını göz önüne almamaktadırlar. Kredi, girişimcilik niteliğine sahip ve ekonomik açıdan uygulanabilir projeler ortaya koyan kişilere değil de gayrimenkul ipoteği verebilecek kişilere verilerek fon kaynaklarının verimsiz kullanılmasına sebep olunmaktadır. Ayrıca potansiyel girişimcilerin de atılım şevkleri kırılmaktadır.

Bir diğer sorun da küçük ve orta ölçekli işletme sahibinin işletmesi ile özdeşleştirilmesidir. Kredi verilen işletmenin performansı ve gücü yerine işletme sahibinin kişi olarak göstereceği teminatlarla bakılmaktadır.

Küçük sanayicilerin kredi kullanmada karşılaştıkları teminat sorununu çözmek amacıyla 8 Mayıs 1969 tarih ve 1162 sayılı "Menkul Rehni Kanunu" ile 21 Temmuz 1971 tarih ve 1447 sayılı "Ticari İşletme Rehni Kanunu" çıkarılmış ancak söz konusu kanunlar yeterli işlerlik kazanmamış ve uygulama alanı bulamamıştır (76).

3.2.5. Kredilendirmede Bürokrasi Sorunu

Kredi ile ilgili formalitelerin çok olması kredi tahsisini geciktirmekte, zamanında sağlanamayan kredi de anlamını yitirmekte, çoğu kez krediden beklenen fayda sağlanamamaktadır.

3.3. Özsermaye Yetersizliği

Küçük ve orta boy işletmeler genellikle kuruluş sermayelerini kişisel tasarruf kaynaklarından, akraba ve yakınlarından alınan borç ve sınırlı bir sermaye ile faaliyete geçmektedirler. Yabancı kaynak sağlamada güçlük

(76) Davut Bozkurt, "Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları", Yan Sanayi Semineri, MPM, 1981, Ankara, s.276.

çeken küçük işletmeler sınırlı özsermaye ile kendi yağlarıyla kavrulmaya çalışmaktadırlar.

İTO 1986 araştırmasına göre işletme sahiplerinin kullandıkları sermayenin kaynağı önceden yapılan tasarruflara dayanmaktadır (TABLO-14). Diğer kaynaklara başvuranlara göre bunların oranı %78.56 dır.

TABLO-14 Kullanılan Sermayenin Kaynağı

	FİRMA ADEDİ	%
1. Önceden Yapılan Tasarruf	4.006	78.56
2. Banka Kredisi	393	7.71
3. Miras	273	5.35
4. Altın Satışı	138	2.71
5. Gayrimenkul Satışı	237	4.65
6. Hisse Senedi Satışı	52	1.02

KAYNAK : İTO, Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, İTO Yayın No: 1986/13, İstanbul, s.81.

İSO'nun 1985 ve 1986 yıllarına ait KOBİ araştırmasından alınan sonuçlar ana gruplar ve sanayi dalları itibariyle TABLO-15'te gösterilmiştir. Özsermaye artışı sınırlı boyutlarda kalmaktadır. İnceleme kapsamına giren 288 firmanın öz sermayeleri 1985 yılında 66.894 milyon TL'dan 1986 yılında cari fiyatlarla %38 oranında artarak 92.322 milyon TL'ye yükselmiştir. Öz sermaye artışı orta boy işletmelerde daha büyük boyutlarda olmuş 202 orta boy işletmede 1985 yılından 1986 yılına öz sermaye artışı %46.4 oranında olmasına karşılık incelenen 86 küçük boy firmada %5.8 oranı ile yetersiz olarak görülmektedir.

Öz sermaye artışı sanayi dalları veya alt sektörler itibariyle en hızlı Dokuma ve Giyim Eşyası Sanayiinde kaydedilmiştir (%62.1).

TABLO-15 Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin 1985 ve 1986 Özsermaye Değerleri

ÖZ SERMAYE (Milyon TL)				
Ana Grup ve Sektörler	İşyeri Sayısı	1985	1986	Artış Oranı % (Carl Fiyatlarla)
Genel	288	66.894	92.322	38.0
Orta Boy İşletmeler	202	53.065	77.694	46.4
Küçük İşletmeler	86	13.829	14.628	5.8
Madencilik	4	413	503	21.8
Gıda Sanayii	10	4.675	5.556	18.8
Dokuma ve Giyim	50	9.405	15.246	62.1
Orman Ürünleri ve Mobilya	6	615	714	16.1
Kağıt Kağıt Ürünleri ve Basım	13	1.723	2.707	57.1
Kimya, Petrol Ürünleri				
Lastik ve Plâstik Sanayii	52	7.845	11.177	42.5
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayii	7	1.075	1.671	55.4
Ana Metal Sanayii	46	6.124	9.236	50.8
Makina, Teçhizat ve Ulaşım Sanayii	100	35.019	45.512	30.0

İTO'nun 1989-90 yıllarını kapsayan araştırmasında örnek seçilen işletmelerin özsermaye değerleri şu şekilde belirlenmiştir:

TABLO-16 1989 Yılında Öz Sermaye Değeri

	FİRMA ADEDİ	(%)
1) 0 - 50 Milyon	246	55.0
2) 51 -100 Milyon	201	45.0
T O P L A M	447	100.0

KAYNAK: İlhan Uludağ ve Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO Yayınları No: 1991/25, İstanbul, 1990, s.61.

1989 yılında işletmelerin %55'i 0-50 milyon, %45'i 51-100 milyon dilimlerinde yer almıştır.

TABLO- 17 1990'da Öz Sermaye Değeri

	FİRMA ADEDİ	(%)
1) 0 - 50 Milyon TL	246	54.9
2) 51 - 100 Milyon TL	178	39.7
3) 101 - 150 Milyon TL	0	0.0
4) 151 - 200 Milyon TL	0	0.0
5) 201 - 250 Milyon TL	12	2.7
6) 251 - 300 Milyon TL	0	0.0
7) 301 Milyon + TL	12	100.0

KAYNAK: İlhan Uludağ ve Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO Yayınları No:1991/25, İstanbul, 1990, s.61.

TABLO-17 de görüldüğü gibi küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük çoğunluğunun 1990'da özsermayeleri 50 milyon dan azdır (%54.9'u). İkinci sırayı %39.7'lik

oranla 51-100 milyon özsermayeleri olanlar almaktadır. Daha yüksek miktarlarda özsermayeye sahip olan işletmelerin oranı yok denecek kadar azdır.

Yeni yatırımlar için gerekli sermaye artışının da kaynağı çoğunlukla özsermaye olmaktadır. İTO 1986 araştırma bulguları bu sonucu ortaya koymaktadır(TABLO-18).

TABLO-18 Öz Sermayenin Kaynağı (1986)

	FİRMA ADEDİ	%
1) Ortak Alacağım	313	12.05
2) Öz Sermaye	1.568	60.38
3) Banka Kredisi	248	9.55
4) Ticari Borç	293	11.28
5) Çalışarak	43	1.66
6) Mal satarak	14	0.54
7) Diğer	111	4.27
8) Kaynak Belli Değil	7	0.27

KAYNAK : İTO, Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, No:1986/13, İstanbul, 1986, s.119.

Ankete katılan işletmelerden %60.38'i öz kaynağa başvurduklarını belirtmişlerdir. Küçük işletmeler artık kazançlarını çoğunlukla özsermayeye ilave etmektedirler. 1980 öncesi diğer alanlara yatırım yapma imkânı mevcutken 1980 sonrası para bulmanın güçleşmesi, küçük işletmeleri kendi finansal imkânlarını zorlamaya yöneltmiştir (77). Bir otofinansman yolu olan elde edilen kârların firmada tutulması ve sermayeye eklenmesi büyük firmalar için kolay bir finansman yolu olmasına karşın kârların yeterli olmadığı küçük işletmeler için ne güvenli

(77) İTO, Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, No:1986/13, 1986, İstanbul, s.119.

ne de tatmin edici bir sermaye kaynağı değildir (78). Ancak kredi olanaklarının sınırlı olması ve küçük işletmelerin sermaye piyasalarına girememesi nedeniyle otofinasman, sermaye arttırımının en kolay ve güvenilir yolu olmuştur. İşletme, dış kaynak temininin getirdiği faiz yükünden otofinasmanla kurtulmuş olmaktadır.

Otofinasmanın bir diğer yolu da işletmelerde amortismanlar yoluyla finansmandır. Amortisman kâr ve zarar hesabında gider olarak görünür ve amortisman bedeli üretilen malların satış fiyatına dahil edilerek bir süre sonra likit olarak işletmeye dönerek bir çeşit fon temin edilmiş olur (79). Ancak küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük işletmelere oranla amortismanla finansman konusunda da dezavantajlıdırlar. Bu işletmeler daha çok emek yoğun sektörlerde faaliyet gösterir veya emek yoğunluğu yüksek teknolojiler kullanırlar. Bunun sonucunda sabit varlıklar üzerinden ayrılan amortisman tutarı ve böylece sağlanacak fon düşük seviyede kalmaktadır.

3.4. Sermaye Piyasalarına Girememe

Bankalardan yeterli fon sağlayamayan küçük işletmeler sermaye piyasasından menkul kıymet ihracı ile de fon temin edememektedirler. Gerek sermaye piyasası aracıları ve gerekse fon arzeden menkul kıymet alıcıları küçük işletmelerin menkul kıymetlerine yatırımı çok riskli bulmaktadırlar. Büyük şirketlerin menkul kıymet değerleri dahi borsada istikrarsız durumda ve düşüş kaydederken küçük işletmelerin menkul kıymetlerine yatırım yapmak söz konusu olmamaktadır.

(78) Baykal, Pazarcık ve Gülmez, a.g.e., s.36.

(79) Ali Sait Yüksel, Para Bulma ve Yatırım, Fatih Yayınevi, İstanbul, 1982, s.197.

Ülkemizde 1980'lerde gelişmeye başlayan Sermaye Piyasası henüz çok yenidir. 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış, 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu çalışmaya başlamış ve 1986'da da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası açılmıştır (80). Batının gelişmiş ve köklü borsaları yanında Türkiye'de borsa yaklaşık on yıllık geçmişiyle umut vaad etmesine rağmen yeterli durumda değildir.

Ayrıca devletin KİT'leri özelleştirme ve halka açılma programının bir yansıması özel sektördeki devlet paylarının halka açılması şeklinde ortaya çıkmıştır. Devletin gerek KİT hisseleri gerekse hazine bonosu ve devlet tahvilleriyle artan finansman ihtiyacının karşılanması arz fazlasına yol açmıştır. 1987'de kamunun tasarruflar içindeki ağırlığı %17.5 düzeyinde iken 1990 yılında %28'e yükselmiştir (81).

Özel sektörün halka açılma düzeyi ise gerek devletin rekabet avantajı gerekse işletmelerin zihniyeti nedeniyle düşüktür. Sermaye piyasası araçlarından yararlanarak fon sağlanması ve halka açılmak için işletmelerin birtakım niteliklere sahip olmaları ve hukuki, idari, bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler bu bakımdan eksiktir.

Öncelikle işletmelerin menkul kıymet ihraç edebilmeleri için Sermaye Piyasası kanunu uyarınca anonim şirket şeklinde kurulmaları gerekmektedir. Ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin çok az bir bölümü anonim şirket statüsündedir. 1986 İTO araştırması sonuçları bunu yansıtmaktadır (TABLO-19).

(80) "Sanayinin Halka Açılması", İSO Dergisi, 22 Temmuz 1990, Sayı: 293, s.36.

(81) A.e., s.32-43.

TABLO-19 Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Hukuki Yapıları

HUKUKİ YAPI	FİRMA ADEDİ	%
1) A.Ş.	863	18.26
2) LTD.	561	21.00
3) KOLL.	574	21.49
4) KOM.	306	11.46
5) ŞAHİS ŞTİ.	2.330	48.88
6) BELLİ DEĞİL	37	0.79

KAYNAK : İTO, Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, İTO Yayın No: 1986/13, İstanbul, 1986 s.29.

Görüldüğü gibi şirketlerin yarıya yakın bölümü şahıs şirkettir. Sermaye şirketlerine doğru bir kayış gözlemlenmekle birlikte özellikle kollektif ve limited şirketler anonim şirketler kadar fazladır.

Aynı araştırmada şahıs firması olanlara ileride yapısını değiştirmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda şu yanıtlar alınmıştır:

TABLO-20 Şahıs Firması Olanlardan Yapılarını Değiştirmeyi Düşünenler (1986)

	FİRMA ADEDİ	%
1) EVET	548	3.39
2) HAYIR	1.780	76.61
DİĞER	2.343	50.16
	4.671	

KAYNAK : İTO, Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, İTO Yayın No: 1986/13, İstanbul, 1986, s.30.

Değerlendirmeye katılan şirketlerin %50.16'sı bu konuda belirsizlik içinde olurken şirketlerin %23.39'u şirketlerinin hukuksal yapısını değiştireceklerini %76.61'i ise değişmeyeceklerini belirtmişlerdir. Şirketlerinin hukuksal yapısını değiştirmeyi düşünenlerin %42.8'i A.Ş. ye, %33.21'i LTD'ye, %16.6'sı KOLL.'e, %5.5'i KOM.'e, %2.3'ü diğer türlere geçmek istemektedir.

Hukuki yapılarını değiştirmek istemeyenlerin bu tutumu geleneksel aile şirketi anlayışına bağlanabilir. A.Ş. şeklinde kurularak sermayenin halka açılması yada ortakların yönetimi paylaşmasıyla şirketin elden gideceği, yönetimde söz sahibi olunamayacağı endişesi vardır. Girişimcinin yada ailesinin tek başına yönetimi üstlenmesi her kararda söz sahibi olmak istemesi KOBİ'lerde yaygın bir özelliktir. Firmaların aile şirketi olup olmadığı ve hisse sahiplerinin hepsinin aile bireyi mi oldukları sorusuna verilen cevaplar da bu durumu doğrulamaktadır. (TABLO-21)

TABLO-21 Aile Şirketi Olan ve Olmayan Firmalar (1986)

	<u>FİRMA ADEDİ</u>	<u>%</u>
1) EVET	2.017	43.18
2) HAYIR	2.653	56.80
DİĞER	<u>1</u>	0.02
	4.671	

KAYNAK : İTO

Değerlendirilen şirketlerden yarıya yakını aile şirkettir. (%43.18) İlerde ortaklık kurmayı düşünüp düşünmedikleri konusunda ise şirketlerin %45.70'i düşünmediklerini, %39.22'si belli olmadığını, kalanların ancak %45.70'i düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Firmaların %71.2'sinin sahibi firmanın 1. yöneticisi durumundadır. Sadece %17 firma sahibi ile 1. yöneticinin akrabalığı yoktur.

İTO'nun 1991 yılında yayınlanan araştırmasına göre ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin hukuki yapısı anket sonuçlarına göre şu şekildedir: (TABLO-22)

TABLO-22 İşletmelerin Hukuki Yapısı (1991 Yılı)

FİRMA TÜRLERİ	FİRMA ADEDİ	(%)
Anonim Şirket	176	17.6
Limited Şirket	339	33.9
Kollektif Şirket	107	10.7
Adi Komandit Şirket	81	8.1
Şahıs Şirketi	297	29.7
T O P L A M	1.000	100.0

KAYNAK : İ.Uludağ ve V.Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO Yayın No:1991/25, İstanbul, 1991, s.43.

İTO'nun 1986 yılı araştırmasında hukuki yapıda ilk sırayı şahıs şirketleri, ikinci sırayı kollektif, üçüncü sırayı limited şirketler alırken 1991 yılı araştırmasına göre ilk sırayı limited şirketler, (%33.9), ikinci sırayı şahıs şirketleri (%29.7), üçüncü sırayı anonim şirketler (%17.6), dördüncü sırayı kollektif şirketler (%10.7), beşinci sırayı adi komandit şirketler (%8.1) almaktadır. Beş yıl içinde ilk sırayı limited şirketlerin alması ve şahıs şirketlerinin ikinci sıraya düşmesi ekonomide kurumsallaşmaya doğru olumlu bir gelişmenin göstergesidir.

Şahıs şirketlerinde ise başka bir hukuki yapıya geçmemek konusundaki muhafazakâr tutum devam etmektedir. (TABLO-23)

TABLO-23 Şahıs Şirketi İşletmeler Arasında İleride Başka Hukuki Yapıya Geçmek İsteyenlerin Dağılımı (1991 Yılı)

FİRMA TÜRLERİ	FİRMA ADEDİ	(%)
Anonim	35	11.8
Limited	59	19.8
Kollektif	0	0.0
Komandit	0	0.0
Hayır	203	68.4
T O P L A M	297	100.0

KAYNAK : İ.Uludağ ve V.Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO, Yayın No:1991/25, İstanbul, 1991, s.43.

Şahıs şirketi olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin %68.4'ü aynı yapıyı korumak istemektedirler. %19.8'i ileride limited şirket, %11.8'i de anonim şirkete dönüşmek istediklerini belirtmişlerdir.

1986 oranlarıyla karşılaştırıldığında hukuki şeklini devam ettirmek isteyen şahıs şirketlerinin %75.3 ten, İTO 1991 araştırmasında %68.4'e düşmesi %6.7 oranında az da olsa olumlu bir gelişme olduğunu göstermektedir. İşletmelerin A.Ş. veya limited şekline dönüşmek konusundaki olumsuz tutumunda gelenekçi yapılarının yanı sıra A.Ş. veya limited şirket olmak için yeterli sermayenin bulunamaması da rol oynamaktadır (82).

(82) İSO Dergisi, a.g.m., s.30.

KOBİ'lerin büyük bölümü menkul kıymet ihracında başarı derecesini etkileyen profesyonel yönetim, şeffaflık, bağımsız dış denetim konularında zayıftırlar. Menkul kıymetlere yatırım yapan tasarruf sahipleri yatırımlarının kârlı bir alanda değerlendirildiğini görmek isterler ve şirketlerin performansları doğrultusunda nereye yatırım yapacakları hakkında karar vermeye çalışırlar. Profesyonel yöneticiler tarafından idare edilmeyen bir şirketin mali durumu zayıf olacak, çıkardığı menkul değerlerin piyasa değeri düşecektir. Söz konusu menkul değer, tahvil ise borçların vadesinde ödenememe, hisse senedinde ise kâr paylarının ödenmemesi veya şirketin zarar etmesi tehlikesi ortaya çıkacak, yatırımcı gözünde itibarı sarsılan işletmenin menkul kıymetlerine rağbet azalacaktır. Şirket hesaplarının ve mali tablolarının bağımsız denetiminin yapılması objektif bir otorite tarafından şirketin güvenilirliğinin tasdiki anlamına gelmektedir. Şirketin finansal tablolarının belirli dönemler itibarıyla kamuya açıklanması şirketin başarı ve güvenilirlik derecesinin ortaya konmasını ve yatırımcıların doğru kararlar vererek başarılı şirketlerin menkul kıymetlerine yönelmelerini sağlayarak tasarrufların doğru yönde kullanılmasına katkıda bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE FİNANSMAN FİNANSMAN SAĞLAYAN KAYNAKLAR

I. Genel Açıklamalar

Mali sistemimizin bugünkü yapısı içinde banka kredileri finansman açısından en önemli imkânı oluşturmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelere yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan kalkınma ve yatırım bankaları aracılığıyla kredi temin edilmektedir. Buna ilave olarak eskiye nazaran oran olarak azalsa bile belirli bir kaynak da T.C. Merkez Bankası reeskontu olarak küçük sanayici ve esnafa tahsis edilmektedir (83). Türkiye Halk Bankası da esnaf-sanatkâr ile küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik krediler vermektedir.

4.1. Dış Kaynaklar

Dünya Bankası ve diğer dış finansman kuruluşlarından sağlanan fonlar, dış krediler kur farkı fonu (FERİS) sistemi içinde aracı bankalar vasıtasıyla kullanılmaktadır. Dış krediler kur farkı fonu özellikle 1989 yılı öncesinde kur riskini karşılamak amacıyla önemli bir rol üstlenmiştir. Bu fondan verilen krediler 3 yılı ödemesiz dönem olmak üzere 8 yıl vadeli (84)

4.1.1. Dünya Bankası

Dünya Bankası'ndan 1980 yılından itibaren küçük sanayi için üç kredi temin edilmiştir. 1981 yılında yapılan ilk kredi anlaşması ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası tarafından 41 milyon dolar kredi kullanılmıştır.

(83) Ali Tigrel, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Sağlanan Destekler, DPT, Ankara, 1990, s.11.

(84) Uludağ ve Serin, a.g.e., s.131.

Başlangıçta kullanım yavaş olmuş ise de dış krediler kur farkı fonunun devreye girmesiyle hızlanmıştır. Mayıs 1986'da ikinci kredi temin edilmiştir. Bunun tutarı 100 milyon dolardır. Aracı banka ise Halk Bankası olmuştur. Bu kredinin de tamamı kullanılmıştır. Dünya Bankası'ndan 1989 da küçük ve orta ölçekli sanayi geliştirmek için 204.5 milyon dolar kredi daha temin edilmiştir (85).

4.1.1.1. Dünya Bankası II. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Projesi Kredisi (3067 - TU)

T.C. Hükümeti ile Dünya Bankası arasında imzalanarak 1990 yılı başında yürürlüğe giren "II. Küçük Orta Sanayi Proje Kredisi" (3067-TU) Anlaşması ile küçük ve orta sanayiye projeye bağlı olarak Yatırım ve İşletme Kredisi verilmektedir.

4.1.1.1.1. Kredinin Kapsamı

Sanayi, madencilik, sınai hizmet ve turizm konularında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli özel sektör kuruluşları, yatırımların teşviki ve yeni istihdam olanaklarının yaratılması amacıyla, bu proje kredisinden yararlandırılmaktadır.

Bu kapsamda yer alan sınıflandırmaya göre:

Küçük ve orta ölçekli kuruluşlar, arsa ve bina hariç net sabit varlıkları (Amortisman düşüldükten sonra) 800.000 ABD \$ veya muadili Türk Lirasını aşmayan kuruluşlardır.

Orta ölçekli kuruluşlar, arsa ve bina hariç net

sabit varlıkları (Amortismandan sonra) değeri 800.000 \$-400.000 \$ ABD doları arasında olan kuruluşlardır.

4.1.1.1.2. Kredinin Türleri

4.1.1.1.2.1. Yatırım Kredisi

Yeni yatırımlar, modernizasyon, darboğaz giderme, yenileme yatırımlarında kullanılmaktadır. Yatırımcının bu kaynaktan sağlanan kredi ile yapacağı harcamalarından, makina ve teçhizatın yeni olması koşulu ile,

- Yurt dışından ithal edeceği makina ve teçhizatın %100'ü

- Yurt içinden sağlanacak makina ve teçhizatın fabrika çıkış fiyatının %50'si

- Yurt içinden temin edilen ithal makina ve teçhizatın %70'i

- Yalnızca turizm yatırımları inşaat harcamalarının %30'u bu krediden yararlanabilmektedir.

4.1.1.1.2.2. İşletme Kredisi

Proje kapsamındaki daimi işletme sermayesi gereksinimi için yatırım kredisi açılan firmalara kullanılmakta olup, gerek ithal gerekse yerli ham ve yardımcı madde alımı için işletme kredisi kullanılabilmektedir.

4.1.1.1.3. Kredinin Koşulları

Öz Kaynak Oranı:

Projelerin en az %50'sinin özkaynaktan karşılanması

esastır. Bu nedenle, açılacak kredi miktarı, projenin toplam maliyetinin %50'si ile sınırlıdır.

Kredinin Limiti :

Açılacak kredilerde alt limit gösterilmemiştir. Üst limit ise 3.000.000 \$ ile sınırlıdır. Üst limiti aşmamak koşulu ile birden fazla kredi kullandırılabilir-mektedir.

Vade :

3 yıllık anapara ödemesiz 8 yıldır. Anapara, ödemesiz dönemi izleyen beş yılda altışar aylık dönemlerde geri ödenir.

Faiz :

Değişken faizli olan bu krediler, esasları Para ve Kredi Kurulu'nca belirlenen Dış Krediler Kur Farkı Fonu (FERİS) kapsamında kullandırılmaktadır. Faiz oranları T.C. Merkez Bankası tarafından her üç ayda bir belirlenmektedir. Bu faiz oranına 3 puan eklenerek bulunan oran, krediye üç ay süreyle uygulanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan faize ilişkin tahakkuk ve tahsilat işlemleri altı ayda bir yapılmaktadır.

Kurs Riski :

Kullandırılan krediler kur riski taşımazlar. Kredi aşamasında Türk Lirasına çevrilmekte, geri ödeme yine Türk Lirası üzerinden yapılmaktadır.

Güvence :

İpotek, kefalet, işletme rehni, banka teminat mektubu ve hisse senedinden oluşmaktadır. Güvenceler, kredinin %100 fazlası ile tesis edilmektedir.

4.1.1.2. Dünya Bankası Tarımsal Sanayi Projesi (3077-TU)

T.C. Hükümeti ile Dünya Bankası arasında imzalanarak 1990 yılı başında yürürlüğe giren Tarımsal Sanayi Proje Kredisi (3077-TU) anlaşması ile sağlanan kaynaklar çerçevesinde Tarımsal Sanayi Kredisi şeklinde açılmaktadır.

4.1.1.2.1. Krediden Yararlanabilecek Firmalar

Krediden küçük, orta ve büyük ölçekli özel sektör kuruluşları yararlanabilmektedir.

Kamu kuruluşları krediden yararlanamazlar. Kamu kuruluşları deyimi ile çoğunluğu doğrudan veya dolaylı olarak devlete ait olan kamu kuruluşları kastedilmektedir. Krediden, öz kaynaklar toplamı, Aktif toplamının en az %35'ini oluşturan firmalar yararlanabilmektedir.

4.1.1.2.2. Kredi kullandırılabilen Yatırımlar

Tarımsal sanayi kredileri yalnız tarımsal sanayi ürünleri imalatına yönelik olmayıp, tarımsal sanayi üretiminin artırılmasına doğrudan ya da dolaylı katkı sağlayan işkolları da bu krediden yararlanabilmektedir.

Kredilendirilebilecek Yatırım Konuları :

Gıda maddeleri, meşrubat, yem ve tütünün işlenmesi, ambalajlanması, nakli, elden geçirilmesi, depolanması ve dağıtımı.

Su ürünleri

Deri tabakhaneleri

Ham pamuğun işlenmesi

Bıçkılıhan

Tarımsal girdilerin nakli, depolanması, dağıtımı.

4.1.1.2.3. Kredi Türleri

4.1.1.2.3.1. Yatırım Kredisi

Komple yeni yatırımlar, kapasite artışı, yenileme ve entegrasyona yönelik, makina-ekipman alımları ve inşaat harcamaları, yatırım kredileri kapsamındadır.

Yatırım kredileri ile,

- Yurt içinde üretilen makina ve ekipmanın fatura bedelinin en çok %50'si,

- Yurt içinden sağlanan ithal makina ve ekipmanın CİF bedelinin %100'ü finanse edilebilmektedir.

4.1.1.2.3.2. İşletme Kredisi

Proje kapsamındaki daimi işletme sermayesi gereksinimi için verilmektedir.

İşletme kredisi açılabilmesi için:

- Yatırım projesindeki sabit yatırım tutarının 3 katı kadar işletme sermayesi gereksinimi olması gerekir.

- Kredi ile yurt dışından ithal edilebilecek ham ve yardımcı maddelerin fatura bedelinin %100'ü finanse edilebilmektedir.

4.1.1.2.4. Kredinin Koşulları

Öz Kaynak Oranı :

Kredi konusu projelerin en az %50'sinin özkaynak (ödenmiş sermaye, yedek akçeler, yeniden değerlendirme fonu,

ortaklar cari hesabı, tahsil edilecek kaynak kullanımını destekleme primi, yatırım süresince yaratılacak kâr vb.) ile karşılanmaması esastır. Açılacak kredi miktarı, projenin toplam maliyetinin %50'si ile sınırlıdır.

Kredi Limiti :

Alt limit olmayıp üst limit 5.000.000 \$ ile sınırlıdır. Birden fazla yatırım projesi için kredi talep eden bir firmaya kullandırılabilen toplam kredi miktarı 10.000.000 \$ ile sınırlıdır.

Vade :

Kullandırılan krediler kur riski taşımazlar. Kredi kullanım aşamasında Türk Lirasına çevrilmekte, geri ödeme yine Türk lirası üzerinden yapılmaktadır.

Faiz :

Değişken faizli olan bu krediler, esasları Para ve Kredi Kurulun'ca belirlenen Dış krediler Kur Farkı Fonu kapsamında kullandırılmaktadır. Faiz oranları T.C. Merkez Bankası tarafından her üç ayda bir belirlenmektedir. Bu faiz oranına 3 puan eklenerek bulunan oran, krediye her üç ay süreyle uygulanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan faize ilişkin tahakkuk ve tahsilat işlemleri altı ayda bir yapılmaktadır.

Kurs Riski :

Kullandırılan krediler kur riski taşımazlar. Kredi, kullanım aşamasında Türk lirasına çevrilmekte geri ödeme yine Türk lirası üzerinden yapılmaktadır.

Güvence :

İpotek, kefalet, işletme rehni, banka teminat mektubu ve hisse senedinden oluşmaktadır. Güvenceler, kredinin %100 fazlası ile tesis edilmektedir.

4.1.2. KFW Kaynaklı Krediler

Bu krediler kalkınma ve ekipman alımında kullanılmaktadır. Kalkınma Bankası ve Halkbank'ın kullandırdığı kısım küçük sanayiye gitmektedir. Almanya kaynaklı bu fondan 1988 yılı sonuna kadar 341 milyon DM kredi temin edilmiştir. Fon 1988 yılından bu yana kullanılmaktadır (86).

4.1.2.1. Fonun Kapsamı

Küçük ve orta ölçekli sanayicilerin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuş olan bu fondan başvuru tarihinde sabit yatırım değeri (arsa-bina hariç) 1.000.000 DM eşdeğeri Türk lirasını aşmayan ve teşviki öngörülen sektörlerde yapılmış ve yapılacak yatırımlar için küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine, yatırım ve işletme kredisi olarak kullanılır.

- Yatırım kredisi,
İşletmenin makina, araç-gereç ve demirbaş alımları için;

- İşletme kredisi,
İşletmelerin üretimde kullandıkları ham ve yardımcı maddeler ile diğer işletme giderlerinin finansmanında kullanılır.

(86) Süleyman Karataş, Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Veli Yayınları, İstanbul, 1991, s.128-129.

4.1.2.2. Kredinin Kullandırıldığı Yöreler

Kastamonu, Konya, Nevşehir, Isparta, Burdur, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Eskişehir, Bursa, Bilecik, Afyon, Antalya, Denizli, Uşak, Kütahya, Bolu, Zonguldak ve Çorum il ve ilçelerinde kullandırılır.

4.1.2.3. Kredilendirme Koşulları

Ekonomik, mali ve teknik yönden yapılabilir bulunan, toplam yatırım tutarının %50'sinin özkaynaklardan karşılıyabilen firmalar bu fondan yararlandırılabilirler.

Kredi Limiti :

Tavan limit 500.000 DM eşdeğer döviz alış kuru karşılığı Türk lirasıdır. Kredi yatırım veya işletme kredisi olarak ayrı ayrı veya bu limit içerisinde birlikte kullanılabilir.

Faiz :

Açılan krediler için kur riski söz konusu olmayıp, değişken FERİS faizi uygulanmaktadır.

Komisyon :

Açılan kredinin %25 fazlası ile teminat senedi alınmakta ve faize esas miktar üzerinden yıllık %2 komisyon tahsil edilmektedir.

Vade :

Yatırım kredilerinde 3 yıllık ödemesiz 8 yıl, işletme kredilerinde 1 yıllık ödemesiz 4 yıl olarak uygulanmaktadır.

Güvence :

Yeterli kefalet ve kredi konusu tesisin banka lehine, kredi tutarının %60 fazlası ile ipotek edilmekte, gerekli görülen hallerde ek güvence de istenebilmektedir.

4.1.3. KSF-1 Özel Kredi Fonu

Türkiye ile Almanya arasında imzalanan anlaşma gereğince Almanya'da çalışan işçilerimizin dönüşlerinde Türkiye'de yapacakları yatırımları finanse etmek ve yurt ekonomisine intibaklarını temin amacıyla kullandırılan krediler olup, işyeri kuran veya kuracak olanların kredilendirilmesi amacıyla oluşturulmuş özel bir kredi fonudur (87).

4.1.3.1. Fonun Kapsamı

Bu fondan, başvuru tarihinde sabit yatırım değeri (arazi ve bina hariç) 2.000.000 DM'ı aşmayan ve istihdam edilen işçi sayısı 50'den çok olmayan küçük ve orta ölçekli işletmeler yararlanabilirler.

Yatırım Kredisi

Projeye bağlı olarak arsa alımı, bina yapımı, makina ve araç gereçleri ve demirbaş alımları

İşletme Kredisi

Üretimde kullanılmak üzere hammadde, yardımcı madde ve diğer işletme giderlerinin finansmanında kullandırılır.

4.1.3.2. Kredinin Koşulları

Başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişiler;

- Türkiye'ye kesin dönüş yapmış olmalıdır.

- Girişim konusunda yeterli teknik bilgiye sahip bulunmalıdır.

- Bankaca yapılacak değerlendirmelere göre yatırım ekonomik mali ve teknik yönden yapılabilir olmalıdır.

- Toplam yatırım tutarının %50'si zkaynaklardan karşılanabilmelidir.

- Geri dnscler, şirket yönetiminde etkin bir görev üstlenmiş olmalıdır.

- Yeni kurulacak yatırımlarda sermayenin çoğunluğuna sahip olunmalıdır.

- Şirket türünün değiştirilmesi yeni kuruluş sayılamayacağı gibi, adi ortaklıklara da kredi verilmez.

Kredi Limiti :

Kredi için alt limit olmayıp, üst limit 1.000.000 DM'a eşdeğer satış kuru karşılığı Türk lirasıdır. Kredi yatırım veya işletme kredisi olarak ayrı ayrı veya bu limit dahilinde birlikte kullanılır.

Vade :

Yatırım kredilerinde 3 yıl anapara ödemesiz 10 yıl, işletme kredilerinde 1 yılı anapara ödemesiz azami 4 yıl olarak uygulanmaktadır.

Güvence :

İpotek, şahıs kefaleti, ticari işletme rehni, teminat mektubu.

4.1.4. Sanayileşme Fonu Kredisi

Küçük ve orta ölçekli sanayinin desteklenmesi amacıyla Türkiye ile Almanya arasında 14.12.1988 tarihinde imzalanan mali işbirliği anlaşması uyarınca Halkbank nezdinde oluşturulmuş bir fondur.

4.1.4.1. Fonun Kapsamı

Yatırım tutarı (arsa-bina hariç) 4.000.000 \$'ı aşmayan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine,

- Yatırım kredisi;

Projeye bağlı olarak ithal ya da yerli makina ve ekipman temini için açılmaktadır.

- İşletme kredisi,

Üretim için gerekli ham ve yardımcı maddeler ile diğer işletme giderlerinin finansmanı için (fonun %50'si oranında) açılmaktadır.

Turizm projeleri bu fon kapsamında değerlendirilmemektedir. Faaliyette bulunan organize sanayi bölgelerindeki arsalari üzerinde yapılacak üretim binalarına ilişkin inşaat harcamaları da fondan finanse edilebilmektedir.

4.1.4.2. Kredinin Koşulları

- Bilanço esasına göre defter tutan 1. sınıf taccir olmak.

- Toplam yatırım tutarının %50'sinin özsermayeden karşılayabilecek yapıda ve;

- Yatırım ekonomik, mali, teknik açıdan yapılabilir niteliklere sahip olmalıdır.

Kredi Limiti :

Tavan limit 500.000 DM'a eşdeğer döviz alış kuru karşılığı Türk lirasıdır. Kredi yatırım veya işletme kredisi olarak ayrı ayrı veya bu limit içerisinde birlikte kullanılabilir.

Faiz :

Açılan krediler için kur riski söz konusu olmayıp, değişken FERİS faizi uygulanmaktadır.

Komisyon :

Açılan kredinin %25 fazlası ile teminat senedi alınmakta ve faize esas miktar üzerinden yıllık %2 komisyon tahsil edilmektedir.

Vade :

Yatırım kredilerinde 3 yılı ödemesiz 8 yıl, işletme kredilerinde 1 yılı ödemesiz 4 yıl olarak uygulanmaktadır. Ödemesiz devrede yalnız faiz ve komisyon tahakkuk ettirilmektedir. Kredi, geri ödeme döneminde yılda iki kez (30 Haziran ve 31 Aralık tarihlerinde) tahsil edilmektedir.

Güvence :

Gayrimenkul ipoteği, işletme rehni, banka teminat mektubu ve kefalet alınmaktadır. İpotekler açılan kredinin %60 fazlası ile tesis edilmektedir (88).

4.2. Yurtiçi Kaynaklar

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca küçük sanayiye ayrılan fonlar, Türkiye Halk Bankası'nca "fon kredileri" adı altında kullanılmaktadır. Türkiye Halk Bankası

(88) Bu Bölümün "Dış Kaynaklar" başlığını taşıyan kısmında büyük ölçüde KOSGEB, Müteşebbisi Desteklemeye Yönelik Teşvik ve Kredilendirme, Yayın yeri ve yılı belirtilmemiş, isimli eserden yararlanılmıştır.

dışında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile Türkiye Kalkınma Bankası da küçük ve orta ölçekli işletmelere finansman sağlamasına rağmen bu kuruluşların kullandığı kredilerin büyük bir bölümü Türkiye Halk Bankası kaynaklıdır (89). Bu bankaların belli bir sınırı vardır ve genellikle büyük ölçekli işletmelere hizmet vermektedirler. Halk Bankası'ndan başka küçük ve orta ölçekli sanayiciye özellikle yatırım ve destek amacıyla kredi veren başka banka yoktur.

4.2.1. Türkiye Halk Bankası

Türkiye Halk Bankası, esnaf-sanatkâr, küçük sanayi kesimine kredi sağlayan tek ihtisas bankası durumundadır (90). 2284 sayılı kuruluş yasası 18.6.1933 gün ve 2430 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak 1938 yılında fiilen faaliyete geçmiştir. Kuruluşundan itibaren yapılan çeşitli düzenlemeler ve hukuki statüsünde yapılan değişiklikler sonucunda zamanla faaliyet alanı genişletilen Banka, 18.6.1984 tarihinde yürürlüğe giren 233 sayılı Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkındaki kanun hükümlerine tabi olmuş ve ana statüsü 28.10.1984 gün ve 18559 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe girerek en son şeklini almıştır.

Banka'nın faaliyet alanları şu şekilde belirlenmiştir;

- Esnaf, sanatkâr, küçük ve orta ölçekli sanayinin ve diğer sanayi kuruluşlarının, bunların kurdukları şirket, kooperatif ve mesleki teşekküllerin işletme ve yatırımlarında ihtiyaç duydukları kredileri sağlamak, orta ve uzun vadeli proje kredileri vermek, küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesine ve büyük sanayiye geçişini

(89) Sezgin Taşkiran, "Düşük Maliyetli Krediler için Halk Bankası- KOSGEB İşbirliği", KOSGEB Dergisi, Sayı:5 1992, s.9.

(90) Cemile Baykan, "Türkiye Halk Bankası ve Küçük Sanayinin Finansmanı", Küçük Sanayicinin Sorunları Semineri, İTO Yayını, No:34, İstanbul, 1988, s.7.

teminen danışmanlık hizmeti yapmak, proje ve teknik bilgi akışı ile desteklemek,

- Banka kaynaklarının kalkınma planı yıllık programların hedeflerine uygun olarak kullanılmasını ve selektif kredi politikasının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla sektör bankası olarak çalışmak,

- Diğer her türlü kredi ve bankacılık işlerini yapmak,

- Bankanın faaliyet konularında, kanun kararname veya sözleşmeler ile temin ve tahsis edilen fonları amaçları doğrultusunda kullanmak,

- Esnaf, sanatkâr, küçük ve orta ölçekli sanayici ve sanayiciler, ilgili kooperatifler, mesleki teşekküller veya diğer gerçek ve tüzel kişilerin iştiraki suretiyle bu kesimin ihtiyacı olan girdilerin ve makine-tesisatın üretim ve temini amacıyla ortaklıklara katılmak, kurulmuş ortaklıklara iştirak etmek ve bu gibi ortaklıkların kurulmasına yardımcı olmak,

- Esnaf, sanatkâr, küçük ve orta ölçekli sanayinin ve diğer sanayi kuruluşları mallarının pazarlanmasına ve tanıtılmasına fuarlara katılmak suretiyle yardımcı olmak,

- Yurtdışında çalışanların yeni istihdam sahaları yaratıcı üretime dönük yurtiçi yatırımlarını teşvik etmek ve desteklemek,

- Sigorta acenteliği yapmak, sigorta şirketlerine ortak olmak,

- Bankanın faaliyet konusunda ihtisas kredisi kullandıran diğer bankaların, T.C. Merkez Bankası'ndan alacakları reeskont kredilerinde aracı banka görevi yapmak,

- Faaliyet alanındaki konularda, eğitim araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak veya yaptırmak (91).

Türkiye Halk Bankası, küçük ve orta ölçekli işletmelere genel olarak ihtisas kredileri şeklinde tanımlanan kooperatif, sanayi ve fon kredilerini kullanmaktadır. Türkiye Halk Bankası'nın 1988 faaliyet döneminde kullandığı toplam 1.178.2 milyar lira tutarındaki kredinin 882.8 milyar lira tutarındaki kısmını, esnaf, sanatkâr ve küçük sanayi kesimine kullandırılan ihtisas kredileri oluşturmaktadır. Bankanın kullandığı ihtisas kredileri 1989 sonunda 1.366.2 milyar liraya yükselmıştır.

4.2.1.1. Kooperatif Kredileri

Türkiye Halk Bankası, kooperatif kredi sistemi içinde esnaf ve sanatkara işyerleri için gerekli makina araç ve gereçler ve işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Esnaf Kefalet Kooperatifleri aracılığıyla veya doğrudan düşük faizli tesis ve işletme kredileri vermektedir (92).

Banka tarafından esnaf ve sanatkara açılan işletme kredilerinin limiti 7.5 ila 15 milyon TL dir. (1991 rakamlarıyla) Vade 1-4 yıldır. İstenen teminatlar ise kooperatif kefaleti, şahıs kefaleti ve ipotek olabilmektedir.

ESnaf ve sanatkara açılan tesis kredisi limiti 7.5-15 milyon TL vadesi 2-5 yıl, istenen teminatlar kooperatif kefaleti, şahıs kefaleti, ipotek veya ticari işletme rehni şeklindedir.

(91) Murat Akan, a.g.e., s.129-130.

(92) Ahmet Demirbaş, a.g.e., s.199.

Ayrıca ilk defa işyeri açanlar için işyerinin kira, tefriş, alet edavat ve ilk işletme giderlerinin karşılanması amacıyla işyeri açma kredisi de açılmaktadır. Bu kredinin limiti 20 milyon TL vadesi 2-5 yıl, istenen teminatlar, kooperatif kefaleti, şahıs kefaleti veya ticari işletme rehnidir (93).

4.2.1.2. Sanayi Kredileri

Banka, yürüttüğü sanayi kredisi sistemi ile küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin makina tesis ve işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredisi açmaktadır. 1988'de 307.3 milyar lira olan sanayi kredileri, 1989 yılında %70 oranında artışla 522 milyar liraya yükselmiştir (94).

Sabit yatırım tutarı, arsa, bina hariç 1 milyar TL ve en çok 100 işçi çalıştıran küçük sanayi işletmelerine küçük sanayi tesis ve işletme kredileri verilmektedir. Kredinin limiti 750 milyon TL vadesi 2-6 yıl, istenen teminatlar ise ipotek, şahıs kefaleti veya ticari işletme rehnidir.

Orta ölçekli sanayi işletmelerine yönelik olarak ise sabit yatırım tutarı 10 milyar TL ve en çok 250 işçi çalıştıran sanayi işletmelerine kredi verilmektedir. Kredinin limiti 10 milyar TL ve tesis kredisi ihtiyaca göre limitsiz olabilmektedir. Vade 3-8 yıldır. İstenen teminatlar ise ipotek, şahıs kefaleti, ticari işletme rehni olabilmektedir.

4.2.1.3. Ticari Krediler

Esnaf Kefalet kooperatiflerine üye olmayan küçük

(93) Halkbank Kredileri tanıtım yayını, (tarih yok)

(94) Ali Tigrel, a.g.e., s.13.

ticari işletmeler Halkbank'ın ticari işletme kredilerinden yararlanabilmektedirler. Kredi limiti 15 milyon TL vade azami 12 aydır (95).

4.2.1.4. Taşıyıcı Kredisi

1987 yılında uygulamaya konulan bu kredi, geçimini taşıyıcılıkla karşılayan, kendi adına ticari amaçla kayıtlı taşıtı olmayan şoför esnafına sadece kamyon, kamyonet ve minibüs alımında kullanılır.

4.2.1.5. Fon Kredileri

T.Halk Bankası ayrıca kaynağı genel bütçeden sağlanan Bakanlık fonları ile dış kaynaklı fonlardan oluşan fon kredileri de vermektedir.

İç Kaynaklı Fonlar :

Sanayi Bakanlığı Fonları :

- Küçük Sanayi Siteleri

- Organize Sanayi Bölgeleri

- Küçük Sanat Kooperatiflerini geliştirme Fonu

- Küçük Sanayi Geliştirme Fonu

- Halk Girişimlerini Destekleme Fonu

Bu fonların amacı dağınık bir yapıda ve uygun olmayan koşullarda faaliyet gösteren, teknik ve ekonomik yetersizlikler içinde bulunan küçük sanatkar ve sanayiciyi işbölümü ve uzmanlaşmaya imkan veren modern işyerlerinde çalışmalarını sağlamaktır.

Dış Kaynaklı Fonlar :

Daha önce bahsettiğimiz, kaynak sağlayan yabancı ülke ve kurumların fonları Türkiye Halk Bankası tarafından kullanılmaktadır.

4.3. Finansman Kaynakları Konusundaki Yeni Gelişmeler

4.3.1. Türkiye Halk Bankası ve KOSGEB İşbirliği

Küçük ve Orta ölçekli işletmelere kredi sağlamak amacıyla Türkiye Halk Bankası ve KOSGEB, işbirliği anlaşması yapmışlardır. Bu anlaşma çerçevesinde KOSGEB 50 milyar, Halk Bankası da 150 milyar lira koyarak 200 milyarlık bir fon oluşturulacaktır. Bu fon ilk etapta Karadeniz'de silah sanayinin kurulmasında ve bu sanayiyle ilgili kişi ve kuruluşların kredilendirilmesinde kullanılacaktır. Krediden kimlerin yararlandırılacağını KOSGEB tesbit edecek, Türkiye Halk Bankası ise kredilendirme işini yürütecektir (96).

İkinci proje de Denizli ve Aydın'daki küçük ve orta ölçekli dokuma sanayinin geliştirilmesine yönelik kredilendirmedir. Bu proje için ise 100 milyarını KOSGEB'in 300 milyarını da Türkiye Halk Bankasının koyduğu bir fon oluşturulacaktır. Her iki projenin kredi limitleri henüz belirlenmemiştir, kredi faiz oranları ise %50 olacaktır.

Bu yeni projelerin yanı sıra, Türkiye Halk Bankasının elinde küçük ve orta ölçekli işletmelere kullanılması düşünülen Alman kaynaklı ve Dünya Bankası kaynaklı 50'ye yakın kredi bulunmaktadır (97). Ancak uygulanan dış kaynak kredilerinin çok sınırlı olduğu ve küçük sanayinin gelişmesine önemli ölçüde destek sağlayacak düzeyde

(96) Sezgin Taşkiran, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Finansmanı", ASO Dergisi, Yıl:16, Sayı:115, s.13-14.

(97) a.e.

olmadığı belirtilmektedir (98).

4.3.2. Türkiye Halk Bankası "Mavi Kart" Uygulaması

Türkiye Halk Bankası esnaf sanatkar, küçük ve orta ölçekli sanayiciye yönelik "mavi kart" uygulaması planlamaktadır. Esnaf ve sanatkarın hammadde temininde peşin para ödemesi veya çek, senet vermesi gerekmektedir. Çek senetlere karşı oluşan güvensizlik ortamında "mavi kart" yeni ve geçerli bir imkân olarak görülmektedir. Mavi kart sahibi olmak isteyen küçük ve orta ölçekli sanayicilerin Halk Bankası şubelerine müracaat etmesi gerekmektedir. Gerekli istihbaratı yapan şube uygun görürse kart verecektir. Bu kart kredilendirme miktarını gösterecek ve her an taşınarak para gibi kullanılabilir. Kart sahiplerine 25 milyon liraya kadar nakdi ve gayri nakdi kredi verilecektir. Nakdi kredilerin faizi normal ticari krediye uygulanan faiz oranı kadar olacak, gayri nakdi krediler ise yıllık %5 faiz ile verilerek teminat mektubu şeklinde kullanılacaktır (99).

4.3.3. İşyeri Açma ve İşyeri Edindirme Kredisi

Türkiye Halk Bankası'nın 1.2.1989 tarihinde uygulamaya koyduğu Halk Kredileri Paketinden iki yeni kredi türü de İşyeri Açma ve İşyeri Edindirme Kredileridir.

İşyeri Açma Kredisinin kullanımına 1989 da başlanmıştır. Bu kredi, mesleğe yeni başlayan Endüstri Meslek Lisesi mezunları ile 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'na göre ustalık ve işyeri açma belgesi sahibi olan esnaf ve sanatkarın işyeri açmalarını temin için verilmektedir. Bu kredi ile işyerinin kirası ödenebilmekte, alet edavat ve ilk işletme malzemesi

(98) Sezgin Taşkiran, Düşük Maliyetli Krediler için T.Halk Bankası-KOSGEB İşbirliği, KOSGEB Dergisi, Sayı:5, 1992, s.10.

(99) a.e.

alınabilmektedir. Kredinin teminatı, Esnaf Kefalet Kooperatifi kefaleti veya şahıs kefaleti, işletme rehni ya da varsa gayrimenkul ipoteğidir.

İşyeri Edindirme Kredisi uygulamasına da 1989 yılında başlanmıştır. Bir işyerinin mülkiyetine sahip olamamış esnaf ve sanatkarların dükkan, atölye ve imalathane gibi işyeri satın alabilmesi için verilmektedir. Teminatı kooperatif kefaleti, şahıs kefaleti veya alınacak gayrimenkul ipoteğidir (100).

(100) Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, "Halk Kredileri Paketi", Haziran 1989, s.21.

T. HALK BANKASI KREDİLERİ

(Milyon TL Olarak)

	1986	YÜZDE DAĞILIM	1987	YÜZDE DAĞILIMI	1988	YÜZDE DAĞILIM	1989(1)	YÜZDE DAĞILIM
A. İHTİSAS KREDİLERİ	413529	70.1	643879	72.9	882817	74.9	1366178	69.5
1. Kooperatif Kredileri	105321	17.8	149160	16.9	204048	17.3	311326	15.9
2. Sanayi Kredileri	159923	27.1	252180	28.6	307344	26.1	522071	26.6
3. Fon Kredileri	148385	25.1	242539	27.5	371425	31.5	532781	27.1
B. TİCARİ KREDİLERİ	176508	29.9	239301	27.1	295357	25.1	596912	30.4
1. Esnaf Kredileri	16328	2.8	30161	3.4	41211	3.5	111126	5.7
2. İhracat Kredileri	19473	3.3	20887	2.4	31648	2.7	54248	2.8
3. Diğer Krediler	140707	23.4	188253	21.3	222498	18.9	431538	22.0
C. GENEL TOPLAM	590137	100.0	883180	100.0	1178174	100.0	1963090	100.0

Kaynak : T. Halk Bankası (1) Geçici rakamlardır.

KAYNAK : İlhan Uludağ ve Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler,
İTO Yayın No: 1991/25, s.148.

TABLO-25

KOOPERATİF KREDİLERİ (1987 Yılı)
(Meslek Gruplarına Göre)

İmalât ve Onarımla İlgili Meslek Kolları	Ortak Sayısı (Adet)	Gerçekleşme (Bin TL)	Payı (%)
Madeni Eşya Makina İmalî ve Onarımcılığı	31116	9.613.527	6.4
Oto ve Diğer Motorlu Taşıt Aracı İmalî ve Onarımcılığı	28055	8.804.507	5.9
Elektrik ve Elektronik Aletleri İmalî ve Onarımcılığı	15115	5.149.951	3.5
Metalden Başka Maddelerden Eşya İmalî	6010	1.783.951	1.2
Ağaçtan Mamul Eşya İmalî ve Onarımcılığı	33546	10.825.401	7.3
Deri ve Deriden Mamul Eşya İmalî ve Onarımcılığı	8707	2.761.197	1.8
Yapı Sanatları	6033	1.742.717	1.2
Her Türlü Dokuma, Giyim, Mensucat, Örgülük Eşya İmalî ve Onarımcılığı	20504	9.008.367	6.0
Kağıt ve Basımla İlgili Sanatlar	4011	1.458.343	0.9
Spor Alet ve Sıhhi Malzeme İmalî	816	265.448	0.2
Gıda Maddeleri İmalî	12114	4.153.643	2.8
Lastik, Plastik, Polyester ve benzeri Maddelerden Her Türlü Eşya İmalî	2669	938.489	0.6
Cam Mamulleri İmalî	2110	580.782	0.4
Muhtelif Meslek Kolları	15178	4.209.219	2.8
TOPLAM	196674	61.294.525	41.0
HİZMETLE İLGİLİ MESLEK KOLLARI			
Gıda Maddeleri ile İlgili Hizmetler	110811	29.827.629	20.0
Ulaştırma Hizmetleri	76993	18.105.393	12.1
Barınma, Dinlenme, Eğlenme Hizmetleri	25398	6.961.854	4.7
Temizlik ve Sağlık Hizmetleri	12365	3.583.616	2.5
Giyim, Kumaşla İlgili Hizmetler	11944	11.938.751	8.0
Muhtelif	63674	17.448.666	11.7
TOPLAM	331682	87.865.909	59.0
GENEL TOPLAM	528356	149.160.434	100.0

KAYNAK: İlhan Uludağ ve Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO Yayın No:1991/25 s.144.

-TABLO-26

SANAYİ KREDİLERİ

	(Milyon TL.)				
	1983	1984	1985	1986	1987
Küçük Sanayici Kredileri	17.773	17.968	28.172	59.238	108.216
Sanayici Kredisi	13.367	23.092	47.895	81.069	133.159
Sanayi Yatırım Kredileri	3.718	5.653	12.361	15.603	100
Reeskont Krd.	735	987	532	203	80
Merkez Bankası					
Serbest Meslek Kredileri	129	121	357	810	2.623
Yurt Dışı Donatım					
Kredileri	3	2	—	—	—
Dünya Bankası Kredileri	—	—	—	—	5.731
Taahhüt Kredisi	—	—	—	—	2.271
TOPLAM	35.725	47.826	89.317	159.923	252.180

KAYNAK : İlhan Uludağ, Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İTO Yayın No: 1991/25, s.14

TABLO-27
FON KREDİLERİ

	(Milyon TL.)				
	1983	1984	1985	1986	1987
BAKANLIK KAYNAKLI	14.723	60.448	87.473	140.878	232.369
Küçük Sanayi Siteleri	34.193	15.181	61.637	102.764	171.734
Organize Sanayi Bölg.	10.361	14.957	22.180	37.644	60.195
Küçük Sanat Koop. Geliş.	114	100	146	195	184
Küçük Sanayinin Geliş.	16	156	169	238	214
Halk Girişim. Destek.	44	51	51	37	42
DIŞ KAYNAKLI	2.397	3.807	4.177	7.276	10.054
Türk-Alman Kred.	2.353	3.856	4.136	2.858	1.508
KSF-1 Özel Kred.	—	—	—	4.412	6.591
KFW Teşvik Fonu	—	—	—	—	1.952
Hollanda	38	37	39	6	—
Türkiye Kalkınma Vakfı	6	4	2	—	—
BAĞ - KUR	869	669	345	231	116
Toplu İşyeri	109	83	37	17	1
Konut	757	577	308	214	115
TOPLAM	47.991	65.005	91.995	148.385	212.530

KAYNAK : İlhan Uludağ, Vildan Serin, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İTO Yayın No:1991/25,s.145

TABLO#28

**Türkiye Halk Bankası Kredilerinin Toplam Kredi
Hacmi İçindeki Yeri
(Milyar TL. Olarak)**

	1983	1984	1985	1986	1987
Türkiye Toplam Kredi Hacmi	2.739	3.589	4.660.0	8.202.9	13.650.8
Türkiye Halk Bankası Toplam Kredisi	159.1	207.3	370.8	590.1	883.2
Türkiye Halk Bankası, Kredi Payı (%)	5.8	5.8	7.9	7.2	6.5

Kaynak : Türkiye Halk Bankası 1987 Yılı Raporu ile T.C. Merkez Bankası 1987 Yılı Raporu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1992 YILI TEŞVİK SİSTEMİ

I. Genel Açıklamalar

Türkiye'de DPT'ce uygulanan mevcut teşvik sistemi 28 Mart 1992 tarih ve 21185 sayılı Resmi Gazete'de belirlenen esaslara göre şu üç ana başlıkta gruplandırılabilir:

- "Teşvik Belge'li" yatırımlarla ilgili teşvikler.
- "Teşvik Belge"siz yatırımlarla ilgili teşvikler
- Kamu sektörü yatırımları ile ilgili teşvikler.

5.1. Teşvik Belgeli Yatırımlarla İlgili Teşvikler

Teşvik belgesi proje bazında sağlanır. Projeler, yeni yatırımlarla veya büyüme ile ilgili olmalıdır. Kalkınmada öncelikli bölgelerde 1 milyar TL'yi, diğer bölgelerde 5 milyar TL'yi aşan toplam uzun vadeli yatırımlar için teşvik belgesi verilir.

Yatırımların teşviki ve yönlendirmesi ile ilgili teşvik araçları şunlardır (101):

- 1) Gümrük muafiyeti ve/veya ithalatı doğrudan teşvik edilen mallar listesinden ithalat
- 2) Yatırım indirimi
- 3) Teşvik kredileri
- 4) Vergi, resim ve harç istisnası
- 5) Yatırım finansman fonundan faydalanma
- 6) Bina inşaat harcı istisnası
- 7) Katma Değer Vergisi erteleme.

- 8) Teşvik primi
- 9) S.S.K. primi, zorunlu tasarruf, konut edindirme fonu ve enerji teşviki
- 10) Fabrika arsa, arazisi tahsisi
- 11) İlave istihdam teşviki
- 12) Konut inşaatında ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda vergi, resim ve harç istisna ve muaflikları
- 13) Özel önem taşıyan sektörler ile kalkınmada öncelikli yörelerde çalışanların ücretlerinin vergilendirilmesinde indirim

5.1.1. Teşvik Belgeli Yatırımların Finansmanı

Yatırım projelerinin finansmanında uygulanabilecek asgari özkaynak oranları şu şekildedir:

YATIRIMIN ÖZELLİĞİ	UYGULANABİLECEK ASGARİ ÖZKAYNAK ORANI (%)
a) Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlar	40
b) Normal yörelerde yapılacak yatırımlar (Gelişmiş Yörelerle, kalkınmada öncelikli yöreler dışında kalan yörelerdir)	50
c) Gelişmiş Yörelerde yapılacak yatırımlar (İstanbul, Kocaeli illeri, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana Büyükşehir Belediye sınırları içinde yapılacak yatırımları)	60
d) Her türlü gemi inşa ve yat inşa ve gemi ithali yatırımları	15
e) Finansal kiralama şirketlerinin yapacağı kiralama yatırımları	10
f) Toplu konut alanı ilan olunan yerlerde konut (proje bazında) üretim yatırımları Komple yeni entegre basın-yayın yatırımları	30

Ancak, Teşvik Belgeli yatırımlar kapsamında temin edilecek dış kredilerde, kredi miktarı toplam sabit yatırım tutarının %85'ini, döviz kredilerinde ise %70'ini aşamaz. İhraç edilmek üzere inşa edilen gemiler ile Müsteşarlıkça uygun görülen Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde alt-yapı yatırımlarında bu sınırlara bağlı kalınmaz.

5.1.2. Gümrük Muafiyeti

Gümrük muafiyetinden yararlanabilmek için yatırımın Teşvik Belgesine bağlanması veya uygun görülmesi gerekir.

Uluslararası rekabet gücü kazandıran ileri ve uygun teknoloji getiren ve Müsteşarlık tarafından sektör ve/veya proje bazında belirlenecek asgari ekonomik kapasitelerde olan projeler kapsamındaki makina ve teçhizatın gümrük vergisi ve ithalde alınan diğer, vergi resim ve harçlar muafiyete tabidir.

5.1.3. Yatırım İndirimi

Yatırım indirimi gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerine tanınan bir vergi istisnasıdır. Ancak Teşvik Belgesi sermaye şirketlerine verilmesi nedeniyle bu teşvikten gelir vergisi mükellefleri istifade edemez. Bilindiği gibi teşvik belgesi sermaye şirketleri, kooperative, ortaklıklar, Kamu kuruluşları, gelirinin yarısından fazlasını kamu görev niteliğindeki işlere harcayan ve Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış olan Vakıflar ile Vergi, Resim ve Harçlardan muaf tutulması öngörülen dernek ve kurumlara verilebilir.

Teşvik belgesinde yatırım indirimi öngörülen yatırımlar bu teşvikten yararlanır. Yatırım indiriminden

Kurumlar Vergisi Mükellefi olan, anonim şirketler, limited şirketler, eshamlı limited şirketler ile anonim limited, eshamlı komandit ve kooperatif şirketlere benzeyen yabancı şirketler ve İktisadi Kamu Müesseselerinin iştiraki bulunan ve anonim şirket halinde kurulu ortaklıkları ile dar mükellefiyete tabi kurumlar ve iktisadi kamu müesseseleri ve iş ortaklıkları da yatırım indirimin-den faydalanabilirler.

Yatırımlara uygulanacak yatırım indirimi oranları aşağıda belirtilmiştir.

YATIRIMIN ÖZELLİĞİ	YATIRIM İNDİRİM ORANI
- Gelişmiş Yörelerde Yapılacak Yatırımlar (İstanbul, Kocaeli illeri ile Ankara, İzmir, Bursa ve Adana Büyükşehir Belediye sınırları dahilinde)	%30
- Bölge kalkınması ile ilgili yatırımlar (Normal bölgelerde yapılacak yatırımlar)	%40
- Zirai Yatırımlar	%40
- 2. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Yapılacak Yatırımlar	%60
- 1. Derece Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Yapılacak Yatırımlar	%100
- Özel önem taşıyan sektörlerde sermaye şirketleri ve kooperatiflerce yapılacak yatırımlar	%100
- Su ürünleri yatırımları	%100
- Sermaye şirketleri, kooperatif ve iş ortaklıklarının yapacağı bilimsel araştırma ve geliştirme yatırımları	%100

5.1.4. Finansman Fonu

Finansman fonu, muafiyet ya da istisna uygulaması olmayıp, vergi ertelemesine yönelik bir düzenlemedir.

Yapılacak yatırımların finansmanında kullanılacak bir fon niteliğindedir.

Finansman fonundan öteden beri faaliyetine devam eden ve hesap dönemini kârlı kapatan kurumların yatırımları yararlanabilir.

5.1.4.1. Finansman Fonunun Şartları

- Ayrılacak finansman fonu, kurumlar vergisi matrahının %25'ini ve yapılacak yatırım tutarını geçemez.

- Finansman fonunun T.C. Merkez Bankası'nda açılacak, her an paraya çevrilebilir devlet tahvili hesabına yatırılması mecburidir.

- Finansman fonundan faydalanacak yatırımın teşvik belgesine bağlanmış ve yatırım indiriminden faydalandırılmış bir yatırım olması gerekir.

- Finansman fonu, yatırım indiriminden faydalanacak yatırımların finansmanında kullanılmak üzere ayrılmış olmalıdır.

5.1.5. Bina İnşaat Harcı İstisnası

"Belediye Gelirleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" gereğince hastane, prevantoryum sanatoryum, dispanser ve benzeri sağlık kuruluşları, her türlü fabrika, değirmen, sanayi nitelikli imalat-haneler ve tersaneler ile organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi sitelerinde yapılacak her türlü bina inşaatı ve Turizm Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nca teşviki karara bağlanmış otel, motel ve benzeri turistik tesisler bina inşaat harcından istisna tutulmuştur.

5.1.6. Orta ve Uzun Vadeli Yatırım Kredilerinde Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Teşvik belgesine bağlı ve yatırımın tamamlanmasından itibaren 5 yıl müddetle Müsteşarlık tarafından belirlenecek asgari miktarda ihracat taahhüdünde bulunan yatırımlar için alınan yatırım kredileri ile belge kapsamındaki şirket kuruluşu ve sermaye tezyidi, gayrimenkullerin ve irtifak haklarının aynı sermaye olarak konulması halinde bunların şirket adına tapuya tescil işlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar damga vergisinden ve harçlardan istisna edilir.

Yöreler itibariyle yıllık ihracat taahhüt miktarları :

- Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin asgari %20'si

- Normal yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin %10'u

- Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda yıllık üretimin asgari %5'idir.

5.1.7. Teşvik Primi

Teşvik Belgesine dayanılarak düzenlenen yerli global listelerde yer alan, yeni olan, Müsteşarlıkça uygun görülen ve yurt içinde imal edilmiş olan makina ve teçhizatın Katma Değer Vergisine tekabül eden miktarı, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonundan, belirlenen esaslar çerçevesinde Teşvik Primi olarak yatırımcılara ödenir.

5.1.8. SSK Primi, Zorunlu Tasarruf, Konut Edindirme Fonu ve Enerji Teşviki

Büyük proje yatırımlarında (toplam sabit yatırım tutarı itibariyle)

- Kalkınmada Öncelikli Yörelerde

25 Milyar TL - 50 Milyar TL arasındaki yatırımların ilk bir işletme yılındaki,

50 Milyar TL - 100 Milyar TL arasındaki yatırımların ilk iki işletme yılındaki,

100 Milyar TL ve üzerindeki yatırımların ilk üç işletme yılındaki

- Normal Yörelerde

200 Milyar TL - 400 Milyar TL arasındaki yatırımların ilk bir işletme yılındaki,

400 Milyar TL - 750 Milyar TL arasındaki yatırımların ilk iki işletme yılındaki,

750 Milyar TL ve üzerindeki yatırımların ilk üç işletme yılındaki,

Kalkınmada öncelikli yörelerdeki, komple yeni tarımsal sanayi yatırımlarında ise ilk üç işletme yılındaki,

Elektrik tüketiminin %30'u, SSK primlerinin işveren hissesinin %50'si, Zorunlu Tasarruf ve Konut Edindirme Fonu'nun işveren hissesinin tamamı, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu Kaynaklarından karşılanır.

5.1.9. Arsa-Arazi Tahsisi

ilgili kamu kuruluşlarınca;

- Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yapılacak, yayla, nehir, termal ve kış turizmi yatırımları,

- Gelişmiş yöreler dışındaki, tarımsal sanayi yatırımları, eğitim ve sağlık yatırımları,

- "Büyük Proje" yatırımları için öncelikle arsa tahsisi yapılabilir. Bu tahsisle ilgili esaslar söz konusu kuruluşlarca belirlenir.

5.1.10. Katma Değer Vergisi Ertelemesi

Katma değer vergisi erteleme, teşvik belgeli yatırımlarda, yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gereken katma değer vergisi, bu verginin fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenmesidir.

5.1.11. Finansal Kiralamada Yatırım İndirimi Uygulaması

Bir yatırımın gerçekleşmesi için gerekli olan menkul ve gayrimenkullerin tamamının veya bir bölümünün finansal kiralama yoluyla temini mümkündür.

Yatırım indirimi uygulaması bakımından yasal olarak malın maliki durumunda olan kiralayan, yatırım indirimi istisnasından istifade edebilir. Ancak kiralayanın yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmesi için yatırımın Kurumlar Vergisi Kanununda öngörülen şartları taşıması gerekir.

Finansal kiralama yoluyla yapılan yatırımda, kira konusu mallar kiracının (yatırımcı) aktifinde yer almadığı için kiracının Yatırım indiriminden yararlanması söz konusu değildir.

5.1.12. Teşvik Kredileri

Teşvik belgeli yatırımlara Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu Kaynaklı kredi temin edilebilir. Krediden yararlanabilmek için söz konusu teşviğin belgede yer alması ve krediyi verecek bankanın da olumlu değerlendirmesi gereklidir. Kredi, T.Kalkınma Bankası, T.Halk Bankası, T.C. Ziraat Bankası, T.Emlak Kredi Bankası ya da uygun görülen diğer bankalar aracılığıyla kullanılabilir. Kredinin faiz oranları, 1. Derecede Kalkınmada Öncelikli yörelerdeki yatırımlarda %15, 2. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlarda %20, Normal Yörelerde %25 ve Gelişmiş Yörelerde yapılacak yatırımlarda %35 tir.

Fon kaynaklı krediler; iki yılı ödemesiz toplam beş yılda dört eşit taksitle geri ödenir. Faiz ödemeleri yılda bir defa dönem sonunda yapılır. Faiz ödemeleri yılda bir defa ve dönem sonundadır. Ödemesiz dönemde faiz %10'dur. Teminat, krediyi verecek bankanın kendi usullerince belirlenir. Fon kaynaklı kredi, projenin toplam sabit yatırım tutarı üzerinden tahsis edilir.

5.2. Teşvik Belgesiz Yatırımlar

Yatırım tutarları teşvik belgesi için belirlenen limitlerin (Kalkınmada Öncelikli bölgelerde 1 Milyar TL, diğer bölgelerde 5 milyar TL) altında ise teşvik belgesi verilmez ve teşvik tedbirleri kısmen uygulanır. Uygulanabilecek teşvik tedbirleri şunlardır;

- Gümrük vergilerinden muafiyet,
- Sadece organize sanayi gayrimenkulleri veya küçük sanayi siteleri içindeki yatırım projeleri için bina yapımı vergisi muafiyeti,

- Sadece kalkınmada öncelikli bölgelerde, böyle yatırımlar için Kaynak Kullanım Destekleme Primleri (%10'a kadar),

- Orta vadeli kredi kullanımı,

- Mali destektir

Belgeli ve belgesiz yatırımlarda kullanılan orta vadeli kredinin kaynağı şunlardır:

Yabancı Kaynaklar; Döviz Kuru Garanti Ölçek Sistemi altında alınabilir krediler (yabancı parite fark fonu); Dünya Bankası kredileri (bunlar Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile T.Halk Bankası tarafından kullan-
dırılmaktadır); KFW (T.Halk Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası tarafından kullanılmaktadır); Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu

Yerel Kaynaklar; Merkez Bankası indirim kolaylığı, esas olarak T.Halk Bankası aracılığıyla ve ayrıca Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ve T.Kalkınma Bankası aracılığıyla kullandırılan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na tahsis edilen fonlardır. Döviz kazandıran hizmetler ve mali yatırımlar için fon işlemlerinde sadece teşvik belgeli yatırımlar için orta vadeli kredi sağlanır. Bu kredi T.Kalkınma Bankası, T.Halk Bankası, T.Ziraat Bankası ve Türkiye Emlak Bankası aracılığıyla kullandırılır.

Teşvik belgesi olmayan küçük ve orta ölçekli işletmelere T.Halk Bankası tarafından verilen özel fonlardan kredi sağlanabilir.

1992 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın öngördüğü "Küçük ve Orta Boy Sınai İşletmeler'in Teşviki" Modeli şu şekildedir:

Tesvik belgesine bağlanamayan Küçük ve Orta Boy sınai işletmelerin (kamu yatırımları hariç) makina ve teçhizat alımları Halk Bankasıncı fon kaynaklarından kredilendirilebilir (102).

Kredilendirmeye İlişkin Esaslar

Bu kredilendirmede,

a) İşletmenin Krediye başvurusu tarihinde mevcut olması

b) Söz konusu işletmenin sınai nitelikte olması

c) İşletmenin, arsa ve bina hariç kanunî defter kayıtlarındaki mevcut makina, tesis, demirbaş, ekipman nakil vasıtaları ve diğerlerinin brüt (amortisman düşülmeden önceki değeri) veya ekspertiz neticesinde tesbit edilen rayiç değerlerinin en az 250 milyon TL en çok 2.5 milyar TL olması,

d) İşletmenin en az beş en çok elli işçi çalıştırıyor olması,

e) Kredilendirilen yatırımın geçerli ve devam eden bir teşvik belgesine bağlanmamış olması,

f) Yapılacak yatırımın tevsi, modernizasyon, kalite düzeltme ve yenileme nevilerinden biri olması,

g) f'de belirtilen yatırım nevinin teknoloji geliştirme, kalite artırma çevre kirliliğini önleme, kalite kontrol/kalibrasyon ve güvenliği sağlama hedeflerinden birine matuf olması,

h) Kredilendirilecek makina ve teçhizatın doğrudan üretime yönelik olması, (ancak araştırma ve geliştirme yatırımları, çevre kirliliğini önleme yatırımları teknik danışmanlık/geliştirme ve teknik eğitim yatırımları ile ilgili makina ve teçhizat alımları hariç)

i) Kredilendirilecek makina ve teçhizatın yeni olması,

j) İşletmenin bilanço esasına göre defter tutması,

k) Yapılması öngörülen yatırımda öz kaynağın asgari %25 olması (Organize Sanayi Bölgelerinde ve Küçük Sanayi Sitelerinde yapılacak yatırımlarda bu oranın %20 olması),

l) Tahsis edilebilecek kredi miktarı, Organize Sanayi Bölgelerinde ve Küçük Sanayi Sitelerinde yapılacak yatırımlarla ilgili temin edilecek makina ve teçhizat bedelinin azami 600 milyon TL'nı; yukarıda belirtilen bölgeler dışındaki diğer yerlerde ise bu oran %50 olup, kredi miktarının azami 500 milyon TL'nı geçmemesi,

m) Bahse konu kredi borcu tasfiye edilinceye kadar, müteakip kredi taleplerinin değerlendirmeye alınmaması,

n) Kredinin tahsisini müteakip, ödemesiz dönem zarfında, krediye konu makina-teçhizat alımının gerçekleşmiş olduğunun ilgili banka nezdinde tevsik edilmiş olması,

o) Projenin ilgili bankaca ekonomik, teknik ve mali yönden değerlendirilerek uygun görülmesi gerekmektedir.

p) Kredinin firmaya tahsisi sırasında makina teçhizat alımıyla ilgili bağlantıların yapılarak bankaya tevsik edilmesi,

"Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nca (KOSGEB) incelenerek projelendirilen yatırımlarda f),g),h) fıkralarında belirtilen hususlar yerine getirilmiş sayılabilir.

Kullandırılan Kredinin Faiz Oranları ve Ödeme
Şekli :

Söz konusu kredinin faiz oranları, 1. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlarda %15, 2. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yapılacak yatırımlarda %20, Normal Yörelerde yapılacak yatırımlarda %25 ve Gelişmiş Yörelerde yapılacak yatırımlarda, faiz oranları yönünden bulundukları yörenin oranlarına tabidir.

Fon Kaynaklı Krediler : İki yıl ödemesiz toplam beş yılda dört eşit taksitte ödenir. Faiz ödemeleri yılda bir defa dönem sonunda yapılır. Ödemesiz faiz %10'dur.

Kredilerin Fon'a Yatırılma Süresi ve Bankanın Sorumluluğu :

Fon'dan kullandırılan krediler fona yatırılma süresi ve bankanın sorumluluğu ile ilgili konularda "Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fon'u hakkındaki karar hükümleri uygulanır.

ALTINCI BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN FİNANSMAN SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

6.1. Yeni Finansal Araçlar

Tasarrufların ve yatırımların az, devletin kaynaklarının yetersiz olduğu ekonomilerde özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin artan finansman ihtiyaçlarının geleneksel yöntemlerle karşılanmaya çalışılması fazla verimli olmamaktadır. Ekonomideki dengeleri bozmayan, işletmelerin kolayca kullanabilecekleri, finansman ihtiyaçlarını verimli, güvenli bir şekilde karşılayabilecekleri yeni finansal araç ve yöntemlere ihtiyaç vardır. Dünyadaki gelişme paralel olarak belki de biraz gerisinde kalarak Türkiye'de de yeni finansman modelleri geliştirilmeye ve yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunların başlıcaları leasing, factoring ve forfaiting'dir. Factoring ticaretin finansmanı, leasing yatırımın finansmanıdır.

6.1.1. Leasing

Leasing bir kiralama şeklidir. Fakat normal kiralamadan farklı olarak "belirli bir süre için kiralayan ve kiracı arasında imzalanan ve kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan malın mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir kira kontratına dayalı bir finansman mekanizmasıdır" (103).

Günümüzde leasing dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır. Leasing'in en gelişmiş olduğu A.B.D. de her türlü sabit varlık kiralama konusu olmaktadır. Leasing

(103) İhsan Ersan, "Leasing'i Beklerken", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Mart 1985, S.73, s.34.

uygulamasına ülkemizde kısa bir süre önce başlanmıştır. Yasal çerçeve 3226 sayılı 10.6.1985 tarihli Finansal Kiralama Kanunu ve 28.6.1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Böylece leasing'in en yaygın uygulamaya sahip çeşidi olan finansal kiralama Türkiye'de resmi yapıya kavuşmuştur (104). Yeni bir orta vadeli finansman kaynağı yaratma imkanı doğmuştur (105).

Gerek yeni kurulan, gerekse faaliyet halinde bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni teknolojilere uyum sağlamak ve yeni yatırımlarda bulunmak için ihtiyaç duydukları her türlü yatırım mallarını satın almaya gerek olmadan finansal kiralama yöntemiyle kullanabilmeleri imkanı doğmaktadır. Yeni yatırımlar için orta ve uzun vadeli dış kaynak temininde zorlanan, özsermayeleri ile de finansman ihtiyacını sağlayamayan KOBİ'ler için finansal kiralama yepyeni bir finansman kaynağı durumundadır. Makina teçhizat satın alarak sabit varlıklara gerekenden fazla sermaye bağlamakla ileride işletme sermayesi sıkıntısına düşen küçük işletmeler, yeterli sabit varlığa sahip olmadıklarında ise işletmeyi faaliyete geçirememekte ya da sağlıklı çalışmaktadırlar. Finansal kiralama işlemi bu dengesizliği ortadan kaldırarak sabit varlıklar üzerindeki yatırımı minimize etmektedir. Sabit sermayeye harcanacak fonlar ise böylece döner varlık yatırımına kullanılabilir.

Leasing yöntemiyle makine ve teçhizata yüklü bir satış bedeli ödenmeden yeni teknoloji sağlanmakta, kullanım bedeli de o malın üretime sokularak elde edilecek kazançtan karşılanabilmektedir. Takım tezgahları, makineler, bilgisayarlar, deniz kara ve hava taşıtları, her türlü sanai makina ve ekipman, otel büro ve hastane

(104) Atilla Altop, Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1990, s.15.

(105) Ahmet Buldam, "Leasing: Nereden Nereye", TÜSİAD Görüş Dergisi, Ağustos 1992, s.66.

donanımları, makina parkları, komple fabrikalar leasinge konu olabilmektedir. Sözleşme süresi sonunda kiralanan mal satın alınabilmektedir (106).

Her hangi bir peşin ödemenin öngörülmediği leasing sözleşmelerinde %100 yabancı sermaye ile finansman olanağı sağlaması nedeniyle leasing, banka kredilerine göre avantaj sağlamaktadır. Klasik türde ise bu oran %70 civarındadır (107). Ayrıca mülkiyet makina ve teçhizatı kiraya verende kaldığında kiracıdan banka kredilerinde olduğu gibi yüksek teminat ve blokaj istenmemektedir. Leasing değerlendirmesinde şirketin mali yapısı yanında iş yapabilme ve teşebbüs kabiliyeti de göz önüne alınır.

Kira ödeme planı banka kredisine göre daha esnek- tir. Ödemeler kiracının ihtiyaçlarına göre düzenlene- bildiğinden nakit akımı avantajları sağlamaktadır. Öde- nen kiralar hem anapara hem de faizi de içerdiğinden tüm kira ödemeleri gider olarak gösterilerek vergiden düşü- lebilir. Oysa banka kredisinde yalnızca faizler gider olarak gösterilebilir. Ayrıca leasing yoluyla yapılan bir yatırım bilançoda görünmez, dolayısıyla bilançonun borç/özkaynak oranını etkilemediğinden diğer kredi imkan- ları kısıtlanmamış olur. Leasingin mali açıdan sağladığı bu avantajların yanı sıra bürokrasi açısından da avantaj- ları vardır. Leasing işlemleri banka kredi formalitele- rinden daha basittir ve kısa sürede bitirilebilir.

Ülkemizde finansal kiralamanın satın almadan daha cazip hale getirilmesini teşvik etmek amacıyla finansal kiralama sözleşmesi her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur. Ayrıca 5.12.1985 tarih ve 18949 sayılı Resmi Gazete'de yer alan Yatırımların Teşvik ve Yönlendi- rilmesi ile ilgili 86/1 numaralı tebliğin 48.maddesinde

(106) İşgen Leasing, Tanıtım Yayını

(107) Altop, a.g.e. s.17.

finansal kiralama konusu makina ve teçhizatın kiracının (yatırımcının) aktifinde yer almayacağı açıkça belirtilmiştir. Kiralamaların KDV'ne tabi olduğunu belirten KDV yasasının 1. maddesi uyarınca Finansal Kiralama Kanunu'nda belirtilmemekle beraber finansal kiralama da KDV'ne tabidir. Bu durumda finansal kiralama şirketi kiracıdan kira bedelinin yanısıra KDV'ni de tahsil etmek zorundadır. Fakat KDV Yasasının 29. maddesine göre kiracı KDV bedelini vergiden düşebilir. FKK'nun 28. maddesinde teşvik belgesine bağlı yatırımların tamamı veya bir bölümü finansal kiralama ile karşılanıyorsa, kirala-ayan, kiracının teşvik belgesinde belirtilen teşviklerden yararlanabilir. Kiracı da bu teşviklerden kirala-yanın kira bedelinde indirim yapması ile yararlanabilir. Yatırımın satın alma ile gerçekleştirilmesi halinde yatırım indiriminin tamamı ilk yılda kullanılamazken yatırımın finansal kiralama ile gerçekleştirilmesi halinde bu indirim kiracıya yansıyacaktır (108).

6.1.2. Factoring

Yurdumuzda ticari hayatın önemli sorunlarından biri olan bedelleri ödenmeyen çek ve senetler, diğer bir ifadeyle tahsil edilemeyen alacaklar, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeleri zor durumda bırakmakta, likidite ve kısa vadeli fon sıkıntısına düşürmektedir. Bu durum karşısında devletin kanuni düzenlemelere gitmesinin gereği vurgulanırken iş dünyası da yeni alternatif enstrümanlar geliştirmeye çalışmaktadır. Bunlardan en cazip olanı da factoring'dir (109). Ülkemizde factoring denince akla ihracat ve uluslararası factoring gelmektedir. İç ticarete factoring kavramının tanınmayışı işlemin ülke dışından öğrenilmesi ve dış ticarete

(108) Altop, a.g.e. s.26-30.

(109) "Factoring gözde", Dünya, 9.3.1992, s.1-2.

uygulanması nedeniyle olmuştur. Gelişmiş ülkelerde ise işlem önce iç ticarete doğmuş, daha sonra dış ticarete uygulanmaya başlanmıştır.

Factoring, gerçek veya tüzel bir kişi (factoring kurumu) ile açık hesap esasına göre müşterisine vadeli satış yapan bir mal veya hizmet satıcısı arasında yapılan ve satışı yapılmış mal veya hizmetlerden doğan kısa vadeli (60-180 gün) alacaklarla ilgili olarak aşağıdaki hizmetlerin verildiği bir anlaşma veya sürekli düzenlemedir (110):

"Factor (Factoring Kurumu);

a) Anında peşin ödeyerek bütün alacakları satın alır,

b) Alacakları tahsil eder,

c) Bu alacaklara ilişkin muhasebe ve defter kayıtlarını tutar,

d) Kendi çıkarı gereği mal veya hizmeti satın alanın (borçlunun) istihbaratını yapar ve elde ettiği bilgileri güncel tutar,

e) Borçlunun mali sıkıntıya düşerek ödeme kabiliyetini kaybetmesi halinde oluşan zararları üstlenir, yani satıcıyı kötü borçlara karşı korur."

Bu hizmetleri karşılığında factor kurum ya da factoring şirketi alacağa konu olan faturalar üzerinden %1-2.5 oranında komisyon alır.

Factoringde söz konusu olan açık hesap usulü ticaret, satıcı ile alıcı arasındaki alışverişte, alıcının

(110) Haluk Erdemol, Factoring ve Forfaiting, Akbank Ekonomi Yayınları İstanbul, 1992, s.1.

malı teslim aldıktan belirli bir süre sonra, örneğin fatura tarihinden veya sevk tarihinden bir süre sonra, satıcıya ödeme yapmasını öngörür. Satıcı alıcının ticari riskini üstlenerek malları doğrudan alıcıya gönderir. Bu tür bir ödeme şekli diğer ödeme şekilleri, tahsil vesaiki, akreditif ve avans ödeme yanında satıcı açısından en riskli yöntemdir. Satıcı malları doğrudan alıcıya sevk etmekle mallar üzerindeki kontrolünü kaybetmekte ve ödemenin yapılacağına dair bir güvencesi bulunmamakta, tamamen alıcıya güvenmektedir.

Factoring satıcının bu riskini üstlenerek verilen hizmetin türüne göre riski asgariye indirmekte veya tamamen ortadan kaldırmaktadır.

Factoring işleminin özünü, vadeli alacakların garanti altına alınması ve tahsilat garantisi sağlanan vadeli alacağın belli bir iskonto oranıyla factoring şirketi tarafından vadesinden önce alacaklıya ödenmesi oluşturmaktadır (111).

Factoring'le sağlanan fonlarla kısa vadeli banka kredileri karşılaştırıldığında factoring yoluyla sağlanan fonlarda müşterinin borç altına girmemesi gibi önemli bir fark vardır. Factor kurumları sadece fon kullandırmamakta aynı zamanda çeşitli hizmetler de sunmaktadırlar. Bankalar kredi verirken ve kredi limitlerini saptarken işletmelerin mali durumları ve geleceğe yönelik planlarını değerlendirirler. Oysa bir factoring kurumu limitlerini belirlerken, müşterisinin satış hacmine, geçmiş ve gelecekteki performansına, daha da önemlisi borçlunun kalite ve ödeme hacmine bakar Factor kurumu müşterinin tercihine ve likidite ihtiyacına göre borcun bir bölümünü ya hemen yada tamamını alıcı ödediğinde ödeme yapar.

(111) Tayfun Devecioğlu, "Factoring: Vadeli Alacağa Garanti", Cumhuriyet, 18 Ağustos 1990.

Birinci seçenekte faturanın maksimum %80'i avans olarak factor tarafından ödenir. Bakiyesi de alıcı ödediğinde alınır.

6.1.2.1. Factoring'in Sağladığı Faydalar

6.1.2.1.1. Alacakların Takibi ve Muhasebe Kayıtlarının Tutulması

Alacakların takibi ve tahsil edilebilmesi için ayrıntılı satış ve muhasebe kayıtlarının devamlı ve düzenli olarak tutulması gerekmektedir. Böyle bir sistem için bilgi işlem makinalarına ve tecrübeli personele ihtiyaç vardır. Bu sistemin maliyet yönünden küçük işletmelerde uygulanması zordur. Factoring şirketi müşterileri adına satış hesaplarını ve alacakların takibini yürütür. Birçok küçük işletmede satış-müşteri, cari hesap muhasebesi tutma maliyeti yanında factoring için ödenen maliyet, daha düşüktür. Bilgi işlem mekanizasyonuna dayalı kayıt ve takip işlemi yapan factoring kuruluşu satıcı için hazırladığı ihtiyaca göre ayarlanabilen dökümlü listeler ve analizler satıcıyı zaman kaybı ve masraftan kurtarır.

Ayrıca factoring kurumunun kredi istihbaratı sonucunda yüksek riskli firmalara satış yapılması önlenir. Aynı zamanda satıcı, müşterilerinin kredi değerliliğinin tespiti masrafından da kurtulur.

6.1.2.1.2. Factoring'in Sağladığı Finansman

Malların muteber müşterilere satış ve teslimi karşılığında tam factoring hizmetinde otomatik finansman sağlanır. Factoring işlemi operasyonel olarak çok kolay işleyen bir sistemdir. İşletme vadeli olarak yaptığı satışları bir anda peşine dönüştürerek %80'ine kadar kısmını hemen tahsil edebilir. Böylece alacaklar erken nakde

çevrilerek işletme için fon yaratılmış olur. Bu fon kredi değil, vadesinden önce ele geçen işletmenin kendi parasıdır (112). Bu şekilde işletme borç yükünden de kurtulur. Bu otomatik finansman sayesinde işletme nakit akışını ihtiyacına göre yönetme imkânını elde eder, işletme sermayesi artar, işletme satışlarını artırarak cirosunu artırabilir. Düzenli nakit akışıyla hammadde alımlarını peşin ödemeye yaparak indirimden yararlanır ve malı ucuza maledebilir. Kâr marjını arttırdığı gibi piyasada rekabet avantajı elde eder ve daha fazla müşteri ve sürüm sağlayarak ciroyu artırabilir. Finansal bakımdan güçlenen işletme daha iyi şartlarda alım ve vadeli satış yapma imkânını elde eder.

Factoring'in sağladığı avantajlar işletmenin kredi kurumlarıyla ilişkilerine de yansır. Factoring'le likidite sorunu çözümlenen işletmelerin kredi kurumlarına yaptıkları düzenli ödemelerle kredi değerlilikleri yükselir. Alacakların tahsil ve borçların ödenmesi sonucunda işletme bilançolarının daha likit hale gelmesi de kredibiliteyi artırır. Ayrıca, alacaklar, erken nakde çevrilmesiyle bilançoda sadece bakiye kalan küçük bir kısım olarak görülür.

6.1.2.1.3. Rücu Hakkı Olmayan (non-recourse) Factoring ve Satıcının Bilançosu

Factoring'in bir türü olan non-recourse factoringde alacakların tahsil edilememe riskini factor kurum üstlenmektedir. Satıcı işletme genelde factoring işlemlerinde gerçekleşen vadeden önce iskonto ile alacağın ödenmesi yerine alacaklarını factore satar. Alacağın nakde dönüşmesiyle tahsilat bekleyen alacaklar bilançoğa yansıtılmış olur. Nakdin önemli bölümünün kısa vadeli borçların tasfiyesinde kullanılması cari aktif ve pasifleri aşağı

(112) Facto Finans, Tanıtım Yayını.

çeker ve cari oranı iyileştirir. Bu nedenle bu tür factoringden "bilanço dışı finansman" olarak söz edilir (113).

6.1.2.2. Factoring Türleri

6.1.2.2.1. Tam Hizmet (Full service)

Factoring'in sayılan yararlarının tümünü içine alan esas çerçevesi "tam hizmet" olarak adlandırılır. Bu hizmetin içindeki bazı hizmetlerin bulunmaması veya anlaşma kapsamında "özel şartların bulunmasına göre diğer türler oluşur.

6.1.2.2.2. Rücu Etme Esasına Dayanan Factoring (Recourse factoring)

Bu türde factoring satıcıya, satış kayıtları yönetimi, tahsil hizmetleri vermekte, finans sağlamakta fakat alacağın ödenmemesi riskini üstlenmemektedir. Bu durumda factor borçlunun borcunu ödememesi halinde satıcıya rücu etme hakkına sahip olmaktadır.

6.1.2.2.3. Fatura İskontosu veya Sırdış Factoring

Borçluların satış kredisi taleplerini karşılamak için finansmana ihtiyacı olan, fakat idari hizmete veya riske karşı korunmaya ihtiyacı olmayan satıcılar için kullanılan bir factoring türüdür. Factor, satıcının ibraz ettiği bir grup faturayı iskonto eder. Satış kayıtlarını satıcı tutar ve mülkiyetini factor'e devrettiği borçları factor adına borçlulardan tahsil eder.

6.1.2.2.4. Vade Factoring'i (Maturity factoring)

Satış muhasebe ve kayıtlarının tutulması, borçluların takibi ve tahsilat ve kötü borçlulara karşı koruma

hizmetlerini içeren vade factoring'i dünyada özellikle küçük çaplı satıcılar tarafından kredi sigortasına bir alternatif olarak yaygın olarak kullanılmaktadır. Borçlulara ait ödemeler satıcıya ya fatura tarihinden veya borçların Factor'e devrinden bir süre sonra ya da her bir borçludan ödeme alındığında veya onaylı borçlar için borçlunun süre bitiminden önce acze düşmesi üzerine yapılır. Factor satın aldığı borçlara karşılık satıcıdan ücret alır. Bu sistemde satıcı factor'ün onayı kapsamındaki müşterilerine yaptığı satışlarda nakit akışını önceden hesaplayabilmesi bir avantajdır.

6.1.2.2.5. Toptan Factoring (Büyük factoring)

Çok sayıda küçük çaplı müşterisi bulunan bir satıcının bütün satışlarından meydana gelen alacaklarının tümünü factor'e devretmesi şeklinde oluşan bir factoring türüdür. Bu şekilde sadece finansman sağlanır fakat hizmet ve riskten korunma söz konusu değildir. Factor borç tahsilatından sorumlu değildir. Satıcının amacı müşterilerinin satış kredisi (vadeli alım) ihtiyaçlarını karşılaması için finansman teminidir. Satıcının çok sayıda müşterisine fatura iskontosu düzenlemesinin gerektirdiği idari ve mali yapıda olmadığı durumda faydalı bir yöntem olarak kullanılabilir.

6.1.2.3. Uluslararası Factoring

İhracatın finansmanına yönelik uluslararası factoring'in esası ve verilen hizmetler iç factoring'le aynıdır. Ancak uluslararası factoring'de işlemler ve tarafları çoğalmaktadır.

Uluslararası factoring, ihracatçının kredili olarak sattığı mallarla ilgili alacak faturalarını bir özel finans kurumuna satmasıdır. 1973 petrol krizi sonrası

dünya ticaretinin güçleşen koşullarında dışa açılma çabasındaki işletmelerin giderek daha fazla yararlandıkları bir finansman yöntemi olmuştur (114). Ülke-mizde de dışa açılarak büyüme çabasında olan fakat bunu gerçekleştiremeyen küçük ve orta boy işletmeler için factoring, ihracatın finansmanını sağlayarak onları destekleyecek önemli bir mekanizma niteliğindedir.

6.1.2.3.1. Uluslararası Factoring'in İşleyişi

Uluslararası factoring'de satıcı ve alıcı ayrı ülkelerde bulunmaktadır. Biri dış satımcının (ihracatçı) ülkesinde bulunan ihracat factorü, diğeri dış alımcının (ithalatçı) ülkesinde bulunan ithalat factor'ü (muhabir factor) olmak üzere iki ayrı factoring kurumu vardır.

Alacaklarını satmak isteyen satıcı kendi ülkesindeki bir factoring şirketine satışlarının tutar ve yapısı hakkında bilgi veren bir form ile müracaat eder. Bu formda istenilen factoring hizmeti, işletmenin son mali durum tabloları, düzenli müşterilerin ad ve adresleri ile ortalama tutarları belirtilir. Verileri inceleyen factoring şirketi dış satımcının alacaklarının tümünü ya da bir bölümünü satın alabileceğini bildirir ve satıcıdan bir alacak devir belgesi hazırlamasını ister. Fakat bu noktada yerel factoring'den farklı olarak alacakların satın alınmasında son sözü dış alımcının ülkesindeki muhabir factoring şirketi söyler. Oysa yerel factoring de belgeleri inceleyen factor borçluların ödeme gücüne kaaat getirirse alacakları satın alabilmektedir. Doğal olarak ithalat factor'ü, kendi ülkesindeki borçlunun durumunu değerlendirmek ve tahsilat yapmak konusunda daha etkindir. Bir bakıma yerel factoring şirketi kendisini sigortalamakta, muhabirinin garanti vermediği alacakları satın almamaktadır.

(114) İhsan Ersan, "Uluslararası Factoring ve Türkiye", Uluslararası Finans Dergisi, Sayı:88, s.30.

Dış satımcının, yerel ve muhabir factoring şirketlerinin alacak devir belgesini imzalamaları ile alacaklar dış satımcının mülkiyetinden çıkarak factoring kurumuna geçer. Satımcı alacağını sözleşme doğrultusunda vade veya vadeden önce ödenme koşuluyla factoring şirketinden alır.

İhracat factor'ü hizmetin bütün boyutları için müşterisine karşı sorumludur. Faktör dış satımcıya ihracat sigortası, finansman, tahsilat ve satış muhasebesinden oluşan bir hizmet sunar (115). Satıcı ile ithalat factor'ü arasında ise sözleşmeye dayalı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak, ithalat factor'ü kendi ülkesindeki borçluların kredi riskleri ve onlardan yapılacak tahsilat konusunda ihracat factor'üne karşı sorumludur. Geniş bir şube ve temsilcilik ağına sahip uluslararası factoring şirketleri yabancı ülkelerdeki gerek kendi, gerekse muhabir factoring şirketleri aracılığıyla yaygın biçimde örgütlenmişlerdir (116).

6.1.2.3.2. Uluslararası Factoring'in Sağladığı Faydalar

Uluslararası factoring yerel factoring'in sağladığı avantajların yanısıra ihracattan doğan birtakım avantajlar da sağlar.

1) Dışa açılma ve büyüme amacıyla olan ihracatçı işletmeler yabancı ülke pazarlarını ve oradaki ithalatçıları tanımazlar, ödeme güçleri itibarları ve ticaret hacimleri hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Muhabir factoring kurumu, pazar araştırması, bölgesel gelişmelerin izlenmesi, kredi istihbaratı gibi faaliyetlerde bulunarak ithalatçının güvenilirliği ve borcunu ödeme kapasitesi hakkında geniş bilgi edinebilir. Böylece ihracatçı daha

(115) Ferruh Tanay, İhracatta Factoring, İktisat Bankası Yayını, İstanbul, 1987, s.46.

(116) İhsan Ersan, a.g.m. s.31.

çok ve daha güvenli müşteri kazanır, kötü borçlulara para bağlamaktan kurtulur, satışları artar, ciro yükselir. Satıcı alıcısına açık hesap şeklinde kredi sunabildiği için şirketin rekabet gücü artar.

2) Dış satımıcının alacakları muhabir factor tarafından sigorta ve garanti edilmiş olduğundan alıcı açısından zahmetli ve banka kredi limitini dolduran akreditif açma zorunluluğu ortadan kalkar. Factoring'e yurt dışındaki ithalatçı komisyon ödemez. Bu yüzden alıcıya çok cazip gelmektedir. Oysaki akreditif açarak ithalat yapsa komisyon ödemek zorunda kalacaktır. Dış satımcı akreditif talep etmeyince ithalatçının maliyetleri düşer ve dış satımcının verdiği fiyatlar cazip hale gelir. Böylece dış satımcının uluslararası piyasada rekabet şansı artar.

3) Satıcı firmanın muhasebe kayıtlarının tutulması, kredilerinin takip ve tahsilatının yapılmasını factoring kurumunun üstlenmesiyle muhasebe ve kredi departmanlarından idari maliyet ve zaman tasarrufu sağlanır.

4) Satıcı firma yurt dışındaki alacağından doğan ticari riskten kurtulur, alacaklarının %80'ini derhal elde ederek finansman sağlar. Böylece satıcı işletmenin likiditesi ve borç ödeme gücü artar.

6.1.2.3.3. Factoring'in maliyeti

Factoring işleminde dış satımcıya belirli hizmetlerin verilmesi ve nakit sağlanması dolayısıyla komisyon ve faizden oluşan iki ayrı maliyet unsuru söz konusudur.

1) Kredibilite değerlendirmesi, tahsilat garantisi, tahsilat ve muhasebe kayıtlarının tutulması, tahsilat için yapılan harcamalar karşılığında ihraç edilen malların

fatura bedelinin %0.5-2.5 dolaylarında hizmet komisyonu alınır. Alıcının (ithalatçı) risk derecesi önemlidir. Risk yüksek ise komisyon da yüksek olur.

2) Dış satımcıya vadeden önce alacağına karşılık peşin ödeme yapılması dolayısıyla ödenen bu miktar üzerinden iskonto şeklinde finansman faizi alınır (117).

6.1.2.4. Factoring'in Geleceği ve Türkiye'de Durum

Factoring'den gerek iç piyasada gerek dış piyasada yararlanmak mümkündür. Batıdaki factoring şirketlerinin yıllık 280 milyar dolarlık işlem ciroları vardır. Bunun %90'ı iç piyasadan elde edilmektedir. Türkiye'de iç piyasaya 1991 yılında giren factoring umut vaatmektedir. Kısa sürede faaliyete geçerek küçük, büyük çok sayıda şirkete hizmet vermeye başlayan factoring şirketlerinin 1992 yılında 2 trilyon liralık ciroya ulaşmaları hedeflenmektedir.

İç piyasada tahsil edilemeyen çek ve senetlerin yarattığı nakit ve işletme sermayesi sorununa karşı bir alternatif olabilme imkanının yanı sıra, küçük ve orta ölçekli işletmeleri finansman sağlamak için bankalara gayrimenkul ipoteği gibi teminatlar vermek külfetinden kurtararak, "kendi paralarını kullanmak" gibi bir avantaj da sağlamaktadır.

Birçok avantaj ve hizmetler sunan factoring ülkemizde ticari gelenek ve yaygın kullanım alanı bulamamıştır. Bunda kurumsal ve yasal yetersizliklerin payının büyük olmasının yanı sıra konunun özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından iyi bilinmemesi, çek ve senede alternatif olarak görülememesi etkili olmaktadır.

Ülkemizde Leasing kanunla düzenlenmiş olmasına rağmen factoring için bir yasal düzenleme yoktur. Factoring işlemi tarafları arasında bir ihtilaf çıktığında sorun nasıl çözümlenecektir. Mevcut yasalar bunu çözmeye yeterli olabilecek midir gibi çeşitli sorular bir güvensizlik ortamının doğmasına neden olabilmektedir. Gerek bankalar, gerek kambiyo mevzuatı gelişkili hükümler içermektedir. Bankalar Kanununun 44. maddesi "Krediler ancak açıldıkları kişilere kullandırılabilir" hükmünü içermektedir. Oysa factoring'de kredi dış alımcıya açılırken ödeme dış satımcıya yapılmaktadır. Factor banka olmadığına göre söz konusu maddenin factoring'e uygulanıp uygulanmayacağı tartışma konusudur. İhracat mevzuatı yönünden de dış satım bedelinin belirli oranlarda ve belirli sürelerde yurda getirilmesi ve bir bankaya satılması hükmü öncelikle ihracatçıyı sorumlu tutmakta, bankalara ise takip yükümlülüğü getirmektedir. Factoring'de ise sözleşme sonrası satılan malın mülkiyeti ve her türlü hak factoring kuruluşuna geçmektedir (118). Dış satımcının döviz karşılığı TL'sını factor'den almakla sorumluluğu bitmiş olmaya caktır. İhracat hesabını kapatması için döviz alım belgesini factor'ün, dış satımcı adına düzenlettirip TL. karşılığını kendi hesabına tahsil etmesi gerekmektedir. Bankaların böyle bir düzenlemeyi uygulamaları söz konusu mudur, factoring kuruluşlarına döviz alım belgesi düzenleme ve ihracat bedeli dövizleri takip yetkisi verilebilip verilmeyeceği belirsizdir.

Borçlar, Ticaret ve Bankalar Kanunlarımızda ve ihracat mevzuatımızda factoring'e yer verilmesi, factor'lerin varlıklarının resmen tanınması, yetki ve haklarının belirlenmesi, hizmete özgü yerleşik kuralların saptanması halinde factoring'in ülkemizde gelişme imkanı olacaktır.

Factoring iç pazarda likidite ihtiyacını karşılar

uluslararası pazarlara açılmada da önemli yararlar sağlayacaktır. Organizasyon yetersizliği ve dış bağlantı eksiklikleri içinde olan özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için yeni bir imkan yaratabilecektir. Yeni pazarlara girişte özellikle önümüzde büyük bir fırsat olarak duran Orta Asya pazarında kurulacak factoring şirketleri ihracatta önemli rol oynayabilecektir.

6.2. Finansman Sorunları Çözüm Önerileri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarına çözüm bulunmasında devletin ve işletmelerin alması gereken önlemler vardır.

Devlet, kamu ve özel kuruluşların alması gereken önlemler;

1) Esnaf-sanatkâr, küçük işletme ve orta ölçekli işletme tanımları açık ve kesin olarak yapılmalı, kurumlar arasında görüş birliğine varılmalıdır. Böylece bu kesime yönelik spesifik önlemlerin alınması, politikaların izlenmesi, teşvik tedbirlerinin alınmasında hangi işletmelerin kapsam içine alınacağı belirlenmiş olacaktır.

2) Kredi temini sorununun çözümünde öncelikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel kredi hacminden aldığı pay arttırılmalıdır. Uzun vadeli ve düşük faizli kredi temini sağlanmalıdır.

3) Esnaf-sanatkâr, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanına yönelik kurulmuş tek ihtisas bankası olan ve bu görevini sürdürmekte yetersiz kalan Halkbank'ın kaynakları artırılmalıdır.

4) Halkbank, kuruluşunun esas amacı olan küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermesi yanında son

yıllarda her kesime hizmet ve kredi vermeye başlamıştır. Halkbank'ın ihtisas bankası olarak öncelikle kuruluş amacına uygun faaliyetlerde bulunması, KOBİ'lere gereken hizmetin sunulması kaynakların etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Ayrıca Bankanın statüsünde mevcut görevleri arasında bulunan fakat bugüne kadar fazla uygulama olanağı bulmayan bir fonksiyonu işler hale getirilmelidir. Bu fonksiyon da Halkbank'ın kurulmuş veya kurulacak olan KOBİ'lerin sermayelerine iştirak etmesidir. Böylece KOBİ'lerin kurumlaşarak sermaye piyasasına açılmaları ve özsermayelerinin artırılması sağlanabilecektir (119).

5) Halk Bankası'nın kredilendirme sistemi içerisinde yer alan esnaf, sanatkâr, küçük sanayici tek bir baz üzerinden kredilendirilmek yerine değişik yapı ve ihtiyaçları olan herbirine ayrı bir kredilendirme sistemi getirilmelidir.

6) Kaynakların sınırlı olması nedeniyle bunların en verimli şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla çok sayıda işletmeye düşük limitli krediler vermek yerine az sayıda ancak gelişme ve rekabet potansiyeli olan işletmeler desteklenmelidir.

7) Halkbank'ın yanı sıra diğer kamu ve özel bankaların da KOBİ'lere uygun şartlarda kredi vermelerini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Finans kuruluşları ve bankalar bünyelerinde orta ve küçük işletmelerin finans işlemlerini yürütecek özel birimler, servisler açmalıdır (120).

(119) Serpil Canbaş, "Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye'de ve Avrupa Topluluğu'nda Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler", 3.Ulusal İşletmecilik Kongresi, Nevşehir, 1989, s.25.

(120) Uludağ, a.g.e. s.172.

8) Kredi değerliğinin tespitinde küçük işletmelerin geçmişteki ve şimdiki durumunun yanısıra gelecekteki gelişme kabiliyeti dikkate alınmalıdır.

9) Kredilendirmede, istenen teminattan ziyade projeye dayalı kredilendirmeye ağırlık verilerek ipotēge değıl projeye kredi verilmeli, başarı ve gelecek vaadeden girişimler desteklenmelidir.

10) Bankaların kredi verirken talep ettikleri teminat yerine Japonya ve Kore'de örnekleri görülen kredi garanti ve sigorta sistemi kurulabilir. Kredi garanti şirketi alınan krediler için kredi verene garantörlük görevi üstlenmektedir. Sigorta şirketi ise borcun vadesinde ödenmemesi halinde garanti şirketine borcun belirli bir yüzdesini ödemektedir (121)

Ülkemizde Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifi Türkiye Halk Bankası'ndan alınan kredilere teminat vermekte ise de bu alınan kredi, ortak başına ortalama 280.000 TL gibi çok düşük bir rakamdır.

İngiltere'de uygulanan Kredi Teminat Planı çözümlü için bir örnek teşkil edebilir. Bu plan kredi borçlusunun yeterli teminatı sağlayamadığı durumlar ile bankaların risk oranını, kredi vermede kabul ettikleri normal düzeyin üzerinde gördüklerinde uygulanmaktadır.

İngiltere'de borcun %70'i oranında teminat verilmek suretiyle destek olunmaktadır (122).

11) Devlet ihalelerinden küçük ve orta ölçekli işletmelerin de pay alması sağlanması böylece bu işletmelerin

(121) Müftüoğlu a.g.e. s.267'den D.Odbatmaz, "Japonya'da Küçük Sanayi", Ankara Sanayi Odası Dergisi, Temmuz-Ağustos 1988, Yıl.12, s.21.

(122) Uludağ/Serin, a.g.e. s.172.

talep yetersizliği ve dolayısıyla işletme sermayesi sorununa çözümde faydalı olabilir (123)

12) Küçük ve orta ölçekli işletmelere sermaye piyasasına girme imkânı sağlanmalıdır. Bu amaçla Halk Bankası veya diğer kamu bankaları anonim şirket şeklinde kurulmuş küçük ve orta boy işletmelerin menkul kıymetlerine yatırım yapılabilir. Daha sonra bu menkulleri yerel yatırımcılara satarak bir başka işletmenin menkul kıymetlerini satın alabilir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin hisselerinin alınıp satıldığı ayrı bir borsa kurulabilir, böylece KOBİ'lerin büyüklerle değil kendi aralarında rekabet etmeleri ve menkul kıymetlerin yatırımcılar tarafından daha iyi ve kolay tanınması sağlanarak bu işletmelerin menkul kıymetlerine yatırım özendirilebilir. Ayrıca SSK ve Bağ-Kur primlerinin önemli bölümünü KOBİ'ler ödemektedir. Örneğin Halk Bankası aracılığıyla sözkonusu fonlar küçük işletmelerin menkul kıymetlerine yatırılabilir (124).

İngiltere'de Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler için Kote Edilmemiş Menkul Kıymetler Piyasası faaliyet göstermektedir. Londra Borsası'nda kotasyon masrafının yüksek olması ve çıkarılan hisselerin %25'inin halka arzedilme zorunluluğu nedeniyle 1980 yılında bu piyasa kurulmuştur. Bu borsada kote masrafı çok az ve halka açılma %10 dur. Sermayeleri 1.000.000 sterlin ile 25.000.000 sterlin arasında olan şirketlerin menkul kıymetleri bu piyasada işlem görmektedir.

13) Uzun vadeli yatırımların finansmanında risk sermayesi olarak adlandırılan yeni bir finansal araç uygulamaya konmalıdır. Yeni teknolojiye dayalı yatırımların

(123) "Küçük işletmeler", İşveren Dergisi, Mart 1989, s.25.

(124) Ali Ceylan, "Küçük işletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Yolları", İstihdam Yaratıcı Girişimler ve Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, Gaziantep, 2-24 Ekim, 1985, s.65.

desteklenmesi amacıyla Batıda uygulanan bu sistemle küçük ve orta ölçekli işletmeler kuruluş aşamasında desteklenmekte girişimcilik niteliğine sahip kişilere yatırım sermayesi sağlanmaktadır (125).

14) Teknolojik yatırımların risksiz olarak finansmanını sağlamak amacıyla uygulanmakta olan leasing yönteminden KOBİ'lerin de yararlanması sağlanmalıdır. Kısa ve orta vadeli finansman imkânı sağlayan factoring yönteminin uygulama alanı da KOBİ'lere yaygınlaştırılmalıdır.

15) Teşviklerin daha fazla oranda küçük ve orta ölçekli işletmelere verilmesi sağlanmalıdır. Teşvik belgesi limitleri indirilmeli ancak teşvikten haksız ve gereksiz yere yararlanmak isteyenleri önleyecek bir sistem kurulmalıdır. Teşviğe konu yatırım projelerinin verimliliği ve başarı ihtimali iyi değerlendirilmelidir. Teşviklerden yararlanma alt sınırı en az 1 milyar TL ve Kalkınmada Öncelikli yörelerde 5 milyar TL dir.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Düşen Sorumluluklar :

Sorunların çözümü için sadece devletin birtakım önlemler alması veya destek sağlamasını beklemek yanlış olur ve sorunun köklü olarak çözülmesinde yetersiz kalır. İşletmelere de bu konuda düşen sorumluluklar bulunmaktadır.

1) Küçük ve orta ölçekler bir girişimcide olması gereken özellikleri genellikle gözardı etmektedirler. Oysa bu birçok sorunla birlikte finansal sorunların da sebebi olabilmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde girişimcilik ve yöneticilik aynı kişide bütünleşmiştir. Oysa gerçekte yöneticilik niteliklerine sahip

olmayan kimselerin kurduğu işletmeler başarılı olamamaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde girişimciler sadece sermaye sahibi, işi kuran kimseler değil çağdaş işletmecilik anlayış ve bilgileri ile donanmalıdırlar. Mevcut durumu değerlendiren, ileriye dönük planlar yapabilen, stratejiler geliştirebilen yöneticiler olmalıdırlar.

2) KOBİ'lerin diğeri bir genel özelliğı de üst yönetimde uzmanlaşmaya gidilmemesi ve tüm işletme politikasını işletme sahibinin belirlemesidir. Durum böyle olunca işletme sahibi üretim, pazarlama, finansman, yönetim ve tedarik gibi bütün konularla ilgilenmek zorunda kalmakta hepsinde aynı derecede başarılı olamamaktadır. İşletme sahiplerinin özellikle zayıf oldukları bir konu da finansmandır. İşletme sahipleri finansal yönetim konusunda genel bilgi sahibi olmalıdır. Finansman işlevi sadece fon ihtiyacının karşılanması şeklinde algılanmamalı, fonların nerelerden en uygun şekilde temin edileceğı ve etkin bir şekilde kullanımı üzerinde durulmalıdır. Yöneticinin yeterli olmadığı durumlarda ayrı bir finansman bölümü kurulmalıdır. Finansman uzmanının istihdamının yarattığı maliyet artışı etkin bir finansal yönetim kurulduğu takdirde fazlasıyla karşılanacaktır. Finansal alternatifler ve kredi şartları iyi bir şekilde değerlendirilmelidir. Nakit akımı, alacakların yönetimi, stokların yönetimi çalışma sermayesi yönetim, sabit varlık yönetimi, finansal planlama, finansal analiz, uzun ve kısa süreli finanslama gibi bütün finansal konular üzerinde önemle durulmalıdır.

3) Finansal yönetimin yanısıra etkin bir muhasebe yönetimi kurulmalıdır. İşletme büyüklüğü ne olursa olsun, yasal bir zorlama olmasa dahi karar verme açısından bir

muhasabe sistemine ihtiyaç vardır. İşletme hesabı esasına göre işletme defteri tutan esnaf veya tüccar işletme defteri sadece hasılat ve giderlerini gösterdiği için işletmenin diğer hareketleri hakkında bilgi edinemez (126).

Muhasebenin fonksiyonları olan işlemleri ve olayları kaydetme, yapılmış işlemleri gruplama ve raporlama, yapılan işlemlerin sonuçlarının analizi ve yorumlanmasına ayrı ayrı önem verilmelidir (127). Sağlıklı bir muhasabe ve kayıt sistemi olmadan işletme yöneticilerinin kontrol ve karar alma faaliyetleri güçleşir. Eksik belgeler, zamanında ve doğru işlenmemiş kayıtlar finansal tabloların düzenlenmesini, bütçelerin tanzim edilmesini zorlaştırır. Muhasebe verileri finansal yönetimin de dayanağını oluşturur. İyi bir finansal yönetim için iyi bir muhasabe yönetimi gereklidir.

İşletme sahibi ya da yöneticisinin de temel bir muhasabe bilgisine sahip olması, finansal tabloları yorumlayarak ileriye dönük kararlar alması için şarttır.

İyi bir muhasabe ve raporlama sistemi küçük işletmelerin bankalardan kredi taleplerinde de etkili olacaktır. Hesapların açık ve net olarak görülmesi işletmeye olan güven ve kredibilitayı arttıracaktır.

Sanayi işletmelerinde üretilen malın birim maliyetinin hesaplanmasında da muhasabe sisteminin önemi büyüktür. Üretilen malın maliyetinin doğru hesaplanması fiyatının makul ve doğru olarak hesaplanmasını sağlayacak, piyasada rekabet şansını arttıracaktır, kâr ve vergi maliyetten etkilenecektir.

(126) Erhan Kotar, "Küçük İşletmelerin Tanımı, Önemi, Muhasebe Sorunları ve Çözüm Yolları", İstihdam Yaratıcı Girişimler, Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Gelişme Uluslararası Semineri, KÜSGET, DPT, OECD, Gaziantep, 22-24 Ekim 1985, s.78-84.

(127) Ahmet Kızıl, Muhasebe, Prensipler ve Uygulama, Dar Yayınevi, İstanbul, 1988, s.6.

4) Sanayi siteleri içinde birarada faaliyet gösteren küçük işletmeler için muhasebe ve finans danışmanlık birimleri kurulabilir. Bu yolla uzman eleman istihdam etmenin maliyeti minimize edilebilir hem de işletmelerin bu konudaki ihtiyaçları karşılanabilir. Küçük işletmeler birlik kurup ve bünyelerinde böyle bir birim oluşturarak da çalışabilirler (128).

5) Küçük ve orta ölçekli işletmeler özsermayelerini arttırmak ve sermaye piyasalarına açılmak için aile şirketi yerine anonim şirket şeklinde örgütlenmelidirler. Kapalı aile şirketi zihniyetinden kurtulmalı ortakların yönetime katılarak girişimcinin yönetimdeki kontrolünü kaybedeceği endişesi ortadan kalkmalıdır. Örneğin A.B.D. Ford şirketinde Ford ailesi %10 civarında bir hisseyle şirketi kontrol edebilmektedir. İşletmeler için en kolay ve en az riskli fon temini sermaye piyasasından özkaynak artışı ile olmalıdır. Borçla finansa edilen firmalar ekonomik konjonktürün olumsuz olduğu dönemlerde faaliyetlerini daraltmak, durdurmak yada iflas etmek tehlikeleriyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Öz kaynakların güçlü olması firmaların borç bulmasını kolaylaştırır. Yabancı kaynaklarla özkaynaklar arasında belirli bir denge olması sonucunda işletmeler daha uygun koşullarda kredi sağlayabilirler. Kredilere karşılık yeterli özkaynağın olmaması kredilerin ödenememe riskini artırır. Tahvil ve finansman bonusu gibi diğer menkul kıymetlerin çıkarılması da belirli bir düzeyde özkaynağın varlığını gerektirmektedir.

Halka açılmanın finansal avantajlarının yanı sıra işletmelere sağladığı başka yararlar da vardır. Bunlar da halka açılmanın getirdiği sorumluluklar nedeniyle

firma yönetimi ve denetiminin daha etkin hale gelmesi ve firma imajının güçlenmesidir. Halka açılma vergi açısından da özendirilmiştir. Fonlarla birlikte %49.22 olan Kurumlar Vergisi oranı belli ölçülere göre halka açılmış şirketlerde halka açılma derecesine göre %32.1'e kadar düşmektedir (129).

6) Anonim Şirket şeklinde yapıya sahip olmayan küçük işletme sahibi iflas durumunda işletmedeki varlıklar yanında kendi kişisel mal varlığıyla da sorumlu olduğundan böyle bir risk karşısında normal piyasa faiz hadlerinden dahi kredi almakta çekingen davranmaktadırlar. Oysa ki girişimci, aldığı krediye ödeyeceği faiz oranı ile bu kredi ile gerçekleştireceği yatırımın kârlılık oranını karşılaştırarak ve gereken rasyonel bir riski de üstlenerek borçlanma konusunda karar vermelidir. Yatırımın kârlılık oranı borçlanma faiz oranının üstünde kaldığı sürece girişimci kredi talep edebilir (130).

(129) İSO Dergisi, "Sanayinin Halka Açılması", s.36.

(130) Müftüoğlu, a.g.e., s.275.

S O N U Ç

Dünyada önemi giderek artan küçük ve orta ölçekli işletmeler ülkemizde de önem kazanmaya başlamıştır. Bu kesim işletmeler aslında büyük işletmelerden çok daha evvel kurulmuş ve her zaman, her mekan ve şartlarda sessizce faaliyet göstererek ekonominin temel yapısını oluşturmuşlardır. Pek çok büyük işletme de başlangıçta küçük oluşum ve birikimlerle kurulup zamanla gelişmiş hatta uluslararası boyutlara ulaşmıştır.

Günümüzün hızlı rekabet ve ileri teknoloji ortamında işletmelerin geleneksel yöntem ve boyutlarda kalması elbetteki düşünülemez. İşletmeler, yaşamlarını sürdürebilmek için devamlı büyüme ve gelişme eğilimi içinde bulunmaktadır. Ancak büyümenin getirdiği hantallaşma, ekonomik kriz dönemlerinde ölçek yapılarını kriz şartlarına uyduramama, tüketicinin çeşitlenen taleplerine cevap verememe, geniş bürokrasi ağı gibi sorunlarla da zaman zaman karşı karşıya kalmaktadırlar. İşte burada küçük işletmelerin önemi ortaya çıkmakta, esnek yapılarıyla yeni şartlara ve ortamlara uyum sağlama özellikleri nedeniyle ekonomi gündemine gelmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde de istihdam yaratıcı özellikleri ve bölgelerarası dengeli kalkınmaya katkıları nedeniyle küçük ve orta ölçekli işletmeler, gelişmeleri özellikle teşvik edilmesi gereken kesim durumunda bulunmaktadır.

Dünyada büyük işletmelerde de büyüklük içinde küçüklük ilkesinden hareket edilerek yönetimde insan ilişkilerine önem veren ve esnek yapıda bulunan küçük birimler halinde örgütlenme yoluna gidilmektedir. Gerek büyük ve gerekse küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomide varlıklarına ihtiyaç vardır. Bu iki kesim birbirine rakip değil fakat karşılıklı ilişki ve dayanışma içinde

faaliyet gösteren ekonomik birimler olmalıdırlar. Bu açıdan yan sanayinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde de küçük ve orta ölçekli işletmeler özellikle istihdam yaratma ve bölgeler arası dengeli kalkınmaya katkı sağlayıcı unsur olarak önem kazanmaktadır. Ancak tedarik, üretim, teknoloji, eğitim gibi birçok sorunun yanı sıra en önemli sorun olarak görülen finansman sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Finansman sorunu, ekonomik konjonktür ve enflasyonun da etkisiyle artan oranda önem kazanmaktadır.

Bir sorunun çözümü için tıptaki teşhis ve tedavi yöntemi gibi önce sorun tespit edilmeli, doğru olarak tanımlanmalıdır. Daha sonra soruna neden olan sebepler araştırılmalı ve ortaya konulmalıdır. Son aşama ise sorunun çözümü için gerekli önlemlerin alınmasıdır. Eğer sorun doğru olarak tanımlanmış ve sebepleri de tespit edilmişse bu konuda alınacak önlemler de soruna çözüm getirebilmektedir.

Ülkemizde de küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları tespit edilmiştir ve her fırsatta dile getirilmektedir. Ancak sorunların sebepleri konusunda belirsizlikler mevcuttur. Bu durum sorunların yapısından da kaynaklanmaktadır. İşletmelerin tedarik, üretim, pazarlama, finansman gibi temel fonksiyonları birbiriyle etkileşim içinde bulunduklarından sorunlar da birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir. Örneğin zamanında ve uygun şartlarda sağlanamayan yada kalitesiz olan hammadde, üretiminde zamanında yapılamamasına ya da kalitesiz olmasına neden olmaktadır. Üretimde çalışan işgücünün vasıflı olmaması, kullanılan teknolojinin geri olması da mamulün kalitesini etkilemekte ya da maliyetini yükseltmektedir. Düşük kaliteli ve yüksek maliyetli mallar piyasada rekabet edememekte satışlar düşmekte, kâr

marjı da azalmakta, işletme sermayesi sağlanamamakta, kârların özsermayeye eklenerek uzun vadeli yatırımlara dönüşmesine engel olmaktadır. Pazarlama fonksiyonunun iyi yerine getirilememesi, örneğin pazar araştırması yapılarak üretilen malın piyasadaki talep düzeyi ya da pazarda faaliyet gösteren rakip işletmeler araştırılmadan piyasaya giren bir işletme sonunda yukarıda bahsedilen döngü içinde finansman sorunuyla karşılaşmakta, sorun daha ileri boyutlara vardığında piyasadaki çekilmek zorunda kalmaktadır.

Birkaç örnek içinde görüldüğü gibi her sorunun sonucu dönüp dolaşıp finansman sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple ortada aysberg gibi görünen sorunun altında yapısal sorunlar da bulunmaktadır. İşletmenin temel fonksiyonlarını koordine eden yönetimin yapısı da önemli rol oynamaktadır. Modern yönetim anlayışı içinde işletmenin fonksiyonlarını bir bütün halinde görebilen, bu fonksiyonların işleyişi ve her birinin nasıl yürütüldüğü hakkında bilgi sahibi olan, ileriye dönük planlar yapabilen bir yönetim anlayışı yapısal sorunların çözümünde önemli rol oynayacak ve süregelen hataların tekrarlanmasını önleyecektir.

Diğer sorunlar finansal sorunlara yol açtığı gibi finansal sorunlar da diğer çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Yeterli sermaye birikimi veya yatırım kredisi temin edemeyen, fakat gelişme ve uygulanabilirlik imkanı olan projeleri bulunan girişimciler yeni iş kuramamaktadırlar ya da yeni teknolojilere ayak uydurmak için gerekli yatırımı yapamayan işletmeler üretim ve pazarlama sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Yeterli finansal kaynağı olmayan küçük ve orta ölçekli işletmeler reklam, kişisel satış gibi pazarlama faaliyetlerini gerçekleştiremeyince pazarlama sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Vasıflı eleman için yüksek ücretler

ödenememesi işgücü ve personel sorununa yol açmaktadır. Daha da çoğaltılabilecek örneklerden çıkan sonuç olayın çok boyutlu olduğudur.

Mikro boyuttaki sorunların yanısıra makro boyutta da artan enflasyon ve ekonomideki dengelerin alt üst olması sonucu bundan büyük işletmeler dahi etkilenirken küçük ve orta ölçekli işletmelerin de etkilenmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Devlet tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında küçük ve orta ölçekli işletmelere yer verilmiş, başlangıcından beri her planda bu kesimin önemi vurgulanarak ilkeler saptanmış, sorunlara çözüm sağlayabilecek önemli tedbirler öngörülmüştür. Ancak bu ilkeler tamamıyla gerçekleşmiş olsaydı günümüzde de küçük orta ölçekli işletmeler birçok sorunla gündeme gelmezlerdi. Sorunların öneminin ve tedbirler alınması gereğinin belirtilmesinin yanısıra etkin çözüm önerileri getirecek ve bunları derhal uygulayacak bir mekanizmaya ihtiyaç vardır.

Sorunlar ve özellikle finansman sorunları küçük ve orta ölçekli işletmelerin içinden ve dışından kaynaklandığından çözümü için de bu işletmelere, devlete, diğer kurum ve kuruluşlara görevler düşmektedir. Sorunun çözümünü tek bir kaynaktan beklemek fayda getiremez, devlet ve işletmeler ortak dayanışmasına ihtiyaç vardır. İşletmeler yapısal eksikliklerini giderici önlemler almalı, devlet de bu konuda küçük ve orta ölçekli işletmelere destek olmalı, tedbirler almalıdır. Finansal destekler küçük ve orta ölçekli işletmelere bir itici güç görevi görmeli yoksa onları hayatları boyunca sübvansedecek ve (infant industry) bebek endüstriler denilen devamlı teşvikler ve özel koruma ile ayakta durabilen, bu dayanak çekildiğinde yıkılan bir yapı değil, sağlam, dinamik, modern bir yapıya kavuşturulmalıdır.

1990 yılında kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) üretim, yönetim, planlama, pazarlama, araştırma-geliştirme ve teknoloji faaliyetlerini destekleyerek üretimden pazarlamaya kadar hemen her türlü konuda çok yönlü sanayi hizmetleri vermeyi amaçlamaktadır. Küçük ve Orta ölçekli işletmelere yönelik bu çalışmaları ve gelişmesi beklenen faaliyet alanı ile bu kuruluş önemli bir potansiyel oluşturmakta ve gelecek vaatetmektedir. Bu kuruluşun küçük ve orta ölçekli işletmelerin diğer sorunlarına çözüm getirmesi dolaylı olarak finansman sorunlarının çözümüne de katkı sağlayacaktır.

Finansman sorunlarının çözümünde küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman kaynaklarının arttırılması ve daha fazla kredi olanaklarından yararlandırılması gerekli olmakla birlikte mevcut ekonomik sınırlar içinde bu fazla imkân dahilinde görünmemektedir. Batıda da örnekleri görülen yeni finansal araçların ve yöntemlerin geliştirilmesi ve uygulanması daha kolay ve sağlıklı bir çözüm yolu olacaktır. Orta ve uzun vadeli yatırımların finansman aracı olan leasing ile ticaretin finansmanını sağlayan factoring bu konuda önemli araçlardır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluş gelişme veya büyüme aşamalarından birinde uzun vadeli yatırımlarını desteklemek amacıyla hisse senetlerinin satın alınması yöntemi olan risk sermayesi de önemli bir yöntemdir. Kredi temininde teminat sorununu ortadan kaldıran kredi garanti fonu sisteminin de ülkemizde kurulup benimsenmesi çok faydalı olacaktır.

Bu şekildeki yeni finansman yöntemleriyle devamlı tükenen ve tükendikçe yeni kaynaklar aranmasına yol açan bir sistem yerine, kendi kendini besleyen otomatik mekanizmalardan oluşan ve ekonomik dengeleri bozmayan etkin ve güvenli bir sistem oluşturulabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitap ve Seminerler

AKAN, Murat, Avrupa Topluluğu'nda Küçük ve Orta Boy İşletmeler, İKV, İstanbul, 1988.

ALTINKARDEŞ, Sehavet, Küçük Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM, Ankara, 1973.

AKGÜÇ, Öztin, Finansal Yönetim, 5.Baskı, İ.Ü.İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No:56, İstanbul, 1989.

AKGÜÇ, Öztin, Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987.

BAĞRIAÇIK, Atilla, Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar, Dünya Yayınları No:44, İstanbul, 1989.

BAYKAL, Olcay ve diğerleri, Küçük Sanayinin Yeri Önemi ve Pazarlama Uygulamaları, MPM Yayın No:244, Ankara, 1981.

BAYKAN, Cemile, "Türkiye Halk Bankası ve Küçük Sanayinin Finansmanı", Küçük Sanayicinin Sorunları Semineri, İTO Yayın No:34, İstanbul, 1988.

BOZKURT, Davut, Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Kredi ve Finansman Sorunları, Yan Sanayi Semineri, MPM Yayın No: 244, Ankara, 1981.

BROOM, H.N. ve G. Justin Longenecker, Small Business Management, South Western Company, New York, 1966.

BULMUŞ, İsmail, OKTAY, Erhan ve TÖRÜNER, Mete, Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu, Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar ile Çözüm Yolları, MPM Yayınları, No:426, Ankara, 1990.

CANBAŞ Serpil, "Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye'de ve Avrupa Topluluğu'nda Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler", 3.Ulusal İşletmecilik Kongresi, Nevşehir, 1 Kasım 1989.

CEYLAN, Ali "Küçük işletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları", İstihdam Yaratıcı Girişimler Teknolojik Yenilikler ve Bölgesel Kalkınma Uluslararası Semineri, KÜSGET, DPT, OECD, Gaziantep, 22-24 Ekim 1985.

CEYLAN, Ali, Küçük işletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama, Bursa İ.T.İ.A., Bursa, 1982.

DEMİRBAŞ, Ahmet, "Küçük ve Orta Boy Teşebbüslerin Kredi ve Finansman Sorunları", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları, Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, Ankara, 1987.

HAZAL, Atilla, "Ahilik Felsefesi ve Günümüz Türk İşletmeciliğine Yansıması", Ahilik Sisteminin Günümüz Türk İşletmeciliği Açısından Değerlendirilmesi Semineri, TES-AR Yayınları No:2, Ankara, 1992.

D.P.T., Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1989.

D.P.T., I. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1962.

D.P.T., II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1967.

D.P.T., III. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1972.

D.P.T., IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1978.

D.P.T., V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1984.

D.P.T., VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 1989.

GÖNENLİ, Atilla, İşletmelerde Finansal Yönetim, İ.Ü. Yayın No: 3338, İstanbul, 1985.

HACIOĞLU, Memduh, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları Uluslararası Sempozyumu, İSO, İstanbul, 17 Mayıs 1991.

HALKBANK KREDİLERİ, Tanıtım yayını, Yayın Yeri ve Yılı belirtilmemiştir.

- ISO, Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarında Ekonomik ve Finansal Yönden Değerlendirmeler, ISO Yayın No: 1987/19, İstanbul, 1987.
- ISO, 1991 Yılı Başında Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşlarının Durumu, ISO Yayın No: 1991/13, İstanbul, 1991.
- ISO, 1992 Yılı Başında Küçük ve Orta Boy Sanayi Kuruluşları, ISO Yayın No: 1991/3, İstanbul, 1992.
- İTO, Küçük İşletmelerin Finansman ve Yönetim Sorunları, İTO Yayın No: 1986/13, İstanbul, 1986.
- İTO, Küçük Sanayicinin Sorunları Semineri, İTO Yayın No: 1988/34. İstanbul, 1988
- KIZIL, Ahmet, Muhasebe, Prensipler ve Uygulama, Der Yayın-
evi, İstanbul, 1988.
- KOSGEB, Müteşebbisi Desteklemeye Yönelik Teşvik ve Kredi-
lendirme, Yayın Yer ve Yılı Belirtilmemiş.
- LEONARD, N.William, Business Size, Market Power and Public Policy, Thomas Y. Growell Company, New York, 1969.
- LONGENECKER, Justin, G. ve MOORE, Carlos, W., Small Business Management, South Western Publishing Company, Ohio, 1991.
- MÜFTÜOĞLU, Tamer, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, 2. Baskı, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara, 1989.
- ÖZ-ALP, Şan, Küçük İşletmeler, Eskişehir İ.T.İ.A., Ankara, 1971.
- ÖNEN, Rahmi, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, MPM, 1973, Ankara
- TİGREL, Ali, Küçük ve Orta Boy İşletmelere Sağlanan Destekler, D.P.T., 1990.
- ULUDAĞ, Vildan, Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İTO Yayını: No.1991/25, İstanbul, 1991.
- ÜNAL, Targan, UZUNOĞLU, Sadi ve ALKİN, Kerem, Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri, İTO Yayını, No:1990/10, İstanbul, 1990.
- YALÇIN, Asuman, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhra-
catında Güney Kore Modeli ve Türkiye İçin Öneriler", XI. Ulusal Yöneylem Araştırması Kongresi Bildiri Kitabı, Marmara Üniver-
sitesi, İstanbul, 1988.

YALIM Güler, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Teşebbüslerinin Ekonomideki Yeri, Önemi ve Tanımlanması", Küçük ve Orta Boy Sanayi Teşebbüslerinin Sorunları Çözüm Yolları ve Geliştirilmesi Semineri, MPM Yayın No:358, Ankara, 1987.

YÜKSEL, Ali Sait, Para Bulma ve Yatırım, Fatih Yayınevi, İstanbul, 1982.

TANAY, Ferruh, İhracatta Factoring, İktisat Bankası Yayını, İstanbul, 1987.

M A K A L E L E R

BAĞRIAÇIK, Atilla, "Küçük İşletmelerin Başarısı Büyük Firmaları da Olumlu Etkiler", İSO Dergisi, İstanbul, 15 Şubat 1987.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Sanayi Sektörünün Finansman Sorunları (Açık Oturum), İstanbul, Ocak 1987.

BULDAM, Ahmet, "Leasing: Nereden Nereye", TÜSİAD Görüş Dergisi, İstanbul, Ağustos 1992.

ÇOLAK, Mustafa Kemal, "Factoring Gözde", Dünya Gazetesi, İstanbul, 9 Mart 1992.

DEVECİOĞLU, Tayfun, "Factoring: Vadeli alacağa garanti", Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ağustos 1990.

Dünya Gazetesi, "Kredi Fiyatı Olarak Ödenen Para Nereye Gidiyor", İstanbul, 16 Temmuz 1992.

ERSAN, İhsan, "Leasing'i Beklerken", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, İstanbul, Mart, 1985.

İSO Dergisi, "Sanayinin Halka Açılması", 22 Temmuz 1990.

İşveren Dergisi, "Küçük İşletmeler", Mart 1989.

ÖZPİDECİLER, Salih, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Erbabının Sorunları", Dünya Gazetesi, 10 Temmuz 1990.

Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, "Halk Kredileri Paketi", Haziran, 1989.

Panorama Dergisi, "Küçük Sanayici 80 Öncesine Dönüyor", İstanbul, 5 Mayıs 1991.

Resmi Gazete, No: 21193, 8 Nisan 1992, s.43-44.

Resmi Gazete, No: 21292, 22 Temmuz 1992, s.37-39.

ŞENGİZER, Ermukan, "Türk KOS'u İçin Uygun Büyüklük Tanımı", ASO Dergisi, Yıl: 16, Sayı: 115.

TANBERK, Sibel, "Küçük İşletmelerin Yönetimi ve Problemleri", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak, 1975.

TAŞKIRAN, Sezgin, "Düşük Maliyetli Krediler İçin T.Halk Bankası KOSGEB İşbirliği", KOSGEB Dergisi, Sayı: 5, 1992.

TAŞKIRAN, Sezgin, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı", ASO Dergisi. Yıl:16, Sayı: 115.

Türkiye İktisat Gazetesi, "Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmelere Kaynak Yaratmak Zorundayız", 10 Aralık 1990, Sayı: 1879.

YALÇIN, Mahmut Esat, "Küçük İşletmeler, Sorunları ve Ekonomiye Katkıları", Dünya Gazetesi, 5 Eylül 1990.